
వ ద రు బో తు

J. V. narasimha Charyulu.

B. A. Senior.

Nizam College,

Hyderabad

శ్రీ. వి. నరసింహాచార్య

శ్రీ.
నైజాము
హైదరాబాద్

వ ద రు బో తు.



To,

T. L. Rao

Umamaheswara Rao
Secretary

1917, 1918 సం॥లలో

అనంతపుర విద్యార్థి సంఘమువారిచే
ప్రకటితమయిన పక్షపత్రికల నుండి.

సాధన ప్రకటనాలయము

అనంతపురము.

1932

సర్వస్వామ్యములు }
ప్రకాశకులవి.

వెల 0-12-0

ప్రకాశకుల మనవి.

వదరుబోతూ వ్యాసములలో లభించినవి మాత్రము ఇప్పుడు ప్రకటించితిమి. సగానకు సగము దుర్లభములై యున్నవి. నశించిన వని యే భయము. ఇప్పుడు దొరకినవిగూడ హిందూపురమందలి శ్రీ॥ పక్కా గురురాయాచార్యుల వారి ఆంధ్రసార్వతాభిమానపు బలమున బ్రతికినవి. ఎంతో భద్రముగా దాచియుంచినవానిని వారు ప్రకటనార్థము పొందించిన వెంటనే మాకు దయ చేసిరి. వారికి మేము చాల కృతజ్ఞులము. ఇవి గూడ నశించునేమోయని యింతియాత్రముగా ప్రకటించితిమి. తక్కినవి మా భాగ్యముచే ఎవరి వద్దనేని యుండినచో వారు దయయుంచి మాకు తెలియఁబఱచెదరేని ధన్యుల మగుదుము. ముందు ప్రకటించుము.

ఇందలి వ్యాసములకు పెట్టిన పేరులు మొదటి ప్రకటనమందు లేవు. చదువరుల యానుకూల్యమునకై యిప్పుడు ఊహింపఁబడినవి. ప్రతి వ్యాసము తుదను కర్తగుర్తుగా వేసికొన్న యక్షరములు మొదటనుండినవి, యిప్పటి ప్రచురణములో పొరఁబాటున వదలఁబడినవి. సాధ్యమైనంత

వలకు మొదటి ప్రకటన మందలి క్రమే వ్యాసముల నేర్పఱచితిమి. కాతేది, ప్రాతసంఖ్య లభింపమనె వదనది. వానిని, చేవ్రాలు గుర్తులను ఈక్రిందఁ బొందుపఱచితిమి:—

కప్పటి సంఖ్య. మొదటిది. తేది

౧	?	?
౨	?	?
౩	?	?
౪	౭	౧-౧౧-౧౯
౫	౯	౧-౧౨-౧
౬	?	?
౭	?	?
౮	?	?
౯	?	?
౧౦	౧౪	౧౫-౨-
౧౧	?	?
౧౨	౧౬	౧౫-౩-
౧౩	౧౭-౧౮	౧౫-౪
౧౪	౧౯	
౧౫	౨౦	౧౫-౫

౧౬	౨౦	౧-౬-౧౮	డు	
౧౭	౨౨	౧౫-౬-౧౮	ల	
౧౮	?	?	క్ర	
౧౯	౨౪	౧౫-౭-౧౮	డు	
౨౦	} ఇవి రెండును క్రమముగా	} క	క్ర	
౨౧				౫-౫-౨, ౨-౩-౨౩ తేదీలు
లో 'పినాకిని' పత్రికలో ప్రకటింప బడినవి.				
౨౨	?	౧౯-౧౭	క్ర	

గ్రంథకర్తల వ్యక్తిని ప్రకటించు సాధికారము మేము గైకొనలేదు. ఏ యుద్దేశముతో వ్యాసకర్తలు మొదలు తమ స్వరూపములను మఱుగుపఱచిరో యాయుద్దేశము వారికిప్పటికిని మాటలేదు, గావున నీవిషయమున నిర్బంధము నిరుపయోగమని తలచితిమి.

దీనిని ప్రోత్సహించి యాంధ్రులు మప్రయత్నమును సఫలము చేయదురుగాక!

అనంతపురము } సాధన ముద్రాదాలయాధికారులు,
1-7-32. } ప్రకాశకులు,

స వ రణ.

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
8	6	లోడి	లో
17	14	కుర్వా	కుర్వా
„	15	వన	యేన
49	2	జో	జాః
60	11	ధు	ధు
„	12	థా	ధా
67	10	ధృ	ధృ
71	9	ష్పంధయం	ష్పవ్రజం
„	12	మాట	మాపి
„	13	దుష్టు	ద్రష్టు
121	10	ద్రాయ	ద్రాయి
„	12	దికా	దిక
„	13	ష్ఠి	ష్ఠ

(ఇంకను గొన్ని కలవు. కాని యవి యంత ముఖ్యముగాఁ దోఁపమి వడలఁబడినవి.)

J. V. N. Charya

శ్రీ

ప్రస్తావన.

కడచిన ప్రపంచమహాసంగ్రామము మనుష్యజాతి-దృష్టినే కొత్తతోవకుఁ ద్రిప్పినదనుట సుప్రసిద్ధవిషయము. నీతి, మతము, ధర్మము, సంఘము మొదలగువాని దృఢమూలములగు కట్టుదిట్టముల నన్నింటిని కదలించి మన మనోవాక్తాయములను దిక్కుదిక్కులకు పరవశముగాఁ ద్రోసిన పెనుతుపానుగా నాయుద్ధము పరిణమించినది. తీవ్రముగ యోజించు స్వభావముగల యనంతపురపుఁదరుణులలోని యొకరిద్దఱి హృదయములం దాయుద్ధకాలమునఁ గలిగిన కదలిక ఫలమే, యీ 'వదరుభోతు'.

ఇవి రచింపఁబడి యించుమించుగా పదునైదు వర్షములు గడచినవి. ఈపదునైదు సంవత్సరములలో మన త్రికరణముల నడవడులందుఁ గలిగిన మార్పు అత్యద్భుతము. స్వాతంత్ర్యకాంక్ష యిప్పుడు శాఖోపశాఖలుగా పుంఖానుపుంఖములుగా పొక్కుచున్నది. కాని యప్పటి నన్ని వేళములు నేఱు. ఇప్పటి కాయలును పండ్లును అప్పుడు పిండెలుగానో పూపలుగానో యుండి

నవి. తమ యందలి యాజీవశక్తిని బలవంతముగా రవులుకొల్పి బయలుదేర్చుగల యుత్సాహమును, ఉద్యోగమును గలవా రాకాలమునఁ గొందఱే. ఈవ్యాసకర్తలకు ఆకొందఱిలోఁ జేరుట కధికారము గలదు.

కాని ఉత్సాహోద్యోగములున్నవారి కందఱికిని ఫలముగాని పనిచేయు తోవలుకాని ఒక తీరున నుండవు. భరత ఖండమునకు స్వాతంత్ర్యమును శక్తిని సంపాదించు నాత్రముతో పనిచేసిన దేశ వీరులలో కర్మా గారములను స్థాపించినవారు కొందఱు, కారాగారములకు పోయినవారు కొందఱు; అసెంబ్లీలకుఁ బోయినవారు కొందఱు, అండమాను దీవులకుఁ బోయినవారు కొందఱు; అందినను అందకున్నను జుట్టుపట్టుకొని పోరాడఁ బోయినవారు కొందఱు, కాళ్ళుపట్టుకొని విదిలింపులు తన్నులుఁ దిన్నవారు కొందఱు; చంపినవారు కొందఱు, చచ్చినవారు కొందఱు; తామొక్కరు కష్టపడి త్యాగము చూపుటకంటె ప్రజలలో నుద్బోధము గలిగించుట యుత్తమమని తలఁచి మఱికొందఱు పున్యాసముల మూలమున నాపని చేయుదురు. ఇంక కొందఱు—తమ వాక్చక్తిమేర నెఱిగినవారు—వ్రాత మూలమున నా

పనిచేయఁ దొడఁగుదురు. ఈవ్యాసకర్తలట్టివారు.

స్వాతంత్ర్యమునఁగా స్వరాజ్యముని మాత్ర మేకాదు. కేవలము దానికై పోరాడుచు ప్రజల లోని నీతి మత ధర్మాదులయందుఁగల దాస్యము ను దైస్యమును గమనింపక విడిచిన స్వతంత్రవాది ప్రాయశః స్వార్థపరులలో మొదటివాఁడని భావించి మనము దూరముగా తొలఁగి పోవలయును. రాజకీయ స్వాతంత్ర్య మొకకొమ్మలోని పండ్డేకాని పంటయంతయు నదేకాదు. తక్కినవానితోపాట దియు పండును. దానికై ప్రత్యేకముగా శ్రమించి తక్కినవానిని వదలుట వెట్టి సేద్యము. కావుననే యీవ్యాసకర్తలు భరతఖండ రాజకీయ స్వాతంత్ర్యమునుగూర్చి యెక్కువ జోక్యము చూపలేదు. వీరు పొమ్మనువారుగారు, పొగఁబెట్టువారు.

ఇట్టి ప్రజోద్బోధ కార్యమునకు ఇంగ్లీషు సారస్వతము నందలి అడినకొదొర ఆశ్రయించిన పేరులేని యుపన్యాసములను పంచిపెట్టుపద్ధతి చాల అనుకూలముగా ఈ వ్యాసకర్తలకుఁ దోచినది. అడిసను ప్రకటించిన 'స్పెక్టేటరు', అతని మిత్రుఁడగు స్టీలు ప్రచురించిన 'టాల్లరు' వ్యాసములకుఁ గల ప్రసిద్ధియు విలువయు ఆంగ్ల సారస్వతముతో పరిచయముగల వారందఱు నెఱుఁగుదురు.

ఈ 'వదరుఁబోతు' వ్యాసకర్తలకన్న మునుపే-అనఁ
 గా ౧౯౧౩ వ సంవత్సరముననే-ఈ కార్యము
 చేయుటకు ప్రారంభించినవారు సుగృహీతనామధే
 యులగు శ్రీపానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారాయ కవి
 శ్వరులు. వారు అడిసన్ దొరయొక్క 'స్పెక్టేటరు'
 పదమునే 'సాక్షి' గా భాషాంతరీకరించి ఆపేరు
 తో తమ యమూల్యవ్యాసములను సువర్ణలేఖపత్రి
 కలో తొలుదొల్ల ప్రచురింప మొదలిడి కొన్నా
 ళ్ళ కెందులకో నిలిపివేసిరి. తరువాత ౧౯౨౦
 యవ సంవత్సరమునండి పుంఖానుపంఖములుగా
 ఆంధ్రపత్రికయందు బయలు వెడలుచుండిన వారి
 'సాక్షి' వ్యాసములను చదివి ఆనందింపని యాం
 ద్రుఁడుండఁడు. కాని యీవ్యాసకర్తలు ఆ మొదటి
 'సాక్షి' వ్యాసముల నెఱుఁగరు. వీరేకాదు, ఆం
 ద్రపత్రికలో వచ్చు పటకును ఏ కొండిటికోకాని
 ఆంధ్రదేశమున 'సాక్షి' పేరు తెలిసి యుండలేదని
 స్పష్టముగాఁ జెప్పవచ్చును. కావున 1917 లో
 'వదరుఁబోతు' జననమునకు 'సాక్షి'తో నేనంబంధ
 మును లేదనుట నిక్కము. ఇరువురకును ఒకవిధ
 మైన యుత్సాహోద్రేకములే యుండినను నరసింహా
 రావుగారికి, 'స్పెక్టేటరు' అను అడిసను దొరయుం
 చిన పేరే తామును తెలుఁగులో తమ వ్యాసములు

కుంచుకోవలెనని తోచినది. ప్రకృత వ్యాసకర్తల కంతకంటె స్త్రీలుయొక్క 'టాట్లరు' అను పద మెక్కువరుచించి వారు దానిని 'వదరుబోతు' అని తెలియించుకొనిరి.

కాని నిజముగాఁ బరీక్షించితమేని 'సాక్షి' 'వదరుబో'తనియు, 'వదరుబో'తునకు 'సాక్షి'యనియుపేళ్ళుండిన స్వరూపాచిత్య మెక్కువగా నుండి యుండునేమో యని యొక యూహ తోచెడిని. 'వదరుబోతు' అనుపదమునందలి సీచ్ఛార్ధమునువదలి 'వాగ్మి' అనునర్థమును మాత్రము గ్రహించితమేని- అట్లే గ్రహింప వలయును గదా- 'సాక్షి' లో నున్నంత మాటల పాటవము, అడ్డు ఆకలేని నాగుఁబామునడక, సందేహములేని సిద్ధాంతములు, గరుసుపాటని గొంతుకతో రచ్చలోనున్న వారికెల్ల వినవచ్చునట్లుగాచేయు రాద్ధాంతములు, ఇవి 'వదరుబోతు'లోఁ గానరావు. 'సాక్షి' సంఘమందలి ప్రముఖపాత్రమగు జంఘాలశాస్త్రికి నోరు తప్ప మఱియేమైన నవయవము యుండెనాయను సందేహము చదవరులకుఁ గలిగినను అది సహజముగానే తోచుచు. 'వదరుబోతు' మార్గము కొంతవఱకు మృదువైనది. ధ్వని ప్రధానము. ఇరువురును తిట్లలోమేలులైనను, 'సాక్షి' తిట్లలోని

తెగువ 'వదరుబోతు' తిట్లకులేదు. 'వదరుబోతు' తిట్లలోని తీపు 'సాక్షి' తిట్లకులేదు. ఉదాహరణముగా వీరిరువురును చేసిన సాగంగధర నాటక విమర్శను చూచినచో నీవిషయము స్పష్టమగును. ఇంతకన్న నెక్కువచర్చకీది చోటుగాదు.

ఇదిగాక ఇంచు మించుగా నీ 'వదరుబోతు' జన్మించిన కాలమందే గుంటూరునుండి కాబోలు నొక్కరు ఇట్లే కొన్ని వ్యాసములు ప్రకటించుచుండిరి. వానిపేరు ప్రకృతము మఱచితిమి. ఎట్లొ వారు మకుటముగా నుంచుకొని యుండిన ఈక్రింది పద్యమొకటి జ్ఞప్తిలో నిలిచినది.

“తే. ఉగ్ధరించెద దేశమేనొక్కరుడనె

నిక్కమియ్యది చేయంగనేర రొరులు

అనుచు విలియము పిట్టను నతఁడు పలికె;

అట్లైయందఱుఁ దలఁచిన నగును శుభము.”

గుంటూరు మిత్రు లొక్కరివద్ద నీ వ్యాసపత్రములు రెండుండఁగాఁ జూచియుంటిమిగాని యితరు లీప్రాంతములలో నెవరును వాని నిదివఱకు కనియెఱుఁగరు. వినియెఱుఁగరన్నను తప్పులేదు.

ఈవల కీ॥ శే॥ వంగూరు సుబ్బారావుగారు 'వసంతలేఖలు' అనుపేర కొన్ని వ్యాసముల నాంధ్ర పత్రికలో ప్రకటించుట సర్వవిదితమే. ఇంకను

గొంపఱ్ఱివేమైన వ్రాసిరేమో మాదృష్టికి రాలేదు.

ఈవ్యాసకర్తలు ఇరువురు; ముగ్గురన్నను తప్పలేదు. వారిపేళ్ళు ప్రచురించుటకు మాకిప్పు డధికారములేదు మొదలువారు ప్రకటించుకో లేదు. కారణము మాకుఁజూడఁగా నిది: అధికాగ వృద్ధులు, వయోవృద్ధులు, విద్యావృద్ధులుగూడ నాచరించుచుండిన కొన్ని పద్ధతులను ఆచారము లను తప్పలని తోచినప్పుడు విమర్శించి ఖండించుటకై జన్మించిన వీవ్యాసములు. ఈవ్యాసకర్తలు అధికార విద్యావయోధనాదులందు సామాన్యలే కాని విశిష్టులు గారు. అట్టివారు ఇతరులను ఖండింపఁ బూనినప్పుడు వారిపేరు ప్రచురమయ్యెనా వారిననాచుధేయులకన్న స్పష్టముగాఁదలఁచి తిరస్కరించుజనులే యెక్కువ. తమ్ము ఖండించువార నాచుధేయులుగా మఱుఁగున నుండిరా వారెవరో సుగ్రహీత నాచుధేయులని జనులు భావించి మన్నించుటయు సహజము. కావున సంఘమండలి లోపములను వెలికిఁబెట్టుటయే ప్రధానోద్దేశముగాఁ గల 'వదరుఁబోతు' వ్రాయసగాండ్రకు తమ పేరు మఱిగించుకొనుటయే కార్యసాధన మార్గముగా తోచియుండును. మఱియు సంఘసేవాకార్యము నకు తోడు స్వసేవయగు నీనాచుధేయ ప్రకటన

మేలయను నాదాసీన్యముగూడ రెండవ నా
ముగా నుండవచ్చును. ఈవ్యాసకర్తల నా
మిత్రులు కొందఱు వారియందీ స్వార్థరాహిత్య
ఎంత నేటికిని కలదనుట యెఱుఁగుదురు.
యుద్దేశములట్లే యుండుటచే ఇప్పుడును వారి
ములు మఱుఁగుననే యుంచఁబడినవి.

ఈ 'వదరుబోతు' జన్మించినది, పనిచేసిన
సన్యసించినదిగూడ అనంతపురమందే. అ
యూరిలో నుండినది ఆచార్యుల గుఱ్ఱపు తల్లి
పదిప్రక్కలందును పదిమంది చేతులువేసి నా
వలసిన ప్రాత 'ప్రెస్సు' ఒకటే. అది 'సా
విలాస ప్రెస్సు'. అన్ని పనులకు అదే ఆధా
చేతడబ్బు ఎక్కువలేక, అధికారము లేమియ
యన్నవారు ఆకాలములో పక్షమున కొక
క్లుప్తముగా నాలుగైదు ఘటల వ్యాస
ముద్రింపించు భగీరథప్రయత్నమాపని చేసిన
తప్ప నితరులెఱుఁగలేదు. ఎట్లోకష్టపడి మ
పించి వ్యాసములను కాలణా కొకటిగా పీ
అమ్మి, పోస్తుకర్చులు పెట్టికొని బైటి కెండ్
డిచితముగావంపి, ఎన్నోప్రతులు తిరిపెము
సుమారు రెండేండ్లకుమించి దీనినినడిపి
-సుప్రసిద్ధ కారణములచేత- 'వదరుబోతు' న

మూసికొనెను. మొత్తము ప్రకటించిన వ్యాసములు సుమారు ౫౦.

కాని ఇప్పుడు వానినెల్ల నొక సంపుటముగా ప్రకటింపఁ బూనుకొనఁగా దొరకినవి ౨౨ మాత్రమే. కర్తలు స్థలాంతరములకుఁబోయి కార్యాంతరములకుఁజిక్కి పోవుటచేతను, ఒకతూరి వ్రాసి పంచిపెట్టుటచేత తాము తలపెట్టిన పనియైనది గావున నీవ్యాసములను భద్రపఱచియుంచవలసినంత యక్కర వారికంతగా లేకపోవుటచేతను పై వ్యాసములలో ననేకములు దుర్లభములైనవి. కాని చదువరులలో హిందూపురము శ్రీ పక్కాగురురాయాచార్యులవంటి యభిమానశాలులుండబట్టియే ఈ వ్యాసములిన్నియైనను నేటికి దొరకినవి. ప్రకాశకులు వారికి కృతజ్ఞులు. తక్కినవియెంత ప్రయాసపడినను దొరకవయ్యెను. ఎవరి వద్దనైనను ఇప్పుడు లభింపనివ్యాసము లున్నచో దయచేసి యిచ్చినచో ప్రకాశకులు కృతజ్ఞులై నందుకొని యవకాశము లభించినప్పుడు చేర్చి ప్రకటింతురు.

వ్యాసకర్త లుదాసీనముగా నున్నను, కాలమెంత మాఱినను, ఇంకను ఈవ్యాసములు చేయవలసిన ప్రబోధకార్యమున కవకాశముగలదని తోఁ

చుటచే వీనిని పుష్తకరూపమున ప్రచురింపవలసెను.
 తక్కినది “భాగ్యాయత్త మతఃపరం నఖిలు తద్వా
 చ్యం” అన్నాడు వేటొకసందర్భమున కాళిదాసు.

విషయ సూచిక.

వ్యాసము		పుట
౧	కృతార్థత	౧
౨	సృష్టికర్తయుద్దేశము	౭
౩	శౌరవపదార్థము	౧౪
౪	తీఱికలేమి	౨౧
౫	విద్య	౨౬
౬	బిరుదయుగము	౩౨
౭	హాస్యకళ	౩౯
౮	అనుకరణ విద్య	౪౬
౯	స్వకీయచరిత్ర	౫౧
౧౦	సుఖస్వరూపము	౫౮
౧౧	సత్యసంధత	౬౫
౧౨	ఆధునికకవిత్వము	౭౦
౧౩	నాటకతత్త్వము	౭౬
౧౪	పెండ్లిపిలుపు	౮౩
౧౫	ఆచార్యునికన్న	
	ననుభవముమేలు	౮౮

౧౬	స్వాభావికశక్తి		౯౪
౧౭	కురులమొల		౯౯
౧౮	ప్రపంచయంత్రము		౧౦౬
౧౯	సదయునికథ		౧౧౨
౨౦	సారస్వత స్వప్నము	(1)	౧౧౯
౨౧	”	(2)	౧౨౭
౨౨	దీపావళి		౧౩౬

ప్రె. వి. నరసింహ్ హార్స్
జి. ఎ.

వ ద రుఁ బో తు.



కృతార్థత.

౧

సంఘమర్యాదలు, గుణశీలములు, విద్యా
వృత్తులు మున్నగు వానిలో నాలేఖలకు విషయ
ములు కాఁగల యంశములు పెక్కులుంటుంబట్టి
వానిలో నెద్దాని గూర్చి తొలుత వ్రాయవలయు
నని యాలోచించుచుండగనే వారము దినములు
గడచెను. నవనాగరకత (Modern civilisation),
శౌరవబిరుదములు (Sounds of Honour), భౌతిక
సంపత్కళలును (Material Prosperity) బలు
మాఱు నాస్మృతి పథమునం దగులుచుండెను.
కాని, యిప్పటిసంఘములో నగ్రమర్యాద వానికే
యున్నఁగూడ నాకవి రుచించినవికావు. ఏదియుం
దోపక యొక సాయంతిసముస నగరారామ
(Public Park) ప్రాంతమునఁ బచ్చికతిన్నెపై

గూర్పుండి యాలోచించుచుండు నంత, నాప్రాంత
మున నరుగు బాలుఁ డొకఁ డొకగీతము పాడుట
వింటిని. నామది కది యొక వింత వికాసముం
గూర్చెను. ఆగీత మిది:—

గీ॥ చెట్టునకు మొగ్గదొడిగెడి చెన్న గలదు,
కోరకమునకు వికసించు గుణము గలదు,
విరికి వలపులు వెడజల్లు విద్య గలదు,
వలపునకు గుబుల్కొను నలవాటు గలదు,
ఇంత సౌభాగ్య మంతయు నెందు కొఱకు?
నిజము! ఇంత సౌభాగ్యమంతయు నెందు

కొఱకు? కొంత తడవునకు నా యోజనాధోరణి
మానవజన్మము వంకఁ దిరిగి యెప్పటి జీజన్మము-
నకుఁ గృతార్థత యనుకొంటిని. చింతించుకొలఁది
నొకటిపై నొకటి యాలోచనాతరంగము లుద-
యించి నా భావమును తేణ మొక నైపునకుఁ
ద్రిప్పుచు నెంతో తొందరసేయుచు వచ్చెనుగాని,
“ఇదమిత్య”మని నిర్ధరించుకొనలేక పోతిని.

అర్థమెఱింగియో, ఎఱుగకయో—ముప్పది
వంతు లిదియే వాస్తవము పలువురు మోక్ష
ప్రాప్తిచే మానవజన్మమునకు సాఫల్యమబ్బు నం-
దురు. కాని యామాట శాస్త్రార్థమే! కాన నది
వదలితిని.

ఇక ననుభవమున నీవిషయమై జనుల
యభిప్రాయము పలుతెఱఁగులుగ నున్నది. వారి
వారి యభిరుచికిని, సాంగత్యమునకును, అభ్యాస
మునకును, వివేకమునకును దగినట్లు వారు నిర్ధరించు
కొందురు. ధనమే ప్రపంచమున కాధారభూత
మని నమ్మి, కుడువక, కట్టక, ప్రాణము పోయినను
సరే పణపునంచి ముడి విప్పరాదని లక్ష్యదేవి
నూపిరి యూడకుండఁ బాతిపెట్టుచుఁ గొల్లలుగ
నాడించి లోభి “ధన్యోస్మి” యనకొనును. పని
సాటలు లేక వివిక్తస్థలమునఁ గూర్చుండి, ఏ
యూరుబిచ్చుకపై ననో, ఏ గురువిందపొదను గూ-
ర్చియో, పోలు పొందు లేని యుత్పేక్షోపమాన
ములతో, బడ్యము లల్లుచుఁ గవులు నిర్భరానంద
మనుభవించురు. స్వప్తికర్త స్త్రీ లింగము ప్రసా-
దించియున్నను “కళత్ర”మునకు నపుంసక లింగ
మును దనుంత నారోపించి లేని తంటాలు పడుచు
నెన్నెమ్ముల కంటులాగు శాస్త్రము గంఠపాఠము
చేసి నై యాకరణు లానందించురు. పెరటివాకిటఁ
బడుగు రిలుసొచ్చి యిల్లాలి యోగక్షేమము
లరయుచున్నఁ గూడఁ తెలియనేరక వసారాలోఁ
జరిచావ్వునఁ గూర్చుండి గుణితము వేయుచు నాక
సమునఁ జింద్రుడు విశాఖ కడకేగు కాలము తేలి

గూర్చుండి యాలోచించుచుండు నంత, నాప్రాంతే
మున నరుగు బాలుఁ డొకఁ డొకగీతము పాడుట
వింటిని. నామది కది యొక వింత వికాసముం
గూర్చెను. ఆగీత మిది:—

గీ॥ చెట్టునకు మొగ్గదొడిగెడి చేష్ట గలదు,
కొరకమునకు వికసించు గుణము గలదు,
విరికి వలపులు వెదజల్లు విద్య గలదు,
వలపునకు గుబుల్కొను నలవాటు గలదు,
ఇంత సౌభాగ్య మంతయు నెందు కొఱకు?
నిజము! ఇంత సౌభాగ్యమంతయు నెందు
కొఱకు? కొంత తడవునకు నా యోజనాధోరణి
మానవజన్మము వంకఁ దిరిగి యెప్పటి కీజన్మము-
నకుఁ గృతార్థత యనుకొంటిని. చింతించుకొలఁది
నొకటిపై నొకటి యాలోచనాతరంగము లుద-
యించి నా భావమును క్షణ మొక వైపునకుఁ
దిద్దిపూచు నెంతో తొందరసేయుచు వచ్చెనుగాని,
“ఇదమిథి”మని నిర్ధరించుకొనలేక పోతిని.

అర్థమెఱింగియో, ఎఱుగకయో—ముప్పది
వంతు లిదియే వాస్తవము పలువురు మోక్ష-
ప్రాప్తిచే మానవజన్మమునకు సాఫల్యమబ్బు నం-
దురు. కాని యామాట శాస్త్రార్థమే! కాన నది
వదలితిని.

ఇక ననుభవమున నీవిషయమై జనుల
యభిప్రాయము పలుతెఱఁగులుగ నున్నది. వారి
వారి యభిరుచికిని, సాంగత్యమునకును, అభ్యాస
మునకును, వివేకమునకును దగినట్లు వారు నిర్ధరించు
కొందురు. ధనమే ప్రపంచమున కాధారభూత
మని నమ్మి, కుడువక, కట్టక, ప్రాణము పోయినను
సరే పణపునంచి ముడి విప్పరాదని లక్ష్యదేవి
నూపిరి యాడకుండఁ బాతిపెట్టుచుఁ గొల్లలుగ
నాజించి లోభి “ధన్యోస్మి” యనకొనును. పని
సాటలు లేక వివిక్తస్థలమునఁ గూర్చుండి, ఏ
యూరుబిచ్చుకపై ననో, ఏ గురువిందపొదను గూ-
ర్చియో, పోలు పొందు లేని యుత్పేక్షోపమాన
ములతో, బద్ధము లల్లుచుఁ గవులు నిర్భరానంద
మనుభవించురు. స్వప్తికర్త స్త్రీ లింగము ప్రసా-
దించియున్నను “కళత్ర”మునకు నపుంసక లింగ
మును దనుంత నారోపించి లేని తఱుాలు పడుచు
నెన్నెమ్ముల కంటులాగు శాస్త్రము గంఠపాఠము
చేసి నైయాకరణు లానందించురు. పెరటివాకిటఁ
బడుగు రిలుసొచ్చి యిల్లాలి యోగక్షేమము
లరయుచున్నఁ గూడఁ తెలియనేరక వసారాలోఁ
జరిచావపైఁ గూర్చుండి గుణితము వేయుచు నాక
నమునఁ జింద్రుడు విశాఖ కడకేగు కాలము తేలి

సంతః దమ శాస్త్రమునఁ గాకున్న బ్రహ్మచర్యము
 యుండదని జ్యోతిష్కులు పొంగుదురు. మోయ
 లేని బరువుమోసిగాని, ఇనుపసంకెలలఁ ద్రెంచిగాని
 చూపఱచే సెబా సనిపించుకొన్నంత సృష్టికర్త
 యుద్దేశము నెఱవేరెనని “కలికాలభీములు” కొం-
 దరు సంతసించురు. స్వభావసిద్ధమగు పుంభావ
 మునకు లేని పోని ప్రీతియును ఒలాత్కారముగ
 నారోపించుకొని ‘చిత్రాంగి’గనో, ‘తార’గనో
 రంగస్థలమున నటించఁగోరి, యొంటిగ నడ్డము
 ముందు నిలిచి యక్కఱమాలిన నవ్వును, అనవసర
 మగు శోకమును సక్రమముగ నభ్యసించుచు, దమ
 వికారచేష్టలకుఁ దామే యానందించుకొను భ్రహ్మ-
 స్థులలు కూడఁ గలరు. సర్వస్వమును బచ్చింటఁ
 గుదువ యుంచి బాలామణికో మోహనాంగికో
 చరణదాసులై, సమయమెఱిగి మునుముందుగ
 నానతిపొంది యామిటారి తాంబూల రక్తాధరమును
 ముద్దుగొని యందలి యమృత ధారల-అబ్బ!-
 చేరలబంటి జుట్టుచు “బ్రహ్మనందాధిరాజ్యపదవి”
 లోనున్న తరుణమూర్ఖుల జీవితమునకుఁ గృతార్థత
 వేఱుగ నడుగనేల?

“షడకలమదిరాక్షీ నీవిమోక్షోహి మోక్షః”

అనుసూత్రము వీరికద్యో వ్రాయఁబడుట!

ఇక సురాదేవీ వరప్రసాదముననో, గానామృత
రసాస్వాదమహిమ వలననో, చొక్కి యిహపరము
లెఱుంగక వికారచేష్టలఁ జేయుచు నద్వైతసుఖ
మనుభవించు చరితార్థ జన్మలగుపారి యానంద
పరిమితి వర్జింపఁ దరముగాదు.

ఇట్టి కృతార్థజీవితములలో నింకొక తెగవారిని
మాత్రము స్మరింపకుండఁ జాలను. “దేహ మశా
శ్వతము ప్రాణము బుద్ధుడ ప్రాయము. బ్రతికిన
నాడే బాగుగ తిందము గాక!” అనుట వీరి
మూలమంత్రము. ఈమహానీయులకు

“దినముల లోపల నుత్తమ దినమే తద్దినము.”
నాకుఁజూడ వీరి పద్ధతి యొకవిధముగ మెఱుంగే!
తత్త్వములలో నెల్ల ముఖ్యమైనది—దేహ మశా
శ్వతమని—వీరు మాత్రమెఱుఁగుదురు గాన.

ఈ యాలోచనల సారాంశము ప్రపంచ
మునఁ బ్రతిమానవునకునుఁ గృతార్థత నేఱునుట!
కాని తుదికి ఫలితార్థమును విశ్వసింపవలె తిని.
సర్వసముండగు సృష్టికర్త కిట్టి పిచ్చియైదేశ ముండ
దనుట స్పష్టముగఁ దోచెను. అప్పటికిఁ జాలఁ
జీకటి పడియుండుటచే నాయోజనలఁ జాలించి
యెవరినైన మహానీయుల నడిగి యీప్రశ్నమున
కుత్తరము వడయ వచ్చుననుకొని యిలుసేరితిని.

తరువాత ననేకులఁ బ్రశ్నించికొన్ని యుక్తరములఁ గొంటిని. ఫలము తృప్తికరము గాదు.

నిన్నరాత్రి బజారున హరికథాకాలక్షేప మని విని యట కరిగి దూరమున గుంపునఁ గూర్చుంటిని. నాటికథ “గరుడగర్వభంగము”. తన్నవమానింప నెంచిన నారదుని మోసపుమాటల నమ్మి యమాయకురాలగు సత్యభామ, వనవాసమున నున్న సీతాదేవివలె వేషము ధరింపఁగోరి మొగమునిండ మసిబొట్లు పెట్టుకొని కుంటినడకలతో, శ్రీరామాకృతితో నున్న కృష్ణుని కడ కరుదెంచుచుండెనని కథకుఁ డభినయ పూర్వకముగఁ నుపన్యసించుచుండెను. క్రిక్కిరియున్న జరులందరు కడుపు లుబ్బు నవ్వుచు నత్య నవమానించుచుండిరి. కథకుని చేరువనున్న పండితులు తలలూచుచుండిరి. వాస్తవముగ నింతటి యనమానమే గల్గియున్నచో నాతాజితయంతటి మానవతి యూపిరితో నుండియుండ దనకొంటిని.

అంతలో నాయున్న చేరువ నొక చిన్న కలకలము గలిగెను. ఏనఁజో యనాథ బాలుఁ డొకఁడు రెండు దినములుగఁ దన కాహారములేదని దీనముగ నచటి వారి నన్నము యాచించుచుండె. ముఖమై ఖరిజూడ వానికథ నిజముగఁ దోచినది.

అచటి వారు వానిని 'దొంగ' యనియు, కథ
కడ్డము నచ్చెననియుఁ జీవాట్లు పెట్టుచు నవలఁ
దొ'యసాగిరి. వానిగతి పాప మనిపించుచుండెను.
అంతలో నచటి ముసలియవ్వ యోర్తు లేచి వారిని
వారించి "నాయనా! అన్నము పెట్టెదర"మ్మని
యాబాలునిఁ దోడ్కొని పోవసాగెను. కథను
వదలి పోవుచున్నదేయని నే నాశ్చర్యపడి "అవ్వా
హరికథవలదా?" యంటిని. ఆమె నవ్వి యిట్లునుచు
వెడలి పోయెను.

“జపతపంబుల కన్న, చదువు సాముల కన్న,
నుపకారమే మిన్న, యో కూనలమ్మా”!

ప్రకృత్యుద్దేశము

నిద్రించునపుడు తప్ప మనుష్యుఁడెల్ల వేళల
యందు నేదేనొక విషయమునుగూర్చి యోజించు
చుండును. అతనిభావనా సముద్రమునఁ బ్రతి
క్షణమును వేరువేరు యోచనాతరంగము లుప్ప
తిల్లి యాయు త్తరక్షణముననే యణగిపోయి క్రొత్త
వానికిఁ జోటిచ్చును. ఎట్టి భావములఁ జూచిని

య్యక మనస్సును బ్రశాంతముగా నుంచుకొనుట
యోగాభ్యాసపరులగు మహాత్ములకేగాని కేవల
మానవునకు సాధ్యముగాదు.

విశ్రాంతి వేళల వాహ్యశివేడలునపుడు
నాబుద్ధి యోచనా లహరిలోఁడి మునిగి తేలు
చుండునుగాని, యగాధ జలములోఁ బ్రమాద
మునఁ బడి కాలుసేతు లిట్లట్లుగదల్చి యాప్రశాంత
నలిలముల సంక్షోభింపఁజేయుటచే నీతరానివాఁ
డెట్లు దరిఁజేరలేఁజో యట్లే నాబుద్ధియు దరిగాం-
చుటలేదు. మాన్యుఁడాచరింపవలసిన ధర్మంబులఁ
గూర్చియు మనఃష్యజన్మ సార్థకతఁ గుఱించియు
చింతించుచుండుట నాకెక్కువ యలవాటు. ఏదే
నొకకారణమునఁ దనపల్లెయవీడి చేరువనున్న ప-
ట్టణమునకుఁబోయి, యందుఁ దటాలునఁ దన
ప్రక్కఁ బారిపోయిన మోటారుబండినిజూచి దాని
చలనమునకుఁ గారణమరయఁ బ్రయత్నించిన
మూఁఘుఁడగు పల్లెటూరివాని యోజనలెంతవఱకుఁ
గృతార్థతఁ జెందునో మనఃష్యధర్మంబునుగూర్చి
చేయు నాతలపోతలుగూడ నంతవఱకే ఫలించినవి.
ఐనను నాపిచ్చియాహలను నేను మానుచుండుట
లేదు.

ఒక నాయంతనమున నిట్లాలోచించుచుంటిని.

లోకములో నెన్నియో వేల మతములున్నవి. బుక్కొక్కమతము వార లొక్కొక్కదేవుని నమ్ముచున్నారు. అందఱును వారి వారి యూహల కందినట్లు స్వర్గ నరకములఁ గల్పించుకొని మనుష్యుఁడు దానుజేసిన పుణ్యపాపములఁ బట్టి స్వర్గమునకో నరకమునకో పోవునని గట్టిగా నమ్ముచున్నారు. ప్రతివాఁడును దనమతమే యుత్కృష్టమైనదనియు నితరదేవతలఁ గొల్చువారు పుణ్యములంబడయఁజాలరనియు వాదించుచున్నారు. ఈ వాదము తెన్నియో వేల యేండ్లనుండియు జలుగుచున్నవి; యింక ముందెన్ని వేలయేండ్లకును నిలిచి పోవునవి గావు. ఇది తెలిసి యుండియు సీత స్తవముఁ గూర్చి, శాస్త్రజ్ఞులును, తార్కికులును, కవులును, విద్యావంతులును దమ జీవిత కాలమంతయు విచారించుట వృథాకాలహరణము సేయుట గాదా? ఎందులకిన్ని శాస్త్రములు భూమినవతరించుట? ఇందఱు మతాచార్యుల, ఇన్ని దేవాలయములును వట్టి యాడంబరములేనా?

కాని యొకవేళ లోకములోని జనులందఱును సమ్మతించి యొక మతమునే, యొకదేవతనే శ్రేష్ఠముగా నొప్పుకొందురుబో, దానివలన మనుష్యునికిఁ గలుగు లాభమేమి? అప్పుడు మాత్రము జనులంద

ఊను సత్యవంతులును ధర్మపరులు నగుదురా?
 అప్పుడు మోక్షమార్గము సుకరమగునా? లేనిచో
 నిట్టి నిరర్థక ప్రయాసను మానవుఁ డెందుకొఱకు
 పడుచున్నాడు? ఫలమున్నను లేకున్నను మనము
 శ్రమఁబడి యీత స్త్వము దెలిసికొనుట యవసరమా?
 తెలిసి కొననిదే మనజీవయాత్రఁ గడపుట దుష్క-
 రమా? మనమిట్టి యోజనలఁజేసి వాస్తవ సిద్ధి
 నెఱుంగ వలయునని సృష్టికర్త యుద్దేశమై
 యుండునా?

ఇక మతములన్నియు నేదేనొక విధమున
 దేవుని బ్రార్థింపవలయు, నాతనియెడ భక్తిగలిగి
 యుండవలయుననిగదా చెప్పుచున్నవి. మన
 మెల్లప్పుడు నాతనియెడఁగృతజ్ఞతఁ గలిగి సదా
 యాతని బ్రార్థనఁజేయవలయునని యాతనియభీ-
 ష్టమా? అయినచో నాతనికిఁ గలుగులాభమేమి?
 బ్రహ్మాండమునెల్ల సృజించిన యాతనికి మన మే
 యుపకారము సేయఁగలుగుదుము? ఓదేవుడా!
 నివు దయామయుడవు. ప్రేమస్వరూపుడవు. నే
 ననుభవించున నెల్లయు నీనొసంగినవియ. నేనెల్ల-
 ప్పడును నీయందుఁ గృతజ్ఞుడనై యుండెదను.
 అనిప్రతిదినము నతనిగుఱించి స్తోత్రమునేయుట
 నల్ల నాతనికిఁ గలుగు మోక్షమేమి?

ఓ యీశ్వరుడా మాకదియు నిదియు నొసఁగి మాకోర్కెల సమకూర్పుమని గూడ కొండలు పార్థనములఁ జేయుచున్నారు. మన కేది శ్రేయస్కరమో యేది కాదో, యెఱిఁగి యుండిన గదా మనమాతనిని 'ఫలాని' దిమ్మని కోరఁ గలము. ఈశ్వరుడా సర్వజ్ఞుడే! అతనికి మన లోపములు దెలియవా? మన కావశ్యకము లగు నవి యాతఁడే యొసఁగలేడా? ఇట్టి పిల్లిమొక్కులు మ్రొక్కినవారియందు మాత్ర మతఁ డనుగ్రహించి తక్కినవారియెడ నిరాదరము గలిగియుండునా? దైవప్రార్థనము భక్తితోఁ జేయువాగు చేయనివారి కంటె సేషధమున నిహమున నెక్కువ యభివృద్ధిఁ జెందుచున్నారు. అట్లేని తిర్యగ్వంతువులు భగవత్ సృష్టిలోనివి దైవప్రార్థన సేయుచున్నవా? వానికిఁ గూడ నొక మతమును స్వర్గనరకముల జ్ఞానమును గలదా? భగవంతుడా వానిసౌఖ్యమునకుఁ గావలసిన దొసంగుట లేదా? పక్షులకుఁ దమ కులాయములఁ గట్టుకొనునేర్పును, చిన్నసంహమునకుఁ బెద్దయేరుఁగు సంహరింపఁగలశక్తియు, పొట్టేళ్ళకుఁ జలి దగులకుండునట్లు వెచ్చనియున్నియు, నిది యదియన నేల వాని సౌఖ్యమున కేమి గావలయునో యదియంతయు నాతఁడిచ్చుటలేదా? వానికంటె

మనుష్యుడేమి యెక్కుడు సౌఖ్య మనుభవించు-
చున్నాడు?

వానివలెనే మనమును సృష్టిలోని జంతు-
వులము. మనము జీవించియుండుట భగవద్దే-
శము గనుక జీవించుచున్నాము. అతని యాస్తి-
యైనపుడు ప్రపంచమును విడచుచున్నాము. ఈ-
మధ్యన మనచేతలచే గలిగించుకొన్న కష్టము-
లనో, సుఖములనో, యనుభవించుచున్నాము. ఈ-
చేతఁజేసిన దాచేత ననుభవింప వలయునని గదా-
పెద్దలు సెప్పుదురు.

‘అవశ్యమనుభోక్తవ్యం కృతంకర్మశుభాశుభం’

కాని యీమతములు ధర్మాధర్మములు,
వర్ణాశ్రమములు, కట్టుబాట్లు, వీనియాడంబరమేమి?
జీవితానంతరమున మాత్రము మననెత్తిన శిఖర
మెత్తుటకా యివి? మానవుని జీవితకాలమున
సుఖ మాపాదించుటకుఁ గానిచో, తర్వాత నివి-
యేల? ఈయేడంతయు నుపవాసమున మలమల
మాడి వచ్చు సంవత్సరము నిరంతరము పండుగుల
ననుభవించుట కెట్టిమూర్ఖుఁ డిచ్చగించును? కా-
వున వీని నిర్మించిన మహనీయుల యభిప్రాయ
మేమైయుండును? సంఘమును బాగుపఱచుటకా?
లేక ముక్తినొసఁగుటకా? వారు స్వర్గసంపాదన-

ములని జెప్పు ధర్మశాస్త్రములన్నియును సంఘమునకు మేలుగలిగించు నుద్దేశము గలవికావా?

సంఘమునకుఁ జెఱుపుఁగలిగించు కార్యములనేగదా వారు నరకహేతువులగు పాపకార్యములనుట. మనకుఁ జేతనై నంత మట్టున కితరులకు మేలుచేయుచు, సంఘమున కేవిధమగు కీడుఁగలిగింపక నలుగురిలో నజ్ఞుఁడనిపించుకొన్నచో శ్రుతిస్మృతుల యుద్దేశము నెఱవేరును గదా? అట్లయినచో దేవుఁడుండనిండు, లేకుండనిండు. శంకర మతమైనఁ గానిండు, చార్వాకమన్న నననిండు. స్వర్గములుండనిండు; లేక వలసఁబోనిండు; వాని గూర్చి వృథా కాలక్షేపము లెందుకు? ఈ మన యుద్దేశము నెఱవేరినచో యిహసౌఖ్య మేమో తప్పక కలుగును. పరమున్నచో నిస్సంశయముగా నందును సౌఖ్యమే చేకూరును. లేకున్న నక్కఱ యేలేదు. వృథా కష్టమేల?

ఇట్లని నామెడకు నాస్తికత్వ మంటఁగట్టరాదు. స్వర్గసుఖమన్న నాకుమాత్రము నోహారక పోవునా? ఆలోక మేదిశలోనున్నదో నేనిదివరకెఱుఁగనై తిని గాని లేనిచో నీవేళకు నలకూబరునితో ద్వంద్వయుద్ధము నారంభించియే యుందు నేమో? పోనిండు; తెలియని మతములకై యర్థ-

ముకాని గ్రంథములఁజదివి రానిపోని స్వర్గసుఖ—
మున కరులు సాచుటకన్న మనయింట మన
యూర, మనదేశమున, మన సంఘమున, మన
జీవితముల నుపయుక్తములుగఁ జేయుట మిగుల
ముఖ్యమని నాయాశయము.

చదువులందులేదు శాస్త్రమందునులేదు,
లేదు వాదదైవ భేదములను
ఁబయటనున్నముక్తి బాటించలేరయా
విశ్వదాభిరామ వినరవేమ?

గౌరవపదార్థము

3

మునుపటి కాలమునకును మన కాలము
నకునుఁగల భేదమును విమర్శించు నొక యర్థ
శాస్త్రవేత్త “మునుపటికన్న నిపు డన్నిపదార్థము
లకును వెలలు చాల హెచ్చిన”వనియె. నిజమే
కాని నాకుందోచినంతలో నీసూత్రమున కొక
యపవాద మున్నయది. ఎంతటి సుభిక్ష సంవ-
త్సరము లందైనను, ఏ సామ్రాజ్యకాలమందైనను
మునుపటి దినములలో “గౌరవ”మున కింత వెల

తగ్గియుండదు. రామరాజ్యము నాడును ధర్మరాజు పరిపాలనమందునుగూడ నీపదార్థమింత యగ్గువ యయినదికాదు. అంత దనుకయేల? ప్రకృతపు ప్రపంచ సంగ్రామము కారణముగ బజరున అన్నింటికిని వెల లసాధారణముగ హెచ్చుచున్నగూడ “గౌరవ”ము మాత్రము నానాటికి చవుకగఁ బరిణమించు చున్నయది.

ఇంతమాత్రమొక వింతకాదు. ఉపయోగించువారి సంఖ్య యధికమగు కొలఁదిని పదార్థ సంచయపువెల హెచ్చుట మన కనుభవగోచరము. గౌరవపు విషయమున నీవిధి వర్తింపదు. పూర్వ కాలమున గౌరవము నపేక్షించువారు చాల తక్కువ. ఎవఁడో నూటనొక్కఁడు మాత్రము దాని నభిలషించుచుండెను. ఇపుడన్ననో, ఆబాల గోపాలముగ నందరును గౌరవమునకై యట్టులు సాచుచున్నారు. కాని గిరాకి హెచ్చినను వెల హెచ్చలేదను టొకవింతయే!

తొల్లింటివారు పరులు తమ్ము గౌరవించినను లేకున్నను తమ తమ ధర్మముల నిర్వర్తించి తృప్తిజెందుచుండిరి. నిష్టాగరిష్ఠులని పదుగురిలో ఖ్యాతిఁగాంచ నెంచి సంధ్యావందనాదిక మాచరించుచుండలేదు. భక్తితోఁ బలువురు సమర్పించు

నానావిధ ఫలాదుల మఱుఁగున యథేష్టముగ
 భుజింపఁగోరి కపటయోగమును నలుపు చుండలేదు.
 దేశోద్ధారకుఁడను కీర్తి గడింపఁ బనిఁ బూనిఁ యుప
 న్యాసము లిచ్చుచుండలేదు. వారి పద్ధతి వేఱు.
 ధన్వంతరి యైనను దనమందు లమూల్యములని,
 అసాధారణములని, సిద్ధక్రియలని, పత్రికలలోఁ
 బ్రచురించినట్లు కానము. వశిష్టాది మహామునులు
 శిష్యకోటితో ననుసరింపఁ బడుచుండిరిగాని “పర-
 మహంసపరివ్రాజకాచార్యు, ప్రతివాది భయంకర”
 ప్రముఖ బిరుదములతో వారు తమ్ము బొగడు
 చుండఁగఁ దృప్తితో నాలకించుచుండినట్లు వినము.
 పరోపకారార్థమై తమదేవామునేని యాసింపని
 శిబిచక్రవర్తియు జీమూత వాహనుఁడును దమ
 స్వార్థత్యాగమును మునుముందుగఁ జాటించిన
 వారు కారు. మహాకవు లనేకులు నూర్లకొలఁదిగ
 నుద్గ్రంథములు రచించిరికాని “గ్రంథమాలల”
 సాపించినవారులేరు. “జగద్ధితంబుగ” సుప్రసిద్ధ
 మగు భాగవత పురాణమును రచించిన ఒమ్మెర
 పోతన “హాళికుఁడు”గ కాలము గడఁపెగాని
 “భాగవతగ్రంథకర్త”యని తాటికాయ లంతేసి
 ప్రకటనాక్షరములఁ దనయింటి వాకిటిపైఁ జెక్కించి
 యుండఁడు. విలువిద్యలో నర్జునుని సయితము

వెఱుగు పడజేసిన యేకలవ్యుడు తనయడవులలోఁ
దాను తిరుగుచుండెఁగాని యూరూరు దిరిగి తన
శక్తిని జనులకు వెల్లడించుచు “నభినవద్రోణా-
చార్యుఁ”డని పొగడొంద యత్నించిన వాఁడు
కాఁడు.

ఇక నేటి పత్రికలలోఁ జూడుడు; యోగు-
లకును, దేశోద్ధారకులకును, వైద్యులకును, దాత-
లకును, కవులకును, గ్రంథములకును మిత్రయే కాన
రాదు. వారి వర్ణన అపారములు. నేను ముందు
నేను ముందని గౌరవమునకై ప్రతిమనుజుఁడును
ప్రియత్నించు చుండుట యీకాలపు లక్షణము.

ఘటం భింద్యాత్ పటం చింద్యాత్

కుర్వాద్వా గార్హభస్వనం

ఏన కేనా ప్యుపాయేన

ప్రసిద్ధః పురుషో భవేత్ ||

ఇది నేటి ధర్మము.

కాని మరియుక విశేషము గలదు. ఇప్పుడు
లభించినంత సులభముగఁ బూర్వకాలమున గౌర-
వము లభించునదికాదు. ఇప్పుడు కందమువ్రాసిన
వారెల్లఁగవులే! మందునూరిన వారెల్ల వైద్యులే!
గడ్డము పెంచినంత మహర్షిగావచ్చును. ఉపన్యా-
సవేదిక నెక్కినంత నాయకఁడవి నధిష్ఠింపవచ్చును.

కాని పూర్వకాలమున నిట్లుకాదు. రాజరి
 సత్తముఁడై యపరచతుర్ముఖుఁడనందగిన మహా
 తపోనిధి విశ్వామిత్రుఁడు బ్రహ్మరిత్వము వడయు
 టకై యెంతకాల మెన్నిపడబాట్లు పడియెనో
 మనము విననిదికాదు. రాక్షసరాజుచే నపహ
 రింపఁ బడుచున్న లోకమాత సీతకై తనప్రాణ-
 ములఁ గోలుపోయిన జటాయువును నిర్దేశించి
 స్మరణచిహ్నము నొకదానినైన నెవ్వఁడును నెల
 కొల్పలేదు. భగీరథుఁడు గంగను దెచ్చినచోట
 ప్రశంసా సూచకముగ నొక్కశాసనాక్షర మైనఁ
 గలదా? తన కహితమైనఁ గానిమ్మని సహజ
 కవచ కుండలముల నడిగినంత దానమిచ్చిన యా వ
 దాన్య శిరోరత్నమగు కర్పనికి కడకొక “రాయ
 బహదూరీ” నిచ్చిన పుణ్యాత్ములనైనఁ జూపుఁడు.
 కాళిదాసునివంటి మహాకవికే రాజసభలో పవే-
 శము చాలకాలమునకుఁగాని కల్గినది కాదట.

ఇందలి తారతమ్యమిది. తొల్లిగౌరవము
 నాశించువా రెంత యుదారులుగ నుండిరో, గౌర-
 వించువారుఁగూడ నంత లోభులుగనుండిరి. ఇప్పుడీ
 భేదము తారుమారైనది. గౌరవమునకై లోభ-
 పడునారు హెచ్చినకొలఁది గౌరవము నిచ్చువారు
 ప్రిబలిరి. అడుగకమున్న, ప్రయత్నింపకమున్న,

యోగ్యతఁ జూపకమున్న, తమంత నితరులకు
 గౌరవమును గొల్లలుగ దానముసేయు మహాదాత
 లిప్పుడు గలరు. ఈదానమునఁ దమగౌరవమునకు
 హాని వాటిల్లునదిగూడ వీరు సరకుచేయని యుదా
 రులు. మునుపటివలె గాక యిప్పుడు బజారున
 “గౌరవము” వెలకుఁగూడ లభించును. ధనవంతు
 లెల్లరును స్వేచ్ఛగఁ దానిఁగొని యనుభవించుదురు.
 ఇంతియకాదు. దాతల నాశ్రయింపఁ జాలని
 వారును, పణమిచ్చి కొన శక్తిలేనివారును గూడ
 దీసి నార్జించుట కుపాయము లేకపోలేదు. నలు-
 గురు పోవుతోవను బోక నూతనమార్గ మొకటి
 దీని యందరుగుచు నదియే సత్పథమని యుచ్చై-
 స్స్వరమునఁ జాటుచుం బోవుచున్నచోఁ జాలును.
 ఆమార్గమున రాసులుగ నుండు గౌరవమును జేత
 నయినంతపట్టి మూటగట్టుకొని యరుగవచ్చును.

కాని యొకటి మాత్రము చింతాకరము.
 నేటి “బాలసరస్వతి”ని రేపు ప్రశంసించు వా
 రరుదు. నిన్నటి “రాయబహదూరు”ను నేడు
 తలంచువారు లేరు. మొన్నటి గ్రంథమును,
 కవిని, ఎల్లుండి స్మరించువా రుండరు. కాని
 “ఆంధ్రకవితా పితామహ” బిరుదముచే నల్లపాని
 పెద్దనార్యుఁ డెన్నియేండ్లకయిన గుర్తింపఁబడఁడా?

శివ కర్ణ జీమూతవాహనుల పవిత్రనామాక్షరము
తెన్ని యుగములకైన మాయనా? ముద్రా
యంత్రములు పనిబూనిన తరువాతనే వాల్మీకి
రామాయణమును రచించెనా? యోగ్యత ననుస-
రించి గౌరవము తనంత రావలయుఁగాని, కొలఁదికి
మీటి యపేక్షించి నంత రాదనుట ధ్రువము.

Fair Nymph, if fame or honour were to be
attained with ease

Then would I come and rest with thee and
leave such toils as these.

—DANIEL.

శ్రీబ్రహ్మ

౪

గతరాత్రి సాంఘికవిషయము నొకదానిం
గూర్చి వితర్కించుకొనుచు బెద్దయుంబ్రాద్దు నిద్ర
మేల్కొనియుండిన కతంబున నేటి యుదయమున
నాకొక్కింత జబ్బు చేసినది. ఇంచుక ‘కాఫీ’
కషాయము సేవితమని “యానందభవన”మున
కరిగి యొకవోఁ గూర్చుండి ‘కాఫీ’ నార్చుకొనుచు
జబ్బునుం జూచితిని. కొండలు త్రాగుచుండిరి;

కొండ అపహరములఁ దినుచుండిరి; కొండలు
 పోలుపొందులేని విషయములఁ జర్చించు చుండిరి;
 మఱి కొండలు యువకు లూరక నిలుచుండిచుట్ట
 ద్రావి గుప్పు గుప్పున పొగ వెడలవిడుచుచు
 నాకసమున నది సెందు పరిణామములను శ్రద్ధతోఁ
 దిలకించుచుండిరి; ఒక రిద్ద అపహరముల నార-
 గించువారివంక సాసూయముగఁ జూచుచుండిరి.

ఆయువకులలో నొకఁడు 'వదరుబోతు'
 పత్రిక నొక్కటిని జుట్టుజుట్టి డాకేలబట్టియుంటఁ
 జూచి, నాగరకతరుణులుగూడ నాపత్రికల మ-
 న్నించుచున్నారని యానందించితిని. అది యెన్ని
 యవలేఖయో, తద్విషయములపై నతని యాశ-
 యమేమో కనుగొన నెంచి యతనిఁ బ్రశ్నింపగా
 నతఁడు తన కది చదువఁ బ్రొద్దులేదనియు, వల-
 దన్న గౌరవహాని యని తానది పుచ్చుకొనవలసి
 వచ్చెననియుఁ జెప్పి నాసంశయముఁ దీర్చెను.
 అకటా! ప్రొద్దులేదట! ఒక్క "ఈజిప్టు" చుట్ట
 నెవఁడైన దానము చేసియుండినచో నానిరంతరో-
 ద్యోగి యందే నిలువంబడి యింకొక గడియవఱకుఁ
 గాలు గడల్పియుండఁడు గదా? నా యానంద-
 మున కంతరాయ మొదల విషణ్ణుడనై మన
 నాగరకతరుణుల 'ప్రొద్దులేదు'కి వగచుచు నిలు-

సేరితిని.

మాటకు ముందు కాలము చాలదనుట మనకిప్పుడలవాటు. విద్యార్థులకుఁ బాఠములు చదువఁ గాలము లేదు; విద్యావంతుల కితరుల కుపదేశించుట కవకాశము చాలదు; సేవకునకు నియమితమగు పని సేయను బొద్దు తక్కువ; అధికారికిఁ బ్రజల మొఱ లాలకించుటకుఁ దఱిలేదు; ధనవంతున కితరుల కష్టసుఖములు విచారింప వేళ యుండదు; మూఁడుగాళ్ళ ముసలికి “రామా! కృష్ణా” యనుకొనుటకే తీటిక యొదవదు.

కాని, కాలము చాలదని మనపూర్వు లిన్నితంటాలు పడుచుండినట్లు వినము. శ్రీరామ చంద్రు నంతటిరా జెట్టియల్పుని విన్నపములైనను సావధానముగ నాలించు చుండెనట. ఉపదేశించు వారున్నచో నింకెన్ని ధర్మములు పురాణములు వినుటకైన ధర్మరాజు కాలము చాల దనియుండఁడు. ఇదేమి కాని, పదునారువేల భార్యలతోఁ గాపురము సేయవలసివచ్చినను, శ్రీకృష్ణుఁ డెన్నఁడును దీటిక భేదనలేదు.

మఱి సృష్టికర్త మనలమోసగించి నలువది యెనిమిది గంటల దినము నిపు డిరువదినాల్గు గంటల దానిగ మార్చెనా? మార్పు జెందినది

మన యోగ్యతయే! వాస్తవముగ నుపయోగింప
లేనంతఁ కాలము మన యధీనమున నున్నది.
యంత్రమున కావిరిశక్తి గల్గినచో మన ముప-
యోగించు కొన్నను లేకున్ననుఁగూడ నది పని
సేయుచుండును. వలసిన పనులఁ జేయింపనిచో
మానవ స్వభావము మనచే వ్యర్థకార్యములనేని
జేయించునుగాని యూరకుండదు. ఇట్టి యభ్యాస
మతిశయించు కొలఁది కాలమంతయు వ్యర్థకా-
ర్యాచరణమునకే సరిపోవుటంజేసి సత్కార్యము
లకు మన కప్పుడు “తీటిక లేదు.”

ఇంచుమించుగ నీయనర్థమున కంతయు
మన నాగరికతయే నిదానము. అనాగరికుఁ
డెన్నఁడును గాలము నిట్లు నిందింపఁడు. పని
పరిమిత మగుటచే వానికిఁ జాలినంత యవకాశ
మున్నది. పగలంతయు నొడల నీరుట్టు నట్లుగ
నాగేటితోఁ గష్టపడి పంట పండింపనున్న హాలికు
నకుఁగూడ కాలము సమృద్ధిగ నున్నది. అక్కర
మాలిన పనుల నధికముగ నంటగట్టుకొన్న మనకు
మాత్రమే యీ యవస్థ. తెల్లవారలేచి మధ్యా-
హ్నము దాఁక సబ్బుసంటించుకొని తిప్పితిప్పి
చూచుకొనుచు ముఖముండనము చేసికొన మన
వారికిఁ దీటికయుండునుగాని మిత్రుని జబునకు

మూఁడునెలలకేని ప్రతివ్రాయ నవకాశములేదు. అనవసరముగ నొకటిపై నొకటి యంగరఖాల దొడిగికొని మెడ “కజాగళస్తనముల” సతికించు కొనుటకును, కాలితిత్తుల బిగించుకొనుటకునే కాల మంతయు వ్యర్థమగుచుండ సద్వ్యాసంగమునకు గాల మెట్లువచ్చును? పరిచితులై ననుగాకున్నను, తోవ నెదురయినవారితో నెల్ల నిరర్థకజల్పనలొన రించుచు, ‘శాస్త్రులవారి గుఱ్ఱము’వలె నిలువబడు పెద్దమనుష్యు లితరకార్యము లెప్పుడుసేయనేర్తురు? తమ కళత్రములు, భవనములు, వాహనములు, ఆరామములు సంపదలునే సర్వోత్తమములనితలం-చి యండఱయెదుట నభివర్ణించుకొను మహనీయుల కన్యులసుఖదుఃఖములరయ విరామమెందువచ్చును? కాలమును బరుగెత్తించుటకై మితిలేని ధనవ్య-యమునేని యోర్చి చీట్లాడుచు గృతార్థులగు వారి కిక పొందెక్కడిది?

పనిలేనివారి యాశకు నలువది యెనిమిది గంటల దినమైనఁ జాలునా? వీరికోరిక ననుసరించి సృష్టికర్త యట్లే తన కాలచక్రమునుమార్చె నను కొందము. ఈయసహ్యలంకారములు, నీయసంబద్ధ జల్పనములు, నీయప్రస్తుతాత్మస్తుతిప్రసంగములు, నీయనర్థక వినోదములును స్వేచ్ఛగ, నిరాతంక

ముగ, యథాసావకాశముగఁ జరుగఁగలవు; కాని సద్వినియోగమున కపుడు గూడఁ దీటిక యుండదు. ఇక నియమితముగ దమ పనులొనరించుకొని కాలము నుపయోగించు కొనువారి కపుడు గొప్ప కష్టము. ఇప్పటి యిరువదినాల్గు గంటలే చాలి యున్న కారణమున వారి కపుడు పని యుండదు.

ఇంతమాత్రము కాక సృష్టికర్త కపుడు మూఁడు గొప్ప చిక్కులు దాపరించును. ఆస్థాన శాలలలోను కార్మికాగారములయందును పగలంతయుఁ బనిసేయవలసిన చిన్నియుద్యోగులును సేవకులును నిరంతరము నతనిందిట్టుచు శాపోదకముల విడుచుచుందురు. కాలము గడుపలేని పుణ్యాత్ముల యుపయోగమునకై కొంత వడకుండ చీట్లపేకల 'బస్తా'ల సిద్ధముచేసి పంపుటకు వేటొక "అమెరికా" దేశమే సృష్టికావలసి యుండును. ఇంటఁ గూర్చుండి మగల వేధించితినుచు నేపని పాటలు లేక దినమున కిపుడు మూఁడు గంటల కాలమేని సద్వినియోగము సేయనేరని మన నాగరక తరుణీజనమునకై సృష్టికర్త యపుడేమి పని నిర్మింపవలసి యుండునో నే నింకను నాలోచింపఁదగియున్నది.

"It is generally the idle who complain

they cannot find time to do that which they fancy they wish. In truth, people can generally find time for what they choose to do."

—SIR JOHN LUBBOCK.

విద్య

విద్యా ప్రభావమును వర్ణించుచు భర్తృహరి కడమాటగ "విద్యావిహీనః పశుః" అని నవించెను. ఇది యాధారముగ విద్యావంతుల మనుకొనువారు విద్యాహీనుల నెంతో నీచముగఁ జూచుచు వారికన్నఁ దామొకమెట్లు పైనున్నట్లు భావించుదురు. సంఘములో విద్యాహీనుల కెందును గౌరవములేదు. ఇట్టి యభిమాన మన్నిసంఘములలోను పురుషులయందే కాక స్త్రీలయందును ప్రబలుచున్నది. కాని నాకుం జూడ నిది యొక కోచనీయమైన దుర్నయము. విద్యావంతుల మనుకొనువా రితరులఁజూచి నవ్వవలయునేల? పట్టుచీరఁ గట్టుకొన్న భాగ్యశాలిని యితరుల గేలి నలువవలెనని ధర్మశాస్త్రమా? కొమ్ముకుప్పెలును చికి గంటలును గల వృషభ మెట్టిజతతో కాడి గట్టినను గొంచమైన యేవగించుకొనదు కదా?

కాని, నాకొక్క సందేహము—దానికిఁ గూడ విద్యనేర్చినచో నిట్టిగుణమే పట్టువడునేమో?

విద్యయనుమాట కెన్ని యర్థము లున్నవని వాదించినను సామాన్యముగ వ్రాత చదువులకే యది రూఢముగ నున్నది. పూర్వకాలమున సంస్కృతభాషలో సాహిత్యమునందో, శాస్త్రము నందో, పాండిత్యము గలవాఁడే విద్యావంతుఁడు. తదితరు లపుడు గౌరవమున కనర్హులు. అన్య భాషాజ్ఞానము గలవా రాకాలమున ననార్యులుగ భావింపఁబడిరి. ఇప్పుడో విద్యయనఁగా క్రమ క్రమముగ నాంగ్లేయ భాషాభ్యాసమునకే యన్వయింపఁ బడుచున్నది. కాననే “ఎ. బి. సి.” రాని వాఁ డెంతబృహస్పతి యయినను విద్యావంతులలోఁ బరిగణింపఁబడఁడు. అట్టివాని విద్య విద్యగాదు; బ్రతుకును బ్రతుకుగాదు అందఱవలె నద్దె యిచ్చిన తరువాత గూడ నతనికిఁ బొగబండిలోఁ గూర్చుండ తావుసయితము చొఱుకదు. వీరిలో నెవరు నిజముగ విద్యావంతులు?

ఇంతియగ్రాదు. ఒకరి విద్య యింకొక్కరి కవిద్య. వేద వేదాంతముల సారమెఱింగిన సాత్వికుఁడు శుద్ధముగ మాతృభాషనేని మాటాడ నేరని మన విద్యార్థులంజూచి గొణఁగు కొనుచు

మొగము చిట్టించుకొనును. “షేక్స్పియరు”
 నాటకముల సారస్య మెఱిగిన నవనాగరకుఁడు
 రాజ భాషరాని శ్రోత్రియునిఁ బరిహసించును.
 మంగలిరంగనిపాతము వచ్చినంత నవనాగరిక
 బాలిక మడి గట్టుకొని గోపికాగీతలు బాడుకొను
 ప్రాతముత్తైదువఁజూచి గేలినలుపును. ఈ యిరు
 తెగల విద్యావంతులును బల్లెలలో నెవరి జోలియు
 లేక ‘నాగేలే నావిద్య’ యనియున్న హాళికుని
 సీచపుచూపు చూతురు. కాని వాఁడీ ప్రాత
 విద్యల నధిక్షేపింపలేదు; కొత్త విద్యల హాస్యము
 సేయనులేదు. వానికి రఘువంశముపైఁగాని,
 “షేక్స్పియరు” నాటకముపైఁగాని ద్వేషము
 లేదు. భారతమును వానికి నిజమే; బైబిలును
 సత్యమే. ఘృతమునకుఁ బాత్ర మాధారమా,
 పాత్రమున కాధారము ఘృతమా, యని తెల
 పగులఁ గొట్టుకొను పండితులును, రాలిన పండు
 నేలఁబడుట నేలగుణమా? పండు గుణమా? యని
 కూడునీరువిడిచి చింతించు శాస్త్రజ్ఞులును వానికి
 సమానులే. ఈచదువు రామిచే వాని కితరుల
 గొడవ యక్కరలేదు. వానిది వేఱువిద్య.

ఈహాళికునికుండు సమబుద్ధియు, సహన-

మును మనకు లేకుండుటకు మనలోపమా? కాక
 మన విద్యల పాపమా? కాదు. మనము చదువు
 నేర్చితిమికాని వివేకము నేరువలేదు. విద్య తెలివి
 నిచ్చును; వివేకము తెలివికి మంచిత్రోవ సూపును.
 మొదటిది సాధనము. రెండవది ఫలము. లభించిన
 సాధనమును మన ముపయోగ పఱచుకొనఁ
 జాలమైతిమి. కత్తి చేతఁబట్టినపుడు మనుజుఁడు
 శత్రువుల ఖండించి కిర్తి నార్జింపవచ్చును. సరికదా
 తనముక్కు చెవులనేని కోసికొని నల్లరిలో నగు
 బాట్లును గావచ్చును. మనముగూడఁ జదువు
 నిశ్లే యుపయోగించుకొను చున్నారము. ఇతరుల
 మేలునకుఁ గాకున్నమానెగాని, మన విద్య
 పొట్టకు బట్టకునుగూడఁ జాలదు. మఱి దీని
 యుపయోగమితరులఁ దప్పపట్టనే! కాననే యొక
 పండితుఁడు “విద్య వివాదముకొఱకే” యని సెల
 విచ్చెను.

వివేకమునేర్పని విద్యవ్యాసునికడ నేర్చినను
 వ్యర్థమే. వివేక మక్కఱలేనివాఁడు సకలవిద్యలను
 సాష్టాంగ ప్రణామములతో సాగనంపవచ్చును.
 పుణ్యమునకును పురుషార్థమునకును రాని విద్య
 బుద్ధికిఁ గట్టమేకాక నూనెకును నప్తము. మూఁడు
 తానొక్కఁడు చెడినఁ జెడవచ్చును. అవివేకి

తోడివారింగూడఁ జెఱచును. మోటువారి
రాక్షస కృత్యములచే నొకరిద్దరు మరణింపవచ్చును
గాని, కోట్లకొలఁది నిరపరాధులు యుద్ధరంగమున
సకాలమరణము పాలుగారు. సామాన్య ధర్మ
ములలో రుచిలేక విశేషధర్మము లెఱుఁగక యందు
నిందుఁ గొఱగాని యవివేకులగు చదివినవారికన్న
నపండితుఁడేమేలని ప్రపంచతత్త్వ వేత్తల మతము.
అగుటం బట్టియే,

చదివినతనికన్న చాకలిమేలురా!

విశ్వదాభిరామ వినరవేమ॥

యను వేమన బంగారంపుఁ బలుకులు!

చదువు మంచిదే యని యొప్పుకొన్నను
మనవారు దానినభ్యసించు విధమైన నీయనర్థమున
కెల్లమూలమనక తప్పదు. మోటుదన మగ్ని
మాండ్యమువంటిది. ఆ రోగముగలవాడు మితా-
హారమునఁ గాలముఁ గడుపవచ్చును. మందు
కలదుకాని నియమితకాలము దాఁక యషధ్య
దోషములేకుండ సాధించినచో నది యారోగ్య
మును తప్పక ప్రసాదించును. అటుగాక కొన్నా-
ళ్ళుమాత్రము నేవించి యనాదరము చూపినచో
నాఁకలిహెచ్చి తిండి కారాట మధికమగును;
గాని జీర్ణశక్తి పూర్ణముగ రానికారణమునఁ

గడ కతిసారరోగము నంటఁగట్టును. అగ్ని మాం-
ద్యమున నారేండ్లు బ్రదుకఁగలవాఁడతిసారమున
మకరసంక్రమణమున కెదుటు సూచుచుండును.
అల్పవిద్యయు మోటుఁదనము నించుక తఱచి
విడుచుటచే బుద్ధి కొక్కింత యుత్తేజనము గలిగి
చిక్కినది కబళింప నాసవోడమును; కాని యర-
గించుకొను శక్తి యుండమి నవివేకము ముదిరి
మచుజుఁడు రెంటికింజెడిన రేవణయగును. “చదువ
వేయ నున్నమతియుఁబోయె” ననులోకోక్తి యిట్టి
చదువునుఁ గూర్చియే!

మన పాఠశాలలలో బాలు రిట్టివిద్యనే
క్రయమునకుఁ గొనుచున్నారు. పూర్ణపాండిత్య
మీకాలమున ననేకుల కందరాని పండు; కాననే
హంస కాకున్నమానె, కాకియుఁ గాని దుస్థితి
సమకూరినది. ఇంతియకాదు. ఎవరేమి చెప్పిన
నేమియను సహనముండదు. తమంత విషయము
నిర్ధరించుకొను శక్తిలేదు. నిజ మరయగోరి పాటు
పడ నోపిక రాదు; ఇతరుల యుపదేశమగ్ధము
కాదు; మూఢభక్తికి నేర్చిన చదువు చోటియ్యదు;
నల్గురిలో మాటాడకున్న నభిమానము విడువదు.
పరిణామమిదియ.

ఇట్టి విద్యావంతు లితరుల హీనపు చూపు

చూచుటకన్న నగుబాటుకలదా? ఇట్టి జ్ఞానము
కన్న మాధ్యము హృదయంగము కాదని యే
వివేకశాలి యనఁగలడు?

“Little knowledge is dangerous.”

బిరుదయుగము

౬

ఇరువదవ శతాబ్దము నెవ రేయుగమన్నను
నామతమున నది బిరుదయుగము. తలతోఁక
లేని బిరుదములఁ గోట్లకొలఁదిగ ననుదినమును
వార్తాపత్రికలలో నిపుడు వినుచున్నారము. అం-
దును నౌదార్యమున కాటపట్టయిన మన యాంధ్ర
దేశమున నవి కాసునకు గంపెఁడు! కాగితములు
కరవై గడియ యొక గండముగ నున్న యిప్పుడు
సయితము దేశపత్రిక లెడప దడప తీఱక కల్పించు
కొని నెమ్మదిగ రెండుపుటలయిన నీ స్తుతిపాఠక
లేఖకుల వ్రాతలకుఁ జోటియ్యవలసియే యున్నది.
ఇతర విషయము లటుండ కవితా విషయమున
నీ యాచారమునకు మట్టు మర్యాదలే లేవు. పదు
నాఱవ శతాబ్దమునఁ గృష్ణదేవరాయని ‘భువన
విజయ’ మహాసభలోని యష్టదిగ్గజములలో నెల్ల

నొక్క యల్లసాని పెద్దనకు మాత్ర మేగ్రహ బలముననో యొక బిరుదము వచ్చెను. మహా కవులగు వ్యాస వాల్మీకి పాణిని కణాద కాళిదాస భవభూతి హరదాసుల కొక్కొక బిరుదమేని లభింపఁ లేదు. ఇక నేటి స్థితఁ బరికించితిమా, శనిచాలని యే ముగ్గురునల్వరోతక్క వేరునకు ముందో వెనుకనో యొకటి రెండయిన బిరుదవాక్యముల నంటించుకొనని వ్రాయసగాఁడే యరుదు. కవియే యసంభవము; గ్రంథకర్తయే లేడు.

ఆశుకవులు, బాలకవులు, కవిరాజులు, శతావధానులు, మనకు సులభముగ నరమగుదురు. కాని యీకాలపు బిరుదము లింతటితో ముగియు నవి కావు. ఆవాక్యములసృష్టి యొక విచిత్రపు పద్ధతి. ఈబిరుదములకై సరస్వతి బాల్య కౌమార యౌవన వార్ధకములలో క్షణమొక యవస్థతోఁ దన్నుకొనుచు గిజగిజ లాడుచున్నది; సంస్కృత కవులు పాప మేయేదేశమువారో యాంధ్రులై యవతారమెత్తవలసిరి; ప్రాచీనులుగూడ 'నభినవ' జన్మకష్టముల ననుభవించిరి; చాలదని యాంగ్ల దేశపు కవులును, నాటకకర్తలును దెలుగువారై యిందుఁ బుట్టపాగిరి; ఇవన్నియునుండ సింహ శరభ గండభేరుండాదులును బిరుదానళి కెక్కవలసి

వచ్చెను. ఇక మూషికమాన్సాలాదుల వంతు గూడ నింతలో రానున్నదేమో!

ఆంధ్రవ్యాసుడింతలో రానున్నాడు. అభినవతిక్కన యీవరకే యున్నాడు గాబోలు. ఆంధ్రపరాశర, ఆంధ్రగౌతమ, ఆంధ్రబ్రహ్మలును సిద్ధముగ నున్నారు. పేక్సియరు స్కాట్టులు చేసిన పుణ్యమేమి మాపాపమేమి, యని గోల్లు స్మిత్తు, మెకాలే, మాక్సు ముల్లర్లు కోపగించుకొన్నారనుకొందును. అభినవదండి బిరుదము కేతన యపహరింపక పోయిన నిప్పటి కెందరో గ్రుద్దు లాడుకొని యుందురు. ఆంధ్రకాళిదాస బిరుదమును గూర్చి చాలమందికి కేశాకేశి బాహుబాహి యింతలో జరుగునని నాభయము.

ఈకళ యింకయు నాడువారి కంతగా పట్టు పడలేదు కాని, యున్నచో, నీవఱకే అభినవ కుమ్మర మెల్ల, నవీనముద్దుపళెని, ఆంధ్రబిసాంటుగార్ల వతరించియే యుందురని నానమ్మకము. మగ వాగు కొల్లలుగ బిరుదముల ధరించియుండ వారు మాత్రము మూరకుందురా? వారికిమాత్రము తెగిన శక్తిలేదా?

కొన్నాళ్ళవెనుక నొకశాస్త్రీగారి 'కాంధ్ర బృహస్పతి' యను బిరుదువచ్చెను. వారు పూర్వ

పాండిత్యముగల్గి నిరంతరము పలువురు శిష్యులకు సాత్వికవిద్యాదానము సేయువారుగాన పురజనులు వారి నా బిరుదమున గౌరవించిరి. కాని, తాను మాత్ర మనామధేయురాలుగ నేలయుండవలెనని పట్టుబట్టి వారి జాయ కొన్నిదినములలోనే కడు ప్రయాసతో తనపూన్ని నెఱవేర్చుకొనియెను. లోకు లామెకు 'ఆంధ్రతార' యనుబిరుదమియ్యక తప్పినదికాదు.

నేడుదయము దపాలావాడు పుస్తకము నొకటి దెచ్చి యిచ్చెను. అది యాంధ్రకాళిదాస ప్రహసనము; వృద్ధసరస్వతి కొండలరాయశర్మ ప్రణీతము. అభిప్రాయార్థమై మాకార్యస్థాన మలంకరించినది. పుటత్రిప్పిచూచితేని - పీఠికపుట 1, అభిప్రాయములు 24, విన్నపము 57, గ్రంథారంభము 64, ప్రకటనలు 68. అనివిషయసూచిక యున్నది. సరే గొప్పగ్రంథమె యనుకొని పీఠికను రుచిసూచితేని.

“పండితులారా! - శనిగ్రహస్తుతి తెనిగించి యాంధ్రశని యనియు, కలిపురుషుని తైలాభిషేక వ్యాఖ్యకు టిప్పణము వ్రాసి యాంధ్రకలినాథుడనియు, ఆంధ్రనామ సంగ్రహమున కనుక్రమణిక గూర్చి నవీన వాగనుశాసనముడనియు బిరుదములు

నొందిన యీవృద్ధసరస్వతిగారి కృతికిఁబీఠిక వ్రాయఁ గల్గుట నాయదృష్టమే!”

అని యేమేమో రామాయణమంత యు-
న్నది. కడకొక బి. ఎ. గారి వ్రాలుగలదు.

గ్రంథము సగము చదివినట్లే!- కానిమ్మని
యభిప్రాయముల వంక నవలొకించితిని. నూర్న
కొలది యభిప్రాయదాతలు గలరు. కొందరి నామ
ములు మాత్రము వ్రాసెదను.

1. అంధ్రేశుక్రాచార్య, అభినవాంధ్ర స్కాటు,
వీర భద్రకవి
2. ఆంధ్రనాటక వృద్ధప్రితామహ, ఆభినవ
షేక్ స్పియరు రమాకాంతరావు;
‘ఆంధ్రనాటక పితామహ’ బిరుద మీవటకే
‘ఖర్చు’పడిపోవుటఁజేసి వీరికి వృద్ధత్వము.
3. వచన వాచస్పతి, రామానుజరావునాయఁడు;
4. చారిత్ర్య మాతామహ, సాంబకవి;
5. నవలామన్మథ, శిశుకవి పోతిరెడ్డి;
(వీరు దినమున కొక నవల వ్రాయఁగలరట!)
6. గడ్యభాస్కర, కవిబ్రహ్మ, మహేశ్వరకవి;
7. శ్రీమాన్, విద్వాన్, అపశబ్ద శిరోమణి
రసగంగాధర, వ్యాకరణ కుఠార, దొడ్డప్ప
చార్యుఁడు;

8. చతుర్వాణీ భుజంగ, సాహిత్య పతంగ,
వేణీనాథకవి;

(వీరికరవ మింటిభాష; హిందూస్థానీ కన్న
డము లించుకవచ్చును; తెలుగు నీవలనేర్పిరి;
ఏడాది నుండి కవన మారంభమయినది.)

9. అనధాని రావణాసుర, తర్కతీర్థ, అక్బర్
జిహంగీరు కవులు;

10. కవితాహంకార చక్రవర్తి, వాగ్దేవీ భ-
యంకర, తిట్టుకవిభూషణ, ఘటికాశతాక్షర
గ్రంథకరణనిపుణ, మిథున కవులు.

ఇంక, ఆంధ్రపాణిన్యాచార్య, నిమిష కవి
శిరోమణి ప్రముఖులు పెక్కండుగలరు.

ఇచ్చటికి గ్రంథపరీక్షయయినది. నాయభి
ప్రాయ మొక్కటె కొదవ!

ఇంతలో విద్యాప్రియరావు (ఇదియు బిరు
దమే!) నాగదినలంకరించి, యీగ్రంథము నంది
కొని కటాక్షించి కవన ధోరణి మెచ్చుకొని తల
యూచెను. కవులకుఁ గాసిచ్చియెఱుంగకున్నను
బిరుదదానములో నితఁ డభినవకర్ణుడు. మే మీ
విషయమును గూర్చియే ప్రసంగించు చుండునంత,
యిరువురు బుడుబుడుక్కలవారు వచ్చి వాకిట
నిలిచి పినాకీనీ ప్రవాహముంబోలు నాశుభారతో

గద్యపద్యరూపముగ గ్రుక్కతిప్పక చెరి యొక
 పాదముఁ జెప్పుచు నతనిపై కవనము గ్రుమ్మరించిరి.
 ఆ జంటకవుల ధోరణికి నే నద్భుతపడితిని. రావుజీ
 గారట్టె నోటుతెరచుకొని వినసాగిరి. ఆ యా
 శుకవేతలోఁ గొన్ని పంజ్తులు మాత్రము నా
 స్ఫురణలో నున్నవి.

“ఆదివారమే బుడుబుడుకా

అమృతపువలుకే పలికిని

*

*

*

బక్కమాటనే నిక్కడచెప్పెద

నిక్కముగానది నడచీని

ఈదిక్కులోననొక చక్కని చిన్నది

నిక్కినిక్కి నినుజూచీని

ఆ-యక్కసోయగము టక్కుగాదు మీ

చుక్కలరాయఁడు మెచ్చీని

అట్-తెక్కలుగలిగిన మక్కువతో నా

దిక్కునీమనుసు తిరిగీని

ఆ-సక్కెరబొమ్మను పెక్కులేలయీ

వక్కలాకులే తెచ్చీని

ఈ-వక్కాకామెకు నిక్కముగా మది

తిక్కతనము నెత్తించీని

వేరొక్కటిచూడక తిక్కముదిరినీ

ప్రక్కకు తానై వచ్చిని,
ఆ-చుక్క నీయెదకుఁ జిక్కినంత బుడు

బుక్కుల తిమ్ముడు నవ్వీని”

విద్యాప్రియుని యానందము పార మెఱుంగదు. అతఁడు “సెబాసు”ల వరించుచు నీధారముగిసినంతఁ దనపైనున్న ‘శల్లా’ నట్టె వారిపైఁ బారవైచి, యొక పత్రికలో నీబిరుదముల వ్రాసి బహుమతిచేసెను.

“బక్కటెద్దు భయంకర గంగిరెద్దులు, గుక్కు తిప్పని గురులింగలు, వచనకవి చౌడప్పలు, గ్రామసింహులు, సరస్వతి మేనమామలు.”

హాస్య కళ.

2

సండు గొండులలో వినబడు నపవాదములను సరకు నేయక మరల వీధులలో నెప్పటియట్లే మీసాలు దువ్వుచుండుట నేటి మహాపురుషుల లక్షణము. మొగమెదురుగ నీయం దీలోపమున్నదని వచించునంతటి దుర్ముఖులును, నేడరుదు ఎదుటఁ బొగడుట, మఱుగున నేదో యున్నదానినో లేనిదానినో యూతఁ జేసికొని తెగడుట,

యిప్పటి సదాచారము. పుట్టిన తరువాత గిట్టు లోపలఁ గొండఱభినఁదిం చినను మఱిగొండఱిచ్చేనైన నపవాదపడక తప్పదు. మా 'వదరుఁబోతు' ఇప్పుడే పుట్టియున్నను ఇంతలోనే దానికి నపవాద మొకటిరాక తప్పినదిగాదు అదియు సందు గొం- దులలో వినఁబడునదే యైనను, మేము మహా పురుషులముగాము గావున దానిని సరుకుచేయుట యొక యవలక్షణము గాదనుకొనెదము.

అపవాదము రెండు దెఱఁగులు. మిథ్యాప వాదము సత్యాపవాదమునని. అందు (౧) ఉన్న దానిని లేదనుట (౨) లేనిదాని నున్నదనుట యని మొదటిది ద్వివిధము. (౧) ఉన్నదాని నున్నదనుట (౨) లేనిదానిని లేదనుటయని రెండవదియు రెండు దెఱఁగులు. ఉదాహరణయలగు మాచదువరులు ద్వివిధమిథ్యాప వాదములనుగాని మొదటి సత్యాప వాదమునుగాని మాపై మోపలేదు. లేనిదానినే లేదన్నారు. అదియుఁబూర్తిగ లేనిదిగాదు. లేని దానివలె గానవచ్చునది. 'వదరుఁబోతు' సర్వ విధములఁ జక్కఁగ నున్నదిగాని యొకటిమాత్రము తక్కువ' అదేమనఁగా 'హాస్యము'!

ఒకకథ యీసందర్భమున స్మరణకు వచ్చు చున్నది. త్రేతాయుగమున రామచంద్రుఁడు లం-

కను జయించి మరల విమానమున సీతాదేవితోడ
 సయోధ్య జేరవచ్చుచుండెను. ఆతని యాగమన
 మును తొలుతనే హనుమంతుని మూలమున విని,
 యంతకుమున్ను తాము పలుమాటలు వినియున్న
 సీతాసౌందర్యమును బరీక్షించుటకై తార, రుమ
 మొదలగు వానరనాయకలు కుతూహలమున
 మాల్యవంతపు శిఖరముపై వేచియుండిరి. వానర
 సేనతోడ సీతారాములును వచ్చిరి. కుశలప్రశ్నాది
 సమయమున సీత నాపాదమస్తకము సూక్ష్మదృ-
 ష్టితోఁ బరీక్షించి తార, తుదకు 'అయ్యోపాపము'
 అని వగచెను. తక్కిన చెలికత్తియలు కారణ
 మడుగఁగా "చూచితిరా! దేహము బంగారువన్నె;
 కన్నులు విశాలములు; ఎత్తయిన నాసిక; రోమ
 రహితములైన యంగములు! ఇట్టి సౌందర్యవతిఁ
 బడయుటకు భర్త యెంతో పుణ్యము చేసియుండ
 వలయును. నిజమే, కాని సీతకు మనవలె కుఱు-
 చగనో గొప్పగనో తోఁకయొకటి యున్న నెంత
 బాగుగా నుండియుండును! అన్నిలక్షణములును
 ఒకచో నుండవుగదా!" యని పలికెనట!

ప్రకృతము మేము సంపాదించుకొన్న యప-
 వాదము నిట్టిదే. వదరుబోతు ప్రకాశమునకు
 వచ్చుట కేది యుద్దేశమో దానికిని హాస్యమునకును,

'సౌందర్యమునకును తోకకునుగలయంత దూరము
 లేకున్నను, గొంతయైన దూరముగలదు. చర్చింపఁ
 దగినవానిని చర్చించుట, ఖండింపఁదగినవానిని
 ఖండించుట, పొగడఁదగువానిని బొగడుట, తన్నూ-
 లమున విషయములఁగూర్చి మాయొక్కయు సా-
 మాన్యలగు చదువరులయొక్కయు భావనాపథ-
 మును విశాలముగా నొనర్చుట, ఇత్యాదులు మా-
 యుద్దేశములు. ఇవి మా ప్రయత్నములని వచిం-
 చెదముగాని ఫలములని వచింపము. మాపత్రిక
 నందుకొని నెమ్మదిగా నిదానముగా చదువుకొని
 'ఫరవాలేదు' అని యభినందించుట మాకుఁజాలు-
 ను; కాని రాకమునుపే యెదురుచూచుచుండి
 వచ్చిన తోడనే గడ గడమని కార్యకారణ భావ-
 ములను గమనింపక యొక్క గ్రుక్కగాఁ జదువు
 కొని పక్కుమని పదిమాఱులు నవ్వి, తరువాత
 నదేకాగితమునే మేజుపైని మైలఁ దుడుచుట కుప-
 యోగించువారి కొఱకు మా ప్రయత్నముగాదు.
 అనఁగా హాస్యరసమునే సంపూర్ణముగ వదలుట
 మాయుద్దేశముగాదు. ఒకరిని నవ్వించఁ బ్రయ-
 త్నించుట మనుష్యజాతి సహజములగు లక్షణ-
 ములలో నొకటి. కావున దానిని మేమును
 వదలలేము. మఱియుఁ గొంత దుర్గ్రహమైన

విషయచర్చలోఁ బ్రవేశించిన మెదడు నడుమ నడుమ నేమైన నంజుకొనకున్న కార్యముసాఁగదు. మాకు హాస్యరసమువలని ప్రయోజనమంతే; కాని, నవ్వుటయే జీవితమున కాధారమనియు, ఆరోగ్య కరమనియు, నెన్నిమాఱులు నవ్వి నన్నిదినములలో గంటలో యాయువువృద్ధియగుననియు నపూర్వ సిద్ధాంతములఁజేయు హాస్యరస దేవతలను దృష్టి పఱచు సామర్థ్యము మాకులేదు. మేమును మాచదువరులవలె మనుష్యులలో మనుష్యులము గా నేయుండఁగోరెదముగాని వారిపాలికి బ్రహ్మలము గావలయునని సంకల్పింపలేదు. కారణమేమనఁగా బ్రహ్మపదవి నధిష్ఠించితేమేని తరువాత మాకింత పత్తిఁబెట్టువారును లేకపోవుదురేమో అనుభయము.

మనవారికి హాస్యరసముపై నేల యింత యభినివేశము? కారణమున్నది. చదివిన చదువంతయు బ్రతుకునకై వినియోగించి పరులకు దాసులయిన వారి బ్రతుకే హాస్యము! కాక, పగలంతయు దమ కిష్టములేని పనియందో చేతఁగాని చేతయందో కడపుచుందురుగావున మేధస్సంతయు నీరసమై యుండును. కావున నూతనవిషయములఁ జర్చించుటకుఁగాని చర్చించువారి హృదయములతో నేకీభవించుటకుఁగాని యోపికయుండదు. అట్లుగట

విరామ కాలములందు వారికిఁగావలసినది నవ్వుట, నవ్వించుట, కాని వ్యాసంగముగాదు. మఱియు విద్యకు జ్ఞానముఫలముగాక, పరీక్షలోఁ దేరుటయును, దానికి జీవితములను గుణకారము చేయుటయును ఫలములుగా నేర్పడుటచే నేడు స్వతంత్ర వ్యాసంగపు వాడుకయే తప్పినది. ఇందుచే మన మాలోచించునదంతయు భూతభవిష్యత్తుల సంబంధములేని వర్తమానకాలము. ఇతరులపని చేసి చేసి విసిగి, చేయవలసిన మనపనియేదియిందోపక, వేసరియుండు సద్యఃక్షణము సంతోషముగాఁ గడచినజాలును. కాని, నందునిరాజ్యమిదివఱకై నదోయిక ముందు గానున్నదో యనుజోలి పనిలేదు. కావున నిన్నటి పశ్చాత్తాపములును రేపటిభయములును మనకంటవు. మనకుఁగావలసినది నేటి నవ్వు. ఇది రేపటికేడ్చి పరిణమించినను సరే!

నవ్వువారెండఱున్నారో నవ్వించుమార్గములు నన్నిగలవు. కాని యవి యెండొంటికి మిత్రములు గావు. ఒకరి నవ్వుతో వేటొకరి నవ్వు సమరసింపదు. వారినవ్వు వీరికిఁగోపము. ఇంకొకరికి రోత. వేటొకరికేమియుఁ గాని వట్టిపని. మఱొకరికి విప్పరాని బ్రహ్మముడి. దృష్టాంతమునకు దూరముపోఁబని లేదు. మా 'వదరుఁబోతు' నామధేయమే చా-

లును. దీనినిజూచి కొందఱు పకపక నవ్విరి. కొందఱు అధరోస్తముల ముడియైన విప్పక గంభీరముగాఁ దిలకించిరి. మఱికొందఱు 'ఇదేటి పాడు పేరు' అని యసహ్యపడిరి. ఈ మూవురి భావము లర్థముగాక బాలురు గొందఱెగాదిగఁ జూచిరి; ఇందఱను నవ్వించుట కేమిమాగ్గము? ఒకటున్నది. అదేమనఁగా నిందఱినినవ్వంపఁబ్రయత్నించుటయే.

కాబట్టియే మావదరుఁబోతు ఇన్ని చిక్కులకు లోఁబడిన హాస్యమునుగూర్చి యాదాసీన్యము వహించినది. పూర్తిగా మానము వహింపలేదని మాచదువరులలోఁ గొందఱైన నెఱుఁగుదురు. ఇంతమాత్రమునఁ బొట్టనిండని హాస్యభోజనులగు మాచదువరు లెవరైన నున్న వారికి మామనవి యొకటి. తానుబెట్లకున్నను పెట్టుచోటు చూపుట మానవ ధర్మముగదా! హిమవంతమునకు నావల నెందో యొక పర్వతమున్నదని పురాణములు నుడుపుచున్నవి. దానిపేరు హాస్యపర్వతమఁట! అది యిచ్చోటనే కలదని నికరముగాఁ జెప్పునంతటి పౌరాణిక భూగోళజ్ఞానము మాకులేదు. మాచిరంజీవి వ్యాసుని విచారించి కొంత కష్టపడి యైనను చదువరులు దానిని గనిపెట్టుదురేని యది

వీరువారనక యందఱను నిజముగా కడుపులు పుండు
పుండగునట్లు తుదవఱకు నవ్వించునఁట!

శ్రీమతరణిని

౨

సృష్టి ధర్మముల గుఱించి విపులముగ
నాలోచించితిమేని. పాణికోటికిఁ బరానుకరణము
స్వభావమునుట స్పష్టముగ గోచరింపకమానదు.
ఏవిద్యకై న గురుఁ డవసరమేమోకాని, యగ్ని
కుష్ఠమును నీటికిశీతమునుబలె నీకళ మనకుఁ బ్రకృతి
సిద్ధము. ఇహలోకయాత్రకై సృష్టికర్త మన
కొసంగిన పాథేయమిది. తల్లగర్భము వెలువడి
ధరాగర్భము సొచ్చునందాఁక మనమభ్యసించు
విద్యలును, నేర్పు నడవడికలును సంపాదించు
సాంగత్యములును, ప్రకటిం చు భావములును,
చూపుగుణములును, అన్నియుఁ గొంచెముగనో
గొప్పగనో తన్మూలముగనే మన కలవడుచున్న
యవి. మనమేవిధముగ నేమి నేర్చుకొన్న నేమి యది
ప్రకారాంతరముగఁ బరాను కరణమే. ఇతరుల
యాశయముల నెఱింగి, వాని ననుకరించుటచేఁ గా
కున్న మనము పుట్టినవారు పుట్టినట్లేయుండి ప్ర-

పంచమునంతయు ఋష్యశృంగమయముగా నొనరించి యుందుమేమో?

మనుజుని జీవిత పరిణామమునకిది యిట్లా ధారభూతమగుటంజేసి యేతద్విషయమున మనమంత జాగరూకతతో మెలంగినను నెక్కువయనరాదు. ఛాయాపటమును దీయుటకై సిద్ధముగ నమర్పబడిన దర్పణ ఫలకమువంటిది మానవ హృదయము. సమయమునకై వేచియుండి బింబమునకు యుక్తదూరమునఁ దగువర్ధితిని దర్పణము నుంచమేని ప్రతిబింబము పాడయి యనుపయోగ కరమగుననుట మనమెఱుంగనిది కాదు. ఇతరుల స్వభావాదుల ననుకరించుపట్ల మనమును విచ్ఛలవిడిగఁ బ్రవర్తించినచో, జేకూరు ఫలసిద్ధియు నట్టిద. తగని యాదర్శములఁగైకొనుట యటుండ సదాదర్శముల ననుకరింపమి కూడ మన జీవితమును జుక్కానిలేని యోడం జేయును. కావుననే చిన్ననాటినుండి సత్సంగత్య మలవడుట యదృష్ట ఫలమని పరిగణింపబడుచున్నది.

అతివిస్తృతమగు నీప్రపంచమున లెక్కకు మిక్కిలి యగు గుణములును స్వభావములును నిరంతరము మనచుట్టును గోచరములగుచుండును. వానిలో మన స్థితికిని, అర్హతకును, దేశకాల

పరిణామములకును దగినవాని నేర్పఱచికొని గ్రహించి యుక్తరీతి నుపయోగించుకొనవలసిన భారము మనదియ. వంటచెఱుకులకై పోవుచు త్రోవలో దుకాణమున నున్నవాని నంతయు బేరమాడుచు నిలుచున్న వాని నున్నట్లుఁ డనక తీరదుగదా.

సంఘమున నిపుడు కానవచ్చు ననర్థము తెన్నియో యించుమించుగ ననుకరణ విషయమున మనము చూపుచున్న యశ్రద్ధ వలననే కలుగుచున్నవనుటతప్పుకాదు. ఈవిషయమున ననాగరకులగు పల్లెటూరివారి జాగరూకత—తెలియని జాగరూకత యన్నను మానెఁగాని—యెంతయు శ్లాఘాపాత్రము. చిరకాలముగ వారికలవడిన యభ్యాసములపై వారికెంత దృఢప్రీతియో, నూతనవిషయములపై వారికెంత యనాదరము. తృప్తికరముగఁ దమకది యుపయోగకారి యని పలువిధములుగ వారు నమ్మగలిగిననే తప్ప యెందఁ జెన్నియుపన్యాసము లిచ్చినను దటాలున నితరుల ననుకరించి నూతనమార్గముల నవలంబించి చిరాభ్యస్తముల విడనాడరు.

కాని, ప్రకృతిదత్త యయిన యీయనుకరణశక్తిని శక్తివంచనలేకుండ సంపూర్ణోపయోగమునకుం దెచ్చినవారు మన నవనాగరకులే.

॥ తాతస్య కూపో య మితి బ్రువాణో

తూరం జలం కాపురుషాః పిబంతి॥

అని యితరులఁ దూలనాడుచు క్షణమున
కొక వేషము వేయుచు, దినమున కొక వ్యాపా
రము సేయుచు, నూసరవెల్లులవలె మార్పుచెందు
చుండుట వీరిలక్షణము. ఈ యన్నల యనుకరణ
విద్యకు విధిని పేధములును కాల దేశములును మంచి
చెడుగులును లేవు. నేఁడొకఁడు పొరఁబాటుననైనఁ
దలపాగా నోరగఁజుట్టినచో రేపటి కప్పుడే నూర్గుర
తలమీఁద నోరపాగా లుండును; నేఁడొకఁడు
బుసుపోక యన్యదేశీయులఁ బలె దుస్తులధరించెనేని
యెల్లుండి వేయిమంది “నల్లదొరలు”గా నుందురు;
చక్కఁజేసికొన నవకాశములేని సోమరియొకఁడు
నేఁడు జుట్టుఁగ త్తరించెనేని మఱుదినమున ననేకు
లకు శిఖభారమే; నేఁడానిబెసంటమ్మవిచ్చేసి బహి
రంగముగా దివ్యజ్ఞానతత్త్వమును గూర్చి పలువిధ
ములుగ నుపన్యసించును; రెండుమూడు దినము-
లలో నేయక్షరజ్ఞుని మేజపైనఁ జూచినను, ఏ
విద్యార్థి యంగరఖా జేబులోఁ గన్ననుగూడ నొక
చిన్ని “భగవద్గీత” పుస్తకమే! ఇంతటితోఁ బోయె
ననుకొనరాదు. తరువాత నొక “మహమ్మదు”
సాక్షాత్కరించి మోక్షమార్గమునకెల్ల నెత్తినున్న

శిఖయే మిత్తియని బోధించెననుకొనుడు - నామాట
నమ్మకున్న నాయత్నము చాలదు కాని - నెల
రెన్నెలలలోనే పురుషప్రపంచమున నూటఁ దొం-
బదిమంది నున్నని తలలుగలిగి గడ్డములు నిమురు
కొనుచుందురని నాదృఢవిశ్వాసము.

మన స్త్రీలుగూడ నీజాడ్యమునకు లోను
గాకపోలేదు. వారియలంకార పద్ధతుల గుఱించి
క్షణమాలోచించినచో నామాటలోని సత్యము
మనమున స్ఫురింపక మానదు. వివరణమునకు
నేడు నాకవకాశముచాలదు గాన మరల నెన్నఁ-
డైన జాతముగాక.

మఱి యొక్కటి! పరుల ననుసరించుట మన
స్వభావమే కాని కంటఁబడినవానినెల్ల యనుసరిం-
చుట సామాన్యముగ మనలక్షణముకాదు. ఏ
బిచ్చగాఁ డేమిచేసిన నదిచూచివచ్చి యనుసరించు
పిచ్చివాఁడుండఁడు. మండలాధిపతి దేవాలయము
నకు వెళ్ళువాఁడైనచో నిఁకనా దేవతకు గురుబలము
సంపూర్ణముగఁ గల్గినట్లే. న్యాయాధికారి సంధ్య
వార్చునని యెఱింగినచో న్యాయవాదులెల్లఁ
బ్రాతస్నానము లాచరింపక యిలు వెలువడరు.
బడిపంతులు కు స్తీచేయువాఁ డైనయెడఁ బాలురు
జెట్టీలుకాఁగోరుదురు. ప్రపంచధర్మ మిట్టిదనియే,

యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠః తత్తదేవేతరోజనః

అని శ్రీకృష్ణమూర్తి యానతిచ్చె. కాన సంఘమునఁగల లోపములకును సత్స్వభావములకును దాదాపుగ శ్రేష్ఠులే నిదాన మనవచ్చును.

చెప్పవచ్చిన దేమన—సంఘము బాగు పడవలెనన్న,

“గుడ్డియగు నెద్దు జొన్నంబడ్డపగిది”

కాక, రసస్వభావముల ననుసరించుపట్ల మనము యుక్తాయుక్తముల నరయుటయు గొప్ప వా రనిపించుకొనుచుండు వారు తమ యవలంబించు వేష మత స్వభావాదులలోఁ గడుజాగరూకత వహించుటయును నత్యవశ్యకములనుట!

స్వశిష్యులంత్ర

నేటి యుదయమున నా సంపాదకుఁడు నాకీ క్రిందిజాబు నొసంగెను.

“అర్యా!

‘వదరుఁబోతు’ పత్రికలఁజదివి యానందించు వారిలో నొక్కఁడ నేను. కాని మీరిట్లు వ్రాయస గాని కులగోత్రనామాదుల మఱుఁగుపఱచియుం-

మట నాక కాదు పలువురకు కుచింపకున్నది.
గ్రంథము విమర్శింపక మున్న గ్రంథకర్త చరిత్రము
నెఱుంగుటకై పాఠకలోకము కుతూహలపడుట
యస్వాభావికముగాదు. కాక, యీ యజ్ఞ-
వాసమునకుఁ గారణముఁ గూడ మాకు కురూ-
హ్యము. ఈలోపము తొలఁగించితిరేని మీలేఖలు
మిగుల ప్రశస్తాఁడఁ గలవని,

విన్నవించు విధేయుఁడు,

అగస్త్య భాత.”

నిజమే! ఈకాలమున గ్రంథముచేతఁ జిక్కి-
నంత గ్రంథకర్తయెవఁడో మేసీమవాఁడో, బా-
లుఁడో, వృద్ధుఁడో, రూపసియో కురూపియో,
స్తైదికుఁడో, నియోగియో, ఛాందసుఁడో, పట్టపరీక్షా-
సిద్ధుఁడో, మున్నగు విషయములఁ గమనించుటే
చదువరుల మొదటిపని. తరువాత గ్రంథకర్త
లబ్ధప్రతిష్ఠుఁడుగానిచో గొప్పవారిచేతి పీఠికయైన
యొక యోగ్యతాపత్రికయైన కంటబడనినాఁడు
గ్రంథమెట్టిదైనను నిస్సారమే.

గ్రంథకర్తృత్వకీర్తి నాసించియున్నచో నేనును
నగురీతి నాశక్తిని భూతదర్పణమునఁ బ్రతిఫలింపఁ
జేసి భరీభాంకారములతో సాటించి, చాలమికి
జమిందారుని కంకితమిచ్చియో, మహామహళో

పాధ్యాయుల పీఠికను సంపాదించియో, రాయ
బహదూరులచేతి యోగ్యతాపత్రికలను ముఖమున
కతికించుకొనియో బయటఁగాన వచ్చుచుంటిని.
మఱుఁగున నుండియే నాయుచుభవములను, నా
భావములను, నానిశ్చయములను హితార్థమై లోక
మున కెఱిఁగించుటే నాసంకల్పము గాకున్నఁ
దొత్తినే నావ్రాతలు నవరసభరితములని, జాతీ-
యాభ్యుదయ సంధాయకములని, అజ్ఞానతిమిర
సూర్యోదయములని డబ్బిచ్చియైనఁ బత్రికలలోఁ
బ్రకటించుకొనుచుంటిని. కాని నాయజ్ఞాతవాస
మనేకులకు రుచింప లేదగుటఁజేసి విధిలేక యిపుడు
వృత్తాంత మొక్కింత వ్రాయవలసెను.

నేనొక్క త్రిదశుఁడను. విద్యాధర వంశ-
జుఁడను. నాపూర్వులు హిమాలయ ప్రాంతదేశ
విహారముల విడనాడి యిట కరుదేరఁ గారణము
లనేకములు సెప్పదురుగాని వాని వివరములతోఁ
జదువరుల నలయింపఁదలఁపలేదు. నాజన్మస్థానము
వాఁగులేటి తీరమున, పేలుకొండ చేరువనున్న
గయ్యాళిపల్లియ. గట్టివాయి రాయఁడను విభు
ధోత్తముఁడు నాతండ్రి! నాతల్లిని తాగమ్మ యం-
దురు. మాయది గొప్ప పండితకవి వంశమని
ప్రతీతి. ఆయూరి యవ్వలు కారణమునిట్లు చెప్పు

దురు. మునుపు సీతం గోల్పోయి యాప్రాంతమునఁ
దిరుగునాఁడొక కపి తన్నుస్తుతింపగా శ్రీరామ
చంద్రుడు మెచ్చి యచటనివసించు వారందఱును
మహావక్తలు కవులు నౌదురుగాత మని వామిచ్చె
నట! విజయనగరమున కరుగుచు నొకరాత్రి మా
యూర నిద్రింపఁగలిగిన కారణముననే యల్లసాని
పెద్దన యాంధ్రకవితాపితామహుఁడయ్యె నందురు.
మనపాలిటి కివియన్నియుఁ బుక్కిటి పురాణములే,
కాని యచట వాగ్మికానివాఁడు లేడు; కవికాని
వాఁడరుదు. ఆయూరం జనించిన గ్రంథములసంఖ్య
యింతయన నాతరముగాదు అచటి విదుషీమణులు
రచించిన భారత భాగవత కావ్యములు చేట
గంపలలోఁగూడఁ గానవచ్చును. పుస్తకరాశిలో
సద్గ్రంథముల నేటి యితరముల నచటి యవ్వలు
వంటచెఱకుల కుపయోగింతురు. పోనిండు.

రాజాస్థానములోఁ బాండిత్యముచే నాజ్ఞిం
చిన భూస్థితులును, అగ్రహారవృత్తులును, మావంశ
మునకుఁ బెక్కులుగలవు. వానివలన వర్షమునకు
వచ్చు మూఁడుముక్కలు వరహాల యాదాయ
ముచే నాజనకుఁడు దానధర్మాదులఁ జేయుచు
శిష్యకోటి కొలువ మహామహోపాధ్యాయ బిరుద
మున సుఖముండును.

నేను గర్భమున నున్నతఱి మాజనని దుర్ని
 రీత్య ప్రభాభాసమానయై యద్వితీయవాగాటోప
 భీకరయై యుండెనట. ఆమె కప్పటి చిట్టములలోఁ
 బలుకుపండును బదరుకాయయును మాత్రమే రుచి
 కరములుగా నుండెనందురు. నేజనించిన నాఁటి
 రాత్రి నాజనకుని స్వప్నమున నొకసిద్ధుఁడు సాక్షా
 త్కరించి, నాకు వదరుబోతని నామకరణమొన
 రింప నానతిచ్చెనట. పెరిగి పెద్దయైనమీఁద నేఁ
 గొన్ని యద్భుతకార్యములఁ జేయగలనని యా
 మహాత్ముఁడనినట్లు మానాయన యపుడపుడు చె-
 ప్పుచుండునుగాని, నాకు విశ్వాసమున్నను లేకున్నను
 వానిఁ బ్రచురింప నాకిష్టములేదు.

పసితనమందు సవయస్కుల గుమిగూర్చి
 వారి కేదేనియొక యంశము బోధించుచుంటినని
 మాయమ్మ చెప్పుకొనుచుండును. నాజననీజనకులే
 నాకు విద్యాభ్యాసముఁ గావించిరి. శాస్త్రకావ్యా
 దుల జనకునినుండియు ఉపన్యాసపద్ధతిని జనని
 నుండియు గ్రహించితిని. మోమోటములేక పరుల
 తప్పుప్పుల వారిసముఖముననే వెల్లడించుటయు,
 తలకువచ్చినను తథ్యమునే ఘంటాఘోషముగాఁ
 బల్కుటయును జిన్ననాటినుండి నాయాదర్శములు.
 ఎంతటికష్టమైన వెనుకంజవేయక తత్త్వమెఱుఁగఁ

దివురుట నా కెక్కువ యభిమతము. ఒకనాఁడు
వసుచరిత్ర పాఠముఁ జదువుచు,

“కంజనయ నావిలోచన!

ఖంజనయుగ మెదకు వ్రాలఁగని వసు వాలో
రంజిలుటఁ దెలిసి,.....

యనుపద్యమున, కాటుకపిట్టల జంట వ్రా-
లినచోట ధనముండునని భూగర్భశాస్త్ర రహస్య
మిమిడ్చియుంటఁజూచి యందలి తత్త్వమరయఁ
గోరి యప్పటికి పుస్తకముమూసి యరణ్యముల
నంటి, కాటుకపిట్టల దాంపత్యమును వెదకుచు,
మూఁడుమాసములు తిరిగితిని. తుదకొకనాఁడు నా
కోరిక సఫలముకాఁగా నాచుట్టుప్రక్కల భూభా-
గము-రమారమి, నాలు గెకరముల పట్టు-త్రవ్వించు
నంతలో తళతళలాడుచు నొకరూక లభించినది.
మహదానందమున “రామభూషణకవీ ధన్యుడవీ
వన్నిటక” అనుకొనుచు నూరునేరి యొకగొప్ప
వ్యాసము వ్రాసి ప్రకటించితిని. నాటినుండి యనేక
స్థలముల సనేకోపన్యాసము లీవలసినచ్చెను. నా
వ్యాసము లన్నియు, ‘అముద్రిత గ్రంథపయోనిధి’
లోఁ జూడఁదగు.

యుక్తవయస్సున నాకుఁ బరిణయ మొన
రింపనెంచి నాజనకుఁడెంతో ప్రయత్నించెఁగాని

కులరూప వయోవిద్యలచే నొప్పియున్నంగూడ నా
 నోటికి వెఱచి యెవ్వరును కన్య నిచ్చిపుణ్యము
 గట్టకొనరైరి. ఈముష్టియేమని, సత్యరాజాచా-
ర్యుడు పోయిన మార్గమున స్త్రీ మళయాళమున
 కరిగితిని. అచటి నాపనులన్నియునుఁ జెప్పుచుండ
 నాకిది యదనుగాదు. కాని కొన్నినాళ్ళలోనే నే
 నచట ప్రఖ్యాతిగాంచితిని. ఒకతూరి స్వయంవర
 విధిని గురించియు వివాహవశ్యకతఁ గూర్చియు
 నొక్కబిగిగా మూఁడుదినము లుపన్యసించు నంత-
 లో నచట కన్యలును, ప్రౌఢులును, అవ్వలును
 సభఁజేసి యందఱు నొక్కమారుగా నన్నే పరి-
 ణయమాడ నిశ్చయించుకొనిరట! ఈమహిమీ
 సహస్రము నేలనోడి యారాత్రియే తప్పించుకొని
 బ్రదికితినిో భగవంతుఁడా యని యీదేశమునకు
 వచ్చి యింక నెన్నఁడును వివాహము మాట యెత్త
 నని నిర్ధరించుకొంటిని.

కాని, రామేశ్వరమునకుఁ బోయినను శనై
 శ్చరుఁడు వదలలేదన్నట్లు, ఆకామినులలో గొందఱు
 నాయడుగుల జాడనంటి యీదేశమున కరుదెంచి
 నన్ను వేటాడుచున్నారు. వారి బారికిఁ జిక్క
 కుండుటకై నాటినుండి నే సీయజ్ఞాత వాసమున
 నుండవలసివచ్చినది. నా యువన్యాసము లన్నియు

మూలబడినవి. నావాగ్ధోరణి చల్లారినది. కాని
స్వభావము వదలలేక యీలేఖల రూపముగ
నించుక వదరుచు నాయాత్మ శృష్టిగాంచు కొను
చున్నాడను.

నేటికింత చాలును. మదీయములగు నితర
విషయములగుర్చి మఱియొక తూరి విన్నవించు
కొనియెద.

సుఖిపీఠము.

౧౦

సుఖాపేక్ష మానవులకుఁ గడవరానిది. అను
దినమును విసుఁగు విరామములు లేక మన యాచ
రించు పనులును, పడు ప్రయాసములును, అనుభ
వించు కష్టములును, సుఖాపేక్షం బట్టియే!

ఆత్మరక్షణాసక్తియే జంతు జాలమునకుఁ
బ్రోకృతి సిగ్ధమైన ప్రథమోద్దేశమని కొందఱు-
హింతురు. కాని, యది యంతగా నన్నివేళల
యందును నిజముగా నేరదు. సౌఖ్యనాశము ప్రాణ
ములపై కూడ నిరపేక్ష జనింపజేయుచుండుట
మనము గాంచుచున్నారము. దయితా వియోగ
మునఁ బ్రాణములకుఁ దెగించు పురుషులును,

ప్రియవిరహమున నసువులువాయు రమణులును
 మనకుఁ గ్రొత్తలుకారు. సామాన్యదృష్టికి జీవి-
 తోద్దేశములుగఁ గానవచ్చు దేహబుద్ధి బలములును,
 జ్ఞాన వైరాగ్య సంపదలును, విద్యావివేకధనము
 లును, మున్నగువానిపై మానవులకుఁగల యాశను
 విమర్శించి చూచినచో నన్నిటికిని నిదానము
 సుఖాసక్తిగ స్పష్టముగ గోచరించును. అంగనా
 వ్యాసంగపరుఁడు మొదలుగ నంత రాత్మ వ్యాసంగ
 పరుని దాఁక సర్వులును సుఖము-సుఖ మనియే
 భ్రమించుచుండుట! కాని సుఖమెందున్నది?

ప్రత్యక్షరమునకుఁ దత్త్వజ్ఞులు ముందు
 వెనుకచూడరు. జీవితోద్దేశ మిట్టిదని మతాచార
 విధుల ననుసరించియో, ప్రకృతిశాస్త్ర రహస్యముల
 మూలమున నూహలనల్లియో యుపన్యసింపవత్తురు.
 ఆకాశమున మేడల నిర్మించుకొని గాలి యుయ్యెల
 లలో నూగుచు మనసున మండిగలు చేసుకొని
 రుచియనుభవింతురు.

అవాఙ్మానసగోచర మగు వస్తువు నెఱుఁ-
 గుటకై వినువానికన్న నుపదేశించువాని కెంత
 యర్హతయున్నదో నాకింకను బోధపడినదికాదు.
 పోనిండు. మన మిప్పుడు నేరువవలసిన విద్య బ్రతుకు.
 బ్రతుకున సుఖులమైతిమేని ధన్యులమే! కాని

సుఖమెట్టిది?

ఈప్రశ్న కు త్తరము సులభముగాదు. ప్రపంచమున సుఖమిట్టిదేయనికాని యది తనసామ్యేయనికాని నోరువిడిచి చెప్పసాహించు ధైర్యశాలి మన కంటఁబడఁడు. అయినను జన్మమెత్తిన మీఁద నొకప్పుడైన సుఖమును చవి చూచితినని యనుకొనని యభాగ్యుఁడు లేఁడని మాత్రము చెప్పవచ్చును. కాని యొక్కొకనికది యొకరూపమునఁ దోచుచుండును.

॥దధి మధురం మధు మధురం

దాత్రా మధురా సుథాపి మధురైవ |

తస్యతదేవహి మధురం

యస్య మనో యత్ర సంలగ్నం॥

అనురీతి నెవని మనసు దేనిపైనుండునో, తత్త్వాప్తియే సుఖమూర్తియని వాఁడు తలపోయును. ఇంతియకాదు; నేటి సౌఖ్యము రేపటికట్లు తోపదు. కాక, కోటీశ్వరులును రాజాధిరాజులును గూడ ననేకసమయముల నిలుపేదలకన్న నెక్కుడూ సుఖదూరులుగ నుండుటకలదు. మఱి ప్రపంచమున వాస్తవముగ నట్టిపదార్థమే లేదా?

నిన్న సాయంతనమునఁ దటాకపు టొడ్డునఁ గూర్చుండి యావిషయమై తలపోసి కొనుచుంటిని.

ఒక యవ్వ నీళ్ళకై వచ్చియుండి నాశూన్య దృష్టులను బరధ్యానమును గమనించి కారణమడిగెను. మునుపు హరికథకుఁ బోయిననాఁడు కూనలమ్మ కీర్తనపాడిన యవ్వగా గుర్తించి నాయాలోచనల నామె కెఱిగించితిని. ఆమెయు నవ్వి వినుమని నాకీకథఁ జెప్పెను.

పూర్వ మొకప్పుడు నలుగురు యువకులు చేరి ప్రపంచమున నత్యుత్కృష్టమగు సుఖమును బడయఁగోతి చాలకాలము పంచాగ్ని మధ్యమునఁ దపమాచరించి రఁట! దైవము వారికిఁ బ్రత్యక్షమై కోరికె యడుగఁగా నందఱు నేకవాక్యమున “మహా ప్రభూ! సర్వోత్తమమగు సుఖమును బ్రసాదింపుము.” అని ప్రార్థించిరి, “సరే! కాని చెటి యొకవిధమగు సుఖ మివ్వవలనుపడదు. నేను మరల మూఁడుదినములకు వచ్చెదను. ఆలోమీరు నలుగురును మంతనముండి మీయందఱకును రుచించు సర్వోత్తమమగునట్టి సుఖమేదో నిర్ధరించుకొని నాకుంజెప్పినచో నిచ్చెద”నని భగవంతుఁ డానతిచ్చి తిరోహితుఁడయ్యె.

నాఁడంతయు తనంతనాలోచించి విషయము నిర్ధరించుకొని మఱునాఁ డొక్కొకఁడు తన సిద్ధాంతమును వ్యక్తము సేయునట్లుగవారు తీర్మానించు

కొనిరి. తోడనే చెటియొక వివి కస్తలమునఁ గూర్చుండి నాఁడు రేయెల్ల కనుతేప్పవేయక యనేక ప్రకారములఁ దమ మేధాశక్తిని తలక్రిందులు సాముచేయించుచు వారందఱు నాలోచించుకొనుచుండిరి.

మఱునాఁ డుదయమున నొక-చోట వారెల్లరు సమావేశమైనపుడు ప్రథముఁడై శ్వర్యము కోరుదమనియె. ద్వితీయుఁడు శాశ్వత దేహరోగ్యమునుగోరెను. “సంపదలు క్షణ భంగురములు దేహము బుద్బుద ప్రాయము. సుఖమున్న నిరంతరమును గామినీజనపరివృతుఁడై దర్పకుని తక్కఁజైలాడించుటే సుఖ”మని తృతీయుఁడు వాదించె. నాలవయతఁడు “విద్యాధనమే సుఖ” మనియెను. నలుగురును వాదులాడఁజొచ్చిరి; తర్కింపసాగిరి. పూర్వపక్షములు లెక్కకు మీరి బయలుదేరెను. వానిలోఁ గొన్ని తునుక తునకలుగ ఖండింపఁబడియె. కాని సిద్ధాంతము స్థిరపడలేదు. రెండు దినములు గడచె.

మూడవ నాఁడు కూడ సాయంకాలము దాఁక వాదముజరుగుచునే యుండెను. “ఆరోగ్యమే సుఖ; మెన్నియున్న నేమి?” యని యొకఁడు స్థాపింపఁగా నితరుఁడు తినకూడును, కట్టుబట్టుయు లేక

గూబ బ్రతికినట్లు బ్రతికిన నేమిసుఖమని యెత్తి
పొడిచెను.

“విద్యానామ నరస్య రూప మధికం

ప్రచ్ఛన్న గుప్తం ధనం”

అని యొకఁడు సాధింపఁగా, కాదని,

“అసారే ఖలు సంసారే

సార స్సారంగ లోచనా!”

యని యింకొకఁడుదహరించెను. ఇట్టి

మూఁఖులం గూర్చియే.

“శా॥ చన్నుల్ కాక పసిండి కుండ లట! వక్ష

శ్చర్మ దుర్మాంసముల్,

కన్నుల్ క్రొవ్విరి దమ్మిరేకులట! వే

ల్ల దూషికా గోళముల్,

వెన్నుల్ సోగ యనంటి యాకులట! సం

వీతార్థి పుంజంబులీ,

యన్నుల్ సౌఖ్యముగాఁ దలంచు జను లా

హా యెంత మూఁఢాత్ములొ!”

యని వ్రాసిరని ద్వితీయుఁడు నవ్వెను. వాని

మిత్రున కిది యరకాలఁ బెట్టిన కొరవి నెత్తికెక్కి

నట్లయ్యె. అతఁడు రోషావేశమునఁ దటాలున

లేచి “భీ! అబలాజాతి నింత యశౌరవమాడిన

చండాలుఁడు భూమిలోనుండ ననర్హుఁడని చేతి

కబ్బని నూగు మీసములఁ దిప్పుచు యుద్ధసన్న
 ధుఁడు కాఁగా, నతని ప్రతిపక్షుఁడు “జాగ్రత్!”
 యనుచు నశనింబోలు ముష్టింజూపెను. కొంత
 తడవు ప్రహరములతో సన్యోన్య దేహములపై
 వారు పూర్వపక్ష సిద్ధాంతములఁ జేసుకొనుచుండిరి.

అంతలో సకాలమున నాకసమున మెఱుపు
 మెఱసినట్లయినది. ప్రథముఁడు పైకిఁజూచి “అదో
 భగవంతుఁడు?” అనియె. వాదములకింక నవకాశము
 లేదు. ఈశ్వరుని యెదుట నిపు డేమని విన్నవింప
 వలయునను విషయమై వారు చాలఁ జింతాక్రాంతు
 లైరి. అపుడించుక వివేకశాలియగు నాలవవాఁడు
 “ఈవాదములతో మన కేమియు స్థిరపడినదికాదు.
 మనలో నొకఁడు కోరినది యితరులకు రుచింపదు.
 కాన నందఱకు రుచించునట్లుగ నే నొకటి చెప్పె
 దను” అని యొకమార్గముబోధించెను. అందఱును
 సమ్మతించిరి.

ఆకసమునుండి విమానము క్రింది కవతరించెను.
 “ఏమి నిర్ధరించితిరి? మీ కేసుఖము కావలెను?”
 అను నక్షరములు భగవంతుని నోటి నుండి వెడ
 లియు వెడలక మున్న నలుగురు నేక వాక్యముగ
 “స్వామి! మా కేసుఖమునువలదు. మేముకోరు
 నరమింతే” అనిరి. భగవంతుఁడును నవ్వి “మీ

శివుడు సుఖస్వరూపము బాగుగఁదెలిసినది. ఇంక
మీకు నేనియ్యఁదగిన దేమియు నుండదు. పొండు!”
అని యానతిచ్చి యంతర్ధాన ముండెనట!

సత్యసంధత.

౧౧

తిమింగిలాది ఘోరజలజంతునంతాన సంకు
లమై, మైనాక పముఖ శిఖరి కులదుర్గమమై
జిర్ఘామారుతోడ్ధూత కల్లోల మాలికాకులమై
సలిల ప్రవాహ దురవగాహమైన మహోర్ధ్వమునఁ
ద్రవ్యతోవవట్టిన కర్ణధారకుఁడు తన్నే కాక
తోడివారింగూడఁ జెఱచును. తెలిసియైన, పొరఁ
బాటునైన, అజాగరూకతనైన నొక్కమారు,
మారు తోవఁబడినచో నే తిమింగిలముబారిపడి
యో ఏ గిరిసానువుల డీకొనియో, ఏసుడిగుంతలఁ
జిక్కియో, నాన యపాయముపాలు గాక గట్టి
చేరుటరిది. శ్రవపంచము మహాసముద్రము వంటిది.
భయావహరోగజాలములు. వికారవదన గహ్వర
ములఁదెఱచి కబళింప సిగ్ధముగనుండును. వ్యవస
పరంపర తెంత దృశ్యచిత్తమునేని వ్రయలు చేయఁ
బాలియుండును. విషయవ్యామోహ వీచికలు తల

దిమ్మపట్టింప దివురుచుండును. ఆశా ప్రానాహములు పెడదారిం బెట్టి సుడివడఁజేయుచుండును. విశేషమిందేమన, కనుచూపునఁ దోచునవన్నియు హృదయంగమములై నేత్రానంద దాయకములగు రాజమార్గములే! వానిలోఁ దగినవాని నేర్పరించుకొను జాణతనము మానవున కత్యావశ్యకము.

కాని సన్మార్గము ననుసరించుట మనుజునకు శక్యమా? ఇది సరియైన మార్గమని యతఁడెట్లు కనుగొనగలఁడు? అగాధ సంసారాంబుధిఁబడి కొట్టుకొనుచు నానావిధములగు యాతనలచే బాధపడు నాతనికి దరిజేరనగు మార్గ మెవరుబోధింతురు?

మహర్షివమున నెన్నియో యోడలు ప్రతిదినమును రేయియనక పగలనక ప్రయాణము సేయుచునేయున్నవి. అవి తమ గమ్యస్థానమునకు నియమితకాలమునందు తప్పకచేరుచున్నవి. మాలిమి యేతొందరలేక యెప్పుడునుశాంతచిత్తుఁడై యేయుండును. వానికి దిగ్భ్రమ యెన్నఁడునుగలుగదు. వాఁడేదిక్కునకుఁ బోవలసియుండినను దారిని చూపున దొక్కటే! అదేది? ధృవనక్షత్రము. అదిస్థిరము. ప్రపంచమున నేది మార్పుచెందినను ధృవనక్షత్రము తనచోటు మానదు. ఎట్టి చిక్కు

లలో నున్నవారికిని నడేదిక్కు. దానినమ్మినవాఁ
డిదివఱకును పెడత్రోవఁ దొక్కలేదు.

సంసారసాగరమునఁగూడ సర్వయైన మాగఁ
మును జూపుట కిట్టి నక్షత్రమేగలదు. సకలజంతు
సంతోభకరమై భూమ్యాకాశములనెల్ల జలమయ-
ముజేయు గొప్పతుపానుచే ధృవనక్షత్ర మగుపడక
పోవుట తటస్థించిన సమయమందుగూడ నది స్పష్ట
ముగాఁ గానవచ్చుచునే యుండును. ఏమూల
నుంచినను ధృవమునే చూపు సూదంటురాతిముల్లు
వలె మనయంతరాత్మ సర్వావస్థలయందును ఆ
నక్షత్రము వై పే జూపుచుండును. ఆనక్షత్రమేది?
దానిపేరు సత్యసంధత. ఇదివఱ కెందఱో దాని
నమ్మి కష్టముల దరిఁజేరియున్నారు. సలహారి
శృంగద్రి లద్దాని సాహాయ్యము లేక యుండినచో,
నే దుష్టమాగఁమునఁ బడిపోవుచుండిరో యూ
హింపలేము.

అరబ్బీకథలలో నొక వృత్తాంతముగలదు.
సిందుబాదనువాఁడు పోవుచుండిన నావ దారితప్పి
అయస్కాంతపురాలచేనిండిన గుట్టయొద్ద పోవలసి
వచ్చెను. నావ యింకను కొంతదూరముండగనే
దానిలోని యినుప ములుకులన్నియు దానిచే నా
కర్షింపఁబడినందున నావగూడ పర్వతమునకు దగు

లొకని మరలి రాలేక తుపానులచే దరికికొట్టబడి పగిలిపోయెను.

మన దేహయాత్ర నౌకాయాత్ర వంటిది. విషయవ్యామోహమును నయస్కాంత పర్వత శక్తిచే చిత్తవృత్తు లాకర్షింపబడినప్పుడు, మనుజుఁ డట్టిట్లు కదలలేక సన్మార్గమునకు దూరమై దుఃఖమునకు జిక్కినశించును. కనుక విషయములకుఁ జిక్కక సన్మార్గమునఁ బ్రవర్తించిననే తప్ప మనుష్యుఁడు జీవిత పరమావధిని జేరలేడు. వేగమంత యసదై నను నావమార్గమునందున్నచోఁ గొంతకాలమునకేని తనరేవు చేరఁగలుగును. కాని యించుక మార్గమును విడచిన నావకెంత వేగమున్నను, ఆవేగము దానిరేవునుండి దూరముసేయుట కే యుపయోగించును. అట్లే మనుష్యుని శక్తి కొంచమైనను సన్మార్గమందున్నచో కొంతకాలమునకేని యది యతని పరమావధి సేర్పగలుగును. సన్మార్గమునుండి తప్పిన వానిశక్తి యెంత యున్నను నది యతని యవధినుండి క్రమక్రమముగా దూరస్థుని జేయును.

కులము, రూపము, పోష్యము, పరువము, ఐశ్వర్యమునుగలిగి సర్వవిధముల నొప్పిన సుయోధనుఁడు కొంచెము విషయప్రీతిఁ డగుటచే, నాతని

శక్తియు సభిమానము నాతనిఁ బెడత్రోవకీడ్చి
 తుదకెట్టిస్థితికిఁ దెచ్చినవో చదువరు లెఱిగియే
 యున్నారు. మఱి ఇక సుధాముని జూడుడు!
 అతఁడు కట్టుబట్టలేక, కుచేలుఁడని పేరొందెను.
 తన యిరువది యేడ్వరమంది కొడుకులు నాకలిచే
 బట్టి వీడించుచున్నప్పుడు గూడ, తన జీవితముపైఁ
 గాని, సృష్టించిన భగవంతునిపైఁగాని విసిగికొన
 లేదు. ధనార్జనమునకై న్యాయమునకు దూరమైన
 యేపన్నగడను తలంపలేదు. అట్లే చిరకాలము
 కష్టములనొందెను. తుద కైహికాముష్మిక సుఖ
 ముల నొందగలిగెను.

అన్ని నీతిశాస్త్రములయు, అన్ని ధర్మ
 శాస్త్రములయు, అన్ని మతగ్రంథములయు, సార
 మీ సత్యసంధతయే. అది లేక యుండెనా మా
 నవుండెంత పండితుఁడైనను, ఎంతయాచారవంతుఁ
 డైనను ఏవగింపదగినవాఁడే. 'సత్యము సర్వశ్రేయో
 మూల'మని పెద్దలే నుడివియున్నారు.

ఏమతాభ్యాసమునకైన నాచార్యుఁడవసర
 మేమోకాని దీనికి నాచార్యుఁడే యనవసరము.
 అన్ని వేళల మంచి నుపదేశించెడి మనయంతరా-
 త్మయే యాచార్యుఁడు. కనుక హృదయంగమము
 లైనను చెడద్రోవలఁ బడనీక సన్మార్గముల నేర్ప

అచి చూపఁగల శక్తి యొక్క సత్యమునందే
యున్నది. మనజీవయాత్ర కడ తేర్పవలయునన్న
సన్మాగముననే పోవలయు. దానిఁ గనుగొనుటకు
సత్యమునకన్న వేరు దీపమేలేదు. కనుకనే,

“There is no Religion higher than
Truth”

అనునా నుడి.

అధునిక శిక్షణ

౧౨

భోజరాజు ముఖముఁ జూచి నంత నెట్టి
మూఢునకైన నవరస భరితమగు కవసము చెప్ప
శక్తి తనంత వచ్చుచుండెడిదట! విద్యాగంధ
మెఱుఁగనివారుగూడఁ గవులగుచుండిరట! అక్ష
రజ్ఞాన శూన్యలగు గొల్లపడుచులును, ఎఱుక జవ్వ
నులు సయితము పద్యము లాశుధారగ నల్లఁగలుగు
చుండిరట! ఒకనాఁ డామహానుభావుఁడు వేట
నుండి మట్ట మధ్యాహ్నమున నొంటిమై మఱలి
వచ్చుచు నాతపక్లేశ భిన్నుడై చాలడప్పిఁగొని
యుండఁగా నాతోవలొ నొక గొల్లపడఁతుక చల్ల
కుండ నెత్తి నెత్తికొని పోవుచుండెను. అతఁడది

గని యాముద్రియ నడిగి చల్లపుచ్చుకొని త్రావి
 శృష్టుడై యభిమత మడుగు మనఁగా నాజవ్వని
 తన చిత్తి మాతనిపై హత్తెనను నర్థమిచ్చు నీ
 హృద్యమగు పద్యముం బఠించెనట!

“ఇందుం కైరవిణీవ కోకపటలీ

వాంభోజనీవల్లభం

మేఘం చాతకమండలీవ మధుప

శ్రేణీవ పుష్పంధయం

మాకందం పికసుందరీవ తరుణీ

వాత్మేశ్వరం పోషితం

చేతోవృత్తి రియం మమాట నృపతే

త్వాం దుష్టు ముత్కంఠ తే”

ఇది నిజమైనచో నామహనీయుని ప్రభావ
 మెట్టిదో యిప్పటి మన యలఁతియూహల
 కగోచరము.

కవిత్వ మంత సులభముగ లభింపఁగల
 పదార్థమైనపు డంతకన్న మనము గాంక్షించు
 కామితమేలేదు. కవనము కళ-అందును జిత్ర
 కళ. కళలన్నియు నభ్యాసమూలములు. స్వభావ
 వశమునఁ గాక బలాత్కారముగ నార్జించిన కవన
 శక్తి ప్రేమచేఁ గాక నిర్బంధమున మెడకంటఁ
 గట్టుకొన్నతరుణింబోలె రసాభాస ప్రసక్తి కాకర

మగునను మాటలో నెంత సత్యమున్నను, పాండిత్యమునకు దూరమై ప్రపంచానుభవనమునకుం బాసి భావనా శిల్పముల నెఱుంగక వ్రాయఁజేడు కవితకును గవితయనుపేరు చెల్లునేని, యిక ప్రపంచమున నూటికి నూరువంతులు కాళిదాసులే యగుదురుగదా? అపుడాడిన మాటలన్నియు నాశు ధారలై పాడినపాటలెల్ల ప్రబంధములగును. అప్పుడు “నీవు బ్రహ్మాండ భాండములను సృజించినచో నేను మంటి భాండముల సృజింతును. నాకన్న నీదేమిఘనత?” యని కుమ్మరియును సృష్టికర్త నధిక్షేపింప వచ్చును.

పోనిండు. భోజరాజు కాలమునాటి గొల్ల పిల్లలజోలి మనకేల కాని, కవులును, కావ్యములును బ్రపంచమున నంత యగ్గువగ లభించుట యసంభవము. అద్వితీయ మేధావిశేష భూషితులై యధీత సకల శాస్త్రార్థసారులై యధిగతలోకాను భవవివేకులైన మహాకవులు సయితము తమజీవిత కాలమంతయు నొకటి రెండుగ్రంథములు రచించుట యందే గడపిరి. కవనమున కక్షరల్పక్ష లభించు కాలములోనుండియు కవికుల శ్రేష్ఠుడగు భట్ట బాణుడు తనవ్రాయఁగడంగిన కాదంబరిలో నొక భాగము మాత్రమే తన యాయుఃపరిమితిలోఁ

బూర్తిసేయ నోచుకొనియె. అష్టదిగ్గజములలో
నెల్ల మేటియై యాశుధారా ప్రవీణుడగు నల్ల
సానివాడును నిండుసభలో నొకనాడు తన్ననవర
తము పోషించు కృష్ణరాయనివంటి మహాప్రభువు
తన కొక్క-కృతి యిమ్ముని వేడఁగా భాగ్యముపండె
నని. కానిమ్మునక,

“నిరుపహతిస్థలంబు రమణీ ప్రియ

దూతక తెచ్చి యిచ్చుక

ప్పురవిడె మాత్మకింపయిన

భోజన ముయ్యెల మంచ మొప్పు త

ప్పురయు రసజ్ఞులూహ దెలియం

గల తేఖక పాఠకోత్తముల్

దొరికినఁగాక యూరక కృ

తుల్ రచియింపు మఱున్న శక్యమే”

యని కేవలప్రత్యుత్తర మొసంగెను కాని,

ప్పుమని పదిపద్యములయిన నారాజుపై చెప్పిన
పాపమునం బోలేడు.

కాని మనకాలమున నిట్లుకాదు. భోజ

రాజు దర్శన మక్కఱలేకయే సర్వులును గవులగు

చున్నారు. అక్షరలక్షలు లభింపకయే గ్రంథము

లసంఖ్యాకములుగ బయలుదేలుచున్నవి. “చ-

దువురాని వానికి సర్వే” యనురీతి నితర విధ జీవ

నోపాయముల నెఱుంగనివారు కవిత్వమును శరణ
 మాశ్రయించు చున్నారు. పెద్దనకాలము నాటి
 కన్న నిపుడీ విద్య యతిసులభము. నాఁడువలసిన
 సప్త సాధన సామగ్రి యిపు డక్కరలేదు. నేఁడు
 కవనమునకు వలసిన వెల్లు మూడే సాధనములు!
 ప్రవాహలేఖని (ఫవుంటువేనా) రెండుకటి; అక్కరు
 షాహ చుట్టలపెట్టియ (లేక షాజహాన్ పొడుము
 కలకాయ) రెండు; తేనేటిచేనిండిన పాత్ర (లేక
 రెండు మూఁడు తులముల నల్లమందు) మూఁడు.
 గద్యకావ్యమున కింతచాలును. పద్య ప్రబంధము
 లకు సులక్షణ సారములొని యయిదారు పద్య
 ములు వచ్చుటకూడ మంచిదే! ఈమాత్రపు
 సాధన సహాయమున లెక్కకుమీఱిన గ్రంథములు
 బయలుదేరుచున్నవి. కాననే నేటికాలమున
 నిట్టి గ్రంథవర్షము! పిచ్చిబాణుఁడొక్క నవలలో
 నొకభాగము మాత్రమే వ్రాయఁగలిగెను కాని
 యిప్పటికావ్యములఁ జూడుఁడు! పూర్ణమనాఁడారం
 భమయి యమావాస్యనాఁడు కడముట్టునవి కొన్ని,
 మఱికొన్ని యేకాదశి యుపవాసమున నుదయ
 మంది ద్వాదశి పారణతో ముక్తిపడయునవి!

మఱియొక విశేషము! కృష్ణదేవరాయఁ
 డాంధ్ర భోజుఁడను ఖ్యాతి గడించెనేకాని తుదకొక

టియో రెండో కావ్యములకే కృతిపతికాగలిగెను. ఆకాలమునఁ గృతుల నంకితమిచ్చువారి సంఖ్య చాలస్వల్పము. ఇపుడో, అంబరాగ్రహాది ప్రదానములచే నర్థింపకున్నమానెగాని యడుగకయమున్న గ్రంథముల రాసులుగఁదెచ్చి యంకితమిచ్చుదాతలు వేనవేలుగలరు. కోసుదూరమున నుండియే కవుల కొకవేయినమస్కారములు చేయుచుంటంబట్టియే కాకున్న నీవఱకు కల్పములతోడఁ గూడఁ గావ్యకన్యకలనిచ్చి యెండఱు వరసకు నాకు మామగారగుచుండిరో నేనిపుడూహింపఁజాలను.

కాని యొకటిమాత్రము మరువరాదు. కావ్యము సప్తసంతానములలో నొకటిగఁ బరిగణింపఁబడఁదగినది. శబ్దేందుశేఖరము మంజూషయను గ్రంథములరచించిన పండితోత్తముఁడనాగోజీదీక్షితుని నొకరు సంతానమునుగుఱించి ప్రశ్నింపఁగా నతఁడు,

“శబ్దేందుశేఖరః పుత్రో”

మంజూషా మమ పుత్రీకా.”

అని సమాధానమిచ్చెనట! పాండిత్యమునకుఁ దోడు ప్రపంచానుభవముగల్గి పెద్దనామాత్యుడన్నట్లు సప్తసాధనయుతుఁ డయినకవి

వాసిన కావ్యము సప్తవిధ సంతానములలో
 నుత్తమసంతానమనుట కేమిలోపము? ఇక యి-
 ప్పటి సాధనత్రయమున వెలువడుగ్రంథములు—
 అందునను పోలు పొందు లేని నవలలు—నూతన
 దొంబది వంతులు గ్రంథకర్తల దేహములపై
 మొలచిన దుర్మాంస గ్రంథులన్నను నాకు బాప-
 మురాదని నామాశయము.

“విద్యత్కవయః కవయః

కేవల కవయస్తు కేవలం కవయః”

నాటకతత్వము.

౧౩

కావ్యములలోనెల్ల నాటకములు శ్రేష్ఠ
 ములని పెద్దలుపలుకుదురు. లోకమునందలి జనుల
 వ్యవహార వ్యాపారాదులను వానియందలి గుణ
 దోషములను, తత్త్వలక్షణములను, అన్నియు నున్నవి
 యున్నటుల ప్రేక్షకుల కనుల ముందట నుంచి
 కనులారజూచి యనుభవమునకుఁ దెచ్చికొండని
 భోధించునవి నాటకములే యగును. కావ్యశాస్త్రా-
 దులు పండిత హృదయములకు మాత్రము గోచ-
 రములగుటం జేసి నాటకములు పామరులకుఁ గూడ

బుద్ధి గలపుచు నాహ్లాదకరము లగుటంబట్టియే
వాని కీశ్రేష్ఠత్వమనుట నిర్వివాదాంశము. రామా
యణము జరుగునంత కాలమును రాముని వెంట
నుండి పరీక్షించుచు నతని జీవితమునుండి నీతిని
గ్రహింపవలెనన్న నెందఱకు సాధ్యము? ఎన్నఁదో,
ఏ నేశముననో, ఎన్నియేండ్ల కాలముననో నడ
చిన చరిత్రములలోని యనుపయుక్తాంశముల నెల్ల
వదల్చి స్వల్పకాలమున వానిసారమును మాత్రము
మనకన్నుల యెదుటఁ బెట్టుశక్తి యీనాటకములకు
మాత్రమే గలదు.

కాని, నాటకమని పేరు పెట్టుకొన్నంతనే
నెత్తి పెట్టుకొని పూజింపవలెననుట కాదు. సర్వ
జనోపయుక్తమగు నీతిబోధించు సత్కథా సంవి
ధానముగల్గి, హృదయంగమరచనా వైదగ్ధ్యముతో
నొప్పి, ప్రపంచానుభవ శాలురగు సత్కవులురచిం
చిన నాటకములే నాటకములుకాని యితరములు
బూటకములు. సత్కథా ప్రణాళికచే నలరు
నాటకములు నీతిబోధచే లోకమున కెంత యుపక
రించునో దుష్కథా సరణిఁ గూర్పఁబడ్డ నాటక
ములు దుర్నీతి కాదర్శ ప్రాయములై ప్రపంచ
మునకంత యహితముం గూర్చును. వానిలోని
నీతి వ్యంగ్యరూపముగ నేమి, ఛాయామాత్రముగ

నేమి, చూపబడునట్టిది కాక స్పష్టముగను ప్రసిద్ధముగ గోచరించు చుండవలయు. మూర్తీభవించి చాలకాలము ప్రేక్షకుల నేత్రములకుఁ గట్టినట్లుండవలయు, జీవితముల కాదర్శము గావలయు. మన చిత్రములలో నాటు కొనఁగలవి ప్రధానపాత్రల గుణచర్యదులే యగుటచే నవి నీతిదాయకములగుట చాల యవశ్యకము. ఏదిదూషకుని చర్యయందో ఏపరిచారిక నడతయందో నీతిగలదన్నచోఁ జాలదు. సావిత్రీ చిత్రాశ్వమును, అహల్యాసంక్రందనమును ప్రదర్శింపఁబడి నపుడు వానియందలి ముఖ్య పాత్రల గుణ చేష్టాస్వభావాదులు చూపఱ హృదయసీమల జనింపఁజేయు భావములకుఁ గల తారతమ్యము నెఱుగవర్జింప నక్కరయుండదు. తారాశశాంకుల జంఝూటముల నెల్ల పూసగ్రుచ్చిన తెఱంగునఁ బ్రదర్శించి, “తగని దాంపత్యమునఁ గల్గు ఫలమిట్టి”దని కొనకొక నీతిముక్కను బడఁపేసినచోఁ జాలునన నెవఁడు సాహించును? కాన, నాటకముల యుపయోగము, వాని కథల ననుసరించి యుండుననుట.

ఆధునిక నాటకకర్తలు పలువు రీ యంశముపై దృష్టివదిలి స్వేచ్ఛగా కథలఁగైకొని నాటకముల జాతికే కళంకమును దెచ్చిరని చెప్పక

తీరడు. తారాచంద్ర విజయము, బిచ్చినీయము
మున్నగు కథల రూపకములు రూపమున పేర్లు
మార్చి మార్చివాసిరి ఇతర కథలెన్నియో
యున్నవేల? యవి వారి రసికతకుఁ బనికిరావు.
రసములలో రాజగుటం బట్టి శృంగారము పచ్చిదై
నను విడువరానిదయ్యెఁగదా! పోనిండు. పాటలో
వసలేనందుకు నాట్యములో నసయైన నుండవలెనని
కాఁబోలు లేనిపోని సంవిధానములఁ గల్పించి,
రసాభాసముగ నాయికా నాయకలతో శృంగార
సల్లాపములఁ జేయించుచు గంటలకొలఁది రంగమున
వారిని నాట్యమాడించిరి. చాలనందుకు ప్రశోత్తర
రూపములగు పాటలఁగూర్చి జేనెఁడుకు జేనెఁడు,
మూరెఁడుకు మూరెఁడు, బారెఁడుకు బారెఁడుగ
నర్థములేని ప్రశ్న కవసరములేని యుత్తరము
లిప్పించుచు రసముతోడ నీతినిగూడ కొంపఁగూ-
ల్చుటఁ జూడ నేరసజ్జనకయిన మనసు కళుక్కు
మనకమానదు.

ఇంతటితోఁ బోయెనను కొనరాదు. ప్రత్య-
క్షముగ రంగమునఁ బ్రదర్శింపఁ బడదగని విషయ
ముల ప్రసంగము సందర్భ వశమున గల్గినచోఁ
బ్రాచీన రూపకకర్తలు సంవిధానమును ముద్దుగ
మార్చి తేలిపోవుచుండిరి. ఆధునికుల రసికత

కీమఱుగు మాటులు సరిరావు. నాయకుఁడు వేశ్య
 యింటికరుగు సంవిధానమును గల్పించి యొక కవి
 యారంగమున వీధి బొజుంగులు సానివాడకుఁ
 బోవునప్పటి యాచారములును వేశ్యతోడి సంభా
 షణచాతుర్యాదులును తూచా తప్పకుండ ననుభవ
 హీనుల కుపకరించులాగు వ్రాసి వారి కృతజ్ఞతకుఁ
 బాతుఁడయ్యె. మఱియొక కవిశిఖామణి తారా
 శశాంక విజయమునఁ బడకటింటిలోఁ దూగుమం-
 చముపైఁ గూర్చున్న చంద్రునకుఁ గుఱులు
 దువ్వుచు నర్చోక్తుల దేలుచున్న తారాదేవికిఁ
 బరవశత్వమునఁ బోక ముడి వీడినట్లు పైశాచ
 శృంగారవర్ణనగల రంగము నొక దానిని గల్పించె
 ననుటకే సిగ్గుగుచున్నది. ఇట్టి నాటకము లింకనుఁ
 గొన్ని బయలుదేఱ గలవా వేఱు దుర్నయమేల?
 మన ఆంధ్రనాటక పితామహుని నాటకరత్నము
 లలోనెల్ల నతని విషాదసారంగధరమే సానదీతినది.
 అతని రచనాప్రాగల్భ్యమును నాటక కళా కౌశల్య
 మును సంవిధాన సంపాదన ప్రతిభయు రసపోషణ
 చాతుర్యమును నందుఁ బూర్ణముగఁ బ్రతిఫలించిన
 వనుట యతిశయోక్తికాదు. కాని యెంతపక్వ
 మయిన నేల యాకథ పుచ్చినపండు! తొడిమకడనో
 మఱి యేమూలనో తీసి యింత కలదన్నను గూడ

నది పుచ్చపండ్లకాని మెచ్చపండుకాదు. అందలి
ప్రధాన ప్రీతాచిత్రాంగి. దాని దుర్నిత
చేష్టా కలాపమంతయు ఆతఃకుఁ బెఱుకులును, ఆ
మాయదారి చేతలును, ఆ తాగతనంపు పరుసము
లును, ఆ తఱితీపు పల్కుల జాణతనమును, ఆ
ప్రోడతనపు జిత్తులును, ఆచిన్నెలును, ఆవన్నెలును
—నాటకారంభమునుండి ప్రేక్షకుల కనుల కంటఁ
గట్టి, తరువాత నెపుడో చిత్రాంగికి దుర్మరణశిక్ష
విధింపఁబడెనని తెరమఱుఁగున వినిపించిన మా-
త్రాన నాటక దర్శనాంతమున జనుల భావదర్పణ
ములలో బ్రతిబింబితములయి నిలిచియుండు భా-
వములెట్టివో, ప్రపంచ తత్త్వవేత్తలకు విన్నవిం-
చుట యధికప్రసంగమే యగును. కథ వేళ్లయి
యున్నచో నన్నివిధముల నగ్రతాంబూలము
నకుఁ దగినదై యీనాటకము మాకవి కింకను
నూరుమడుంగుల కీర్తిదెచ్చియుండునని ఘంటా
ఘోషముగ చాటఁగలను.

దుర్మరణముల వర్ణింపనిదే సుగుణములకు
నన్నియరాదను వాదమును గొంతవఱకు మేము
నొప్పుకొందుముగాని మందునకైనను విషము తగి-
లంతయే. వాడవలెనని విన్నవింపవలసియున్నది.
ఇక నాటకదర్శనము చేతనే చెడుదారిఁ బట్టు

మనుసులుగలవా రున్నచో, నట్టి మెత్తని చిత్త
 వృత్తిగలవారు యతులవలె గుహలలో దాగి
 యుండఁదగినవారే కాని వెలికిరా ననర్హులని కొం-
 దఱ మతము. ఇట్టివానిచే చలింపని చిత్తవృత్తి
 గల్గి, సుఖ దుఃఖాదులలో సమభావము వహించి.

“పర్ణాంబు భక్షులై నవసి,

యినుప కచ్చడాల్ గట్టుకొను”

వారి యుపయోగమునకై మాత్రమే నా-
 బికము లాడఁబడునేని యెవరి యాక్షేపము నుండ
 నని మావిన్నపము.

“Every play is a problem which tries
 to answer one of those moral questions
 that concern nearly all of us.”

—PHILIP LITTON.

సంక్షిప్తములు

౧౪

ఇయ్యది వివాహ ముహూర్తముల కాల మగుటచే నెల్లవారు నేదోయొక విధముగ నీ శుభకార్య ప్రసంగములలోఁ దగులుటఁజేసి యితరములగు పనులకుఁ జాల లోటు వాటిల్లినది. వయసు మీఱునున్న తమ పుత్రికా జనమునకు వర గ్రహముల వెదకి ముడివేయుటకై చౌకులలోను యాత్రాస్థలముల యందును, పొగబండి సంది ప్రదేశముల చెంతను గాచికొని కన్యాజనకులును, వర శుల్కముల బేరములను మధ్యవర్తుల మూలమునఁ బరిష్కరించు కొనుచు నిష్కర్షా పత్రికల వ్రాయించుకొను పనులలో వర జనకులును, శ్రమపడి తిరిగి పొత్తులు కుదిర్చి పౌరోహిత్యముల నార్జించు కొనుటకై పురోహితులును, ఈబాధ లేమియు లేని కతంబునఁ బిలువని పేరంటములకై న ముందు పడి పోయి కడుపాత్రము దీర్చుకొను కార్యములలో నితరులును, అందఱును మిక్కిలి పాలుపడుచున్నవారు. సంపాదకునకుఁ గూడ నీలో నొక చిన్ని కూతురు గల్గుటచే నతఁడును నొక చిన్ని వరుని యన్వేషించు ప్రయత్నములో నున్నాఁడు. నా మిత్రులనేకులు కన్యాదాతలుగనో, వరులుగనో,

మీరాని బంధువులుగనో, వివాహకార్యములలో
దిగిరి. ముద్రాయంత్రముల కన్ననో, మీదు
మీదు వచ్చుచున్న వివాహలేఖల సచ్చిత్తుటకే
తీటిక. యొడవదు. కావుననే నా పనులకుఁ గూడ
నీవల కొంత యిబ్బంది కల్గిన దని విన్నవించి చదు
వరుల క్షమాపణము నర్థింపవలసెను.

ఇట్టి పనులలో నాకు మాత్ర మేమియు
సంబంధము లేదనుమాట నిజమేకాని, అను దిన
మును నామిత్రుల నుండియు నాచదువరుల నుండి-
యు, అపరిచితుల నుండియు తేపాలావాడు మో-
యలేని మోతగ నాకుఁదెచ్చి యిచ్చుచున్న శుభ
లేఖల “బస్తా”ల విప్పిచూచుకొనుటకైన నాకుఁ
గాలము చాలకున్నది. “బ్యాండు” వాద్యపు
రోకటిపాట కర్ణ కఠోరమగుచుండ ననుక్షణమును
గుంపులు కట్టి వచ్చి లగ్న పత్రికల నందిచ్చువారల
గడవిడలో నాకేమియుం దోచుటలేదు.

ఇప్పుడు నామిత్రులలో నెల్ల మిగిలియున్న
వాడు రామానందఁ డొక్కఁడే! విసుకు చెంది
కడకేదేని యొక వివాహమున కరుగవలెనని య-
తఁడును నిర్ధరించెను. అంతలో నాతని చుట్టము
లలో నొకరు తమయింట నాలో జరుగనున్న యొక
మంగళమునకు మేమిరువురమును దప్పక యరుగ

వలెనని యాహ్వానించిరి. వాద్యాడంబరములేక,
ముద్రితములగు రంగుల పత్రికలఁ దేక యూరక
చేతులాడించుకొనివచ్చి పిలిచి పోయిన యతని
యాహ్వానము నాకు మాత్ర మేమో హృదయంగ
మముగ నున్నను, నామిత్రున కింతయేని రుచింప
దయ్యె. ఈ పిలుపును గారవింపవలెనని నాయభీష్ట
ముండెనుగాని నామిత్రుడది తన కశౌరవముగ
నెంచి సమ్మతించినాఁడు కాఁడు.

వచ్చిన పత్రికలనెల్ల త్రిప్పిచూచి తుదకు
నామిత్రుఁ డొకదాని నెత్తెను. బంగరు నీరు పోత
యక్షరములు చిత్రములగు నలంకారములును గల్గి
యాలేఖ చాల సొంపుగ నుండెను. అందలి వర్ణ
నలును హృదయాకర్షకములు. నే వలదంటిని
గాని, చాలచచ్చించి సాపాటు రాముఁడు—నా
మిత్రున కది శౌరకనామము—కడకు చెన్నపురికే
నెడలెను.

ఆశుభ లేఖ యిది.

ఈనైశాఖ శుద్ధ పంచమి నాడు

పగలు 9-30 ఘంటలవేళ

తన కూతురు సౌభాగ్యవతి

అన్నపుర్ణాదేవికిని

మ॥రా॥రా॥ రావుసాహేబు

చింతామణి కృష్ణరావుగారికిని

చెన్నపురిలో మైలాపురమున

తన పుష్పక విమాన భవనమున

జరుగనున్న వివాహమహోత్సవ వేళకు

వదరుఁ బోతు గారు

సపరివారముగ దయచేయఁ గలరని

దివాన్ బహదూర్

అన్నదానము రామరావు

సవిసయముగ

ప్రార్థించుచున్నారు.

ఈలగ్న పత్రికలయాడంబరముచూడ నాకేమో
 తలనొప్పి. రానురాను లోకమునకు డాంభికత్వము
పైదృష్టి హెచ్చుచున్నదనుట కీ తలతోకలేని
 పత్రికలే సాక్షి! మూడు నాల్గు చూప్యముల
 వ్యయముతో నూర్ల కొలది శుభలేఖల నచ్చొ-
 త్తించి బంధువులయినను గాకున్నను, వచ్చు వా-
 రైనను రాకున్నను గూడ విచారింపక యెదుటఁ
 బడిన వారికెల్ల ప్రకటన పత్రికలవలె వివాహ
 లేఖలిచ్చుట యేపరశురామునికి ప్రీతియో దైవ
 మెఱుఁగు. పదిపదునైదు షణములతోఁ బెండ్లి
 ముగింపఁదలచువారును, స్వగృహమున వివాహము
 జరిపిన యెడ బంధువులతోడి కాటమని యేకొండ
 పైననో, ఏపల్లెగుడిలోనో, ఏరావిచెట్టుకిందనో
 చప్పుడులేక తలఁబాలు పోసికొని రాఁదలఁచు
 భాగ్యవంతులును సయితము పత్రికల నచ్చొత్తించి
 పంపకున్నఁ దమకు గౌరవములేనట్లు భావించు
 కాలమువచ్చినది. ఆహ్వానపత్రికలందిన వారిలో
 నాఁవవంతు వివాహమునకు వచ్చినచో భరింపఁ
 గల మనుకొను నుదారపురుషులు నూటఁబదియవ
 వంతున నీకాలమునఁ గలరని నమ్ముట అనుభవ
 మునకుఁ జాలవిరోధము. ఎవరు తమ యాహ్వాన
 మును గారవింపరో, ఎవరిరాక తమకిష్టముగ నుం-

డదో ఎవరురాగలరని స్వప్నమునందైన దాము
 నమ్మరో అట్టివారికెల్ల నిష్ప్రయోజనముగ నీప్రకట
 నలఁ బంపుట కంటె మిన్నకుండుటయే గౌరవమని
 నాతలంపు. నిరర్థకముగ నీ కఱపుదినములలోఁ
 గాగితమును పాడుసేయ కుండుటే గాక యిందుకై
 వ్రయమగు ధనమును వేఱు మంచిపనుల కుపయో
 గించు కొనఁగలుగుటచే వారికిని వారిదేశమునకును
 గొంతిక్షేమమే!

పోనిండు. అయిదారు దినములలోఁ జెన్న
 పురినుండి నామిత్రుఁడొక జాబువ్రాసెను. దానిని
 వచ్చు సారి ప్రకటించెదను.

ఆర్యా! నిత్యము నుభవముమేలు.
 గొ

చెన్నపురినుండి నామిత్రుఁడు వ్రాసిన లేఖయిది:—

“పుష్పక విమానము”

“చెన్నపురి”

“వైశాఖ బ॥ షష్ఠి”

“ఆర్యా! పెద్దలమాట వినక దుర్యోధనుఁడును
 మిత్రుల యుపదేశము నాదరింపక రావణుఁడును

జెడిరి. పెద్దయు మిత్రుడు నగు నీపలుకు పాటిం
పక నేనును గొంతకష్టము పాలైతి ననుటలో వింత
లేదు.

ఈ దినములలోని లగ్నపత్రికలు వట్టి
యాడంబరములే యను సూత్రము సామాన్యజనుల
కన్వయించుననియు, ఔదార్యాది గుణములచే
బిరుదముల నార్జించిన గొప్పవారియెడ నిది యన్వ
యింపరాదనియు, తమతో వాదులాడి తత్వమర
యుటకై యిటు వచ్చితిని. ఆచార్యునికన్న నను
భవమెంతో మేలుకద!

పుష్పకవిమాన మొక గొప్ప సాధము.
'గ్లెన్' వాద్యాడంబరము విపరీతముగను వెగ
టుగను వినవచ్చుచుండెను. ముఖద్వారము నలం
కరించుచున్న యరటికంబములును పచ్చతోరణము
లును గన్నులపండువు సేయును. వాకిటిపైనను,
ప్రక్కలను "స్వాగతము" ("Welcome") "దయ
చేయుడు," అనునక్షరములు నిలువుఁజెత్తునఁ గాన
వచ్చి చూచువారి కాశగొల్పుచుండెను. విమా
నముఁ బ్రవేశించి బహిరానరణముఁజొచ్చి కొంత
దూర ముత్కంఠతతో నెదురుచూచుచుఁ బోవు
చుంటినిగాని, చీమలుపుట్టవలె జనులు వచ్చుచుఁ
బోవుచున్న నేమి నాకెవ్వఁడును స్వాగతమియ్య

లేదు. మనసు కళకుక్కు-మనఁగా నింకను జూతమని
యాప్రాంతమందలి శిలాఫలకముపైఁ గొంతతడవు
భీష్మించుకొని విశ్రమించితిని. నేనెవ్వఁడనో యేల
యందుంటినో యేరును విచారించువారు లేరైరి.

జాము ప్రొద్దెక్కియుండె. అల్లంతదూరమునఁ
బొదరిండ్లలోని కృతకశిలావేదికలపై నాసీనులై తరు
ణులు కొందఱు కాఫీ ప్రవాహమున దెప్పఁదేలు
చుండిరి. వేతొకప్రక్కన యువతులు గొందఱు
ద్రాక్షపందిళ్ళ నడుమ గూర్చుండి యువకులఁజూచి
ముసిముసినవ్వులు నవ్వుచు నిడ్డెనల మాయముచే
యుచుండిరి. నోటఁ జుట్టలనిడుకొని కూనూరు పొగ
బండ్లవలె గుప్ప గుప్పన పొగ వెడలవిడుచుచు
చేతబెత్తము లాడుచుండ పడుచువారు కొందఱిటు
నటు పచారుసేయుచుండిరి. మూరెడు మూరె
డంచు దుకూలములనుగట్టుకొని రవలసొమ్ములతో
తళతళలాడుచు వర్షాకాలపు సాయంసమయముల
లోని సీతాకోక చిలుకలం బోలె చిటుతప్రాయపు
మిటారికత్తైలు గొందఱు కాసు పనిపాటలు లేక
యిటునటు విహరించుచుండిరి. ప్రయాణవశమున
రాత్రి యుపవసించి యాకలిచే బాధపడుచు నే
క్షణమున నెవ్వరై న విచారించురేమోయనివచ్చు
బోవువారి ముఖములఁ దిలకించుచుఁ గూర్చుండి

యున్న యతిథియునికిని నై న గమనింపని యీ ద్విపాద మహిషజాతిని సృజించిన విధాతకుఁ బ్రపంచమున నై వేద్యమర్పించువారు లేకుండు టేమియరు డనుకొంటిని.

వచ్చినపని వాకిటనే కావచ్చినది. అయినను, ఈ పూత మెఱుంగుల యాదార్యమును భూర్తిగా రుచిచూచియే యెఱుగుదమని నిశ్చయించి భవనముఁ బ్రవేశించితిని. ఏవాకిటఁ జూచినను జనుల రాకపోకలకు నిలుకడయేలేదు. చిత్ర విచిత్రముగ నలంకరింపఁబడిన వివాహశాలలో వధూవరుల ప్రక్కనగూర్చుండి యొకరిద్దరు వైదికులుమాత్రము మంత్రములు గొణుగుచుండిరి. పురోహితుఁడు హోమమును వ్రేల్చుచుండెను. వరుడు సిగరెట్టు నొకదానిని నోటఁగఱచుకొని వంగి హోమగుండమున నంటించుకొనుచుండె. అతని వయసు రమారమి యిరువది రెండుండును. ఇంచుమించుగ వధువుగూడ నంతకుఁ దీసిపోదు. యజమానుఁడు గొప్ప సంఘసంస్కర్తయట.

ఆవల శాలలో సంగీతకాలక్షేపము జరుగుచుండెను. పెద్దమనుష్యులును స్త్రీలును పెక్కండు నరునలుదీరి కుర్చీలపైఁ గూర్చుండియుండిరి. ఒక గోదావరి పాటపాడుచుండగా నొక పినాకిని నాట్య

మాడుచుండెను. వేరొక్కచోట చీట్లవేక వ్యవహారము యథావిధిగా జరుగుచుండెను. మఱి యొకగదిలో “గౌరవనీయులు” గొందఱు పానకేళిలోఁ దేలుచుండిరి. ఇంకొక్కశాలలో యువకులు గొందఱుచేరి యధోచ్ఛముగా హర్షోన్మయమును వాయించుచుండిరి. వివాహముహూర్తమెప్పుడో, జరుగవలసిన క్రియాకలాపమేమో గమనించువారే యీసంఘమున నున్నట్లు నాకుఁ దోపలేదు. ఎన్నిచోట్లఁ దిరిగినను, ఎందెందు కూర్చుండినను, నన్న మాటలాడించిన పాపమునఁ బోయినవారే లేరు.

మధ్యాహ్నము రెండుగంటలు మీఱుచున్ననుగూడ నాస్థితిలో నేమార్పును గలుగలేదు. దాదాపు మూడు గంటలపుడు వైదికులందఱు భోజనశాలకు నడువుఁడని యొకఁడు ఘంటవాయించుచుఁ బిలిచిపోయెను. ఈసమారాధనము సయితము చవిఁజూచి పరీక్షఁ జాలింతమనకొని నేనును భోజనశాల కరిగితిని. నాగరకుల భోజనాదులు పది ఘడియల కే ముగిసినవఁట! ఇప్పుడు జరుగుచున్నది వైదికుల పండుగు. రమారమి రెండు వందలమంది విస్తృతముందు కూర్చుండి యరఘంట సేపు కాచుకొనియుండు నంతలో పొగబండినడుపు

నారి వంటి వేషముగల వంటలవారు గొందఱు
 పట్టిపైఁ బ్రత్యక్షమైరి. ఇక నాటి పదార్థ
 ముల సారస్యము మున్నెన్నఁడును కని విని యెఱుఁ
 గనిది. ఆదినమున ఆమాడిన యన్నమునకును
 ఆయుడుకని పప్పునకును గలయొద్దిక వర్ణ నాతీతము.
 పులుసును చారును మాటిమాటికిని స్నానముచే
 యనిదే బయట వచ్చుచుండలేదు. పాయస
 మన్ననో పాలును చక్కెరయునులేని వింతరకపు
 వంట. మజ్జిగ యయినవెనుక చేయి గడిగికొను
 యవసరమే యుండలేదు.

గీ॥ నేయిలేనికూడు నీయాన కనువది

కూరలేనితిండి కుక్కతిండి

ప్రీతిలేనికూడు పిండంపుకూడురా

విశ్వదాభిరామ వినరవేమ॥

అను పద్యము నాకు స్మరణకు వచ్చినది.
 ఆహా! వరుఁడు చింతామణి! కన్య అన్నపూర్ణ!!
 యజమాని యింటిపేరే అన్నదానమువారు!!
 లగ్నపత్రికలచే పిలువనంపి వచ్చిన యతిథుల కీ
 యాదరము!! ఈకొఱ్ఱకూటికా యీఘోషశాంతి?
 ఈఅన్నదానము వారి యోదార్యమున కింకెన్ని
 బిరుదములైనను చాలవు.

ఆర్యా! వచ్చినపని యయినది. నేఁడిం

చుక విశ్రాంతిగైకొని రేపు తమ సన్నిధికి వెడలి వచ్చెద.

అని విన్నవించుప్రియశిష్యుడు,
రామానందుడు.”

స్వీటాచితశ్రీ
౧౬

సర్వజ్ఞుడగు నీశ్వరుఁ డేపనియును వ్యర్థముగాఁ జేయఁడు. ప్రపంచమునందలి ప్రతిపదార్థము నేదేనొక్క ప్రయోజనంబుపొంట నాతనిచే సృజింపఁబడినది. ప్రతిమనుజుఁడు నేదేనొక్క కార్యమున కయి యాతనిచే నుద్దేశింపఁబడినాఁడు. ఏమార్గముననుసరింప సర్వేశ్వరుని యుద్దేశమో, ఆమార్గమునకు భిన్నముగాఁ బ్రవర్తించువాఁడు ప్రపంచయాత్రను జయప్రదముగాఁ గొనసాగింప లేఁడు. అసమర్థత, అవమానము, ఆశాభంగము, ఇత్యాదు లాతఁ డేర్పఱచిన మార్గముగాక వేరు త్రోవ ద్రొక్కుటవలననే గలుగుచున్నయవి.

తన యభివృద్ధికిని తన వారి మేలునకును గూడ కారణములగు సుగుణములు ప్రతివాని యందు నొకటి రెండైన నుండును. అట్టివానిని

స్వభావముచేతనే యెఱుంగనగు. ప్రకృతి మాతనే నమ్మకొని యామె యాజ్ఞలకు విధేయుడగువాని కామె సత్పథముఁ జూపకపోదు. ఆపథముఁ బట్టి పోవువాఁ డెన్నఁడు నాశాభంగ మొందఁడు. ఏలన ఆమె తన యోగ్యతకు మించినవరముల నియ్యదు. ఇచ్చినవాని నెన్నఁడును దప్పదు.

కాని, మనుజుని దురదృష్టమేమో? తన కున్నశక్తిని గణింపక తనకేదియశక్యమో యద్దానినే చేయుటకు సర్వప్రయత్నములును చేయును. బాల్యమాది తానెందు కుశలుఁడో, దానిని విడిచి తనకేది యందరాని పండ్లో దానికై వృధాకష్టిం చును. అందువలనఁ దనకు స్వభావజన్యమగు యోగ్యత నిష్ప్రయోజనమగుటయేకాక తాను చేయఁదొరకొనిన కార్యము చెడుటచే నవమాన మునకు మనశ్చింతకును లోనగును. స్వభావముచే గణితశాస్త్రమున నభిరుచిగలవాఁడు దేశచరిత్రకై యేల పాటుపడవలయు? చరిత్రలయందు నేర్పరి యగువాఁడు గణితమునకై యేల తలబ్రష్టలుకొట్టి కొనవలయు? తనకున్నదానిని విడిచి లేనిదాని కట్టులు సాచుటలో నేమి గౌరవమున్నది? స్త్రీ తాను దానయైయుండక పురుషుఁడుగఁ గావలెనని, మగవారివలె నుడుపుల ధరించి, మెలంగు తెంత

హాస్యాస్పదము?

కుశలుఁడు మిగుల కుశాగ్రబుద్ధి. ధారణా శక్తియు నాతని కపరిమితము. పనియందలి పట్టు దలయు నట్లే. ఏకార్యమునై నను మిక్కిలి నేర్పుతో జేయుచోఁ దనసాటిలేదని యనిపించుకొనియె. పాపమాతనికి రాని కళ కవిత్వమొక్కటే! రాదని దాని నతఁడు విడిచిన బాగుగ నుండెను. కాని యతఁడు ప్రతి నిమిషము నొక పద్య మల్లుటకు మొదలిడుచుండువాఁడు. ముగిసినను ముగియకు న్నను, యతి ప్రాసము లున్నను వలసఁబోయినను, కందము గీతమయినను, గీతము దండకమయినను, లెక్కగొనక పద్యము లల్లుచునేయుండుట వాని యలవాటు. వృక్షశాస్త్రజ్ఞుఁడు వోహదక్రియచే నకాలమున ఫలింపఁజేసిన మాకందఫలమున కెట్టి మాధుర్యముండునో, స్వభావసిద్ధముగాక ఒల త్కార జనితమగు నాతని కవితకుఁగూడ నట్టి మాధుర్యమే యుండును ప్రకృతిమాత యుత్త రువు నతిక్రమించినందులకు కుశలునకుఁ దగిన శిక్ష గలుగకపోలేదు కవిత్వ మతని కలవడలేదు. సరిగదా—మఱి యాపిచ్చిచే నితరకార్యముల కతఁడు గొఱగాని వాడయ్యె. ఇతర విషయము లలో సమర్థుఁడైతఁడని నమ్మినవారిచే నింతయేనా

యనిపించుకొనుటే కుశలుని కవితకు ఫలము.

ప్రకృతి యుపదేశముచొప్పున మనము నడచినచో నెంత లెంత కార్యములఁ జేయలేము? అప్పు డెందరో శివాజీలు, ఎందఱు తిక్కనలు, ఎందఱు శంకరాచార్యులు లుదయించు చుండిరో? ఏకార్యమునకని ప్రకృతి మనల సృజించినదో యా పనిఁ జేయుచోఁ బ్రారంభముననే మనము సగము జయము సమకూరిన స్థలమున వచ్చును. శివాజీ స్వభావమువలననే యోధుఁడుగావున రణరంగమున నట్టి యద్భుతకార్యములఁ జేయఁగలిగెను. కవి తిక్కనయు, శంకరాచార్యులును నట్లే; తమ కే పనియందు నేర్పుండెనో యాపనినే బూనుకొని కృతార్థులై లోకపూజ్యులైరి. వారు ప్రకృతి మాతకు విధేయులగుట నసమాన లోక విఖ్యాతిని గడించిరి. శివాజీ భారతమును దెరుఁగించుటకును, కవి తిక్కన యద్వైతము నుపన్యసించుటకును శంకరాచార్యుఁడు మహమ్మదీయులనుండి మహారాష్ట్రమును సాధించుటకుఁ బూనుకొనియుండినచో నారి వేరైన నేడు మనము స్మరించియుండము! కావున స్వభావమునకుఁ దగని కార్యములఁ జేయ వారంభించినచో నవమానము నిశ్చయమనుట!

సుగుణ దుష్గుణములకు లింగ వ్యవస్థయుం

డదు. పైఁజెప్పిన దుర్గుణము స్త్రీలయందును గాన
 వచ్చుచున్నది. ఇందిరయు గమలయు నిరు
 వురు నేరాఁడు. ఇందిర మిగుల రూపపతి; ఆమె
 సౌందర్యమున కెట్టివాఁడును దానుఁడు గావలసి
 నదే; కాని కంఠస్వర సారస్యవిషయమున నామె
 కోకిల పిన్నమ్మ! ఆమె సంగీతము వినువారికి కన్న
 కఠోరముగా నుండును. ఇక కమలగాన మత్యే
 ద్భుతము. అది తాలఁగూడఁ గరగింపఁజ లినది.
 కాని యామె రూపమున రెండవ కుబ్జయే! ఆమె
 యాకృతి వికారస్వరూపమునకు నెల్ల! ఇందిర నోరు
 దెరువకుండినచో నామె సౌందర్యముఁబట్టి లోకు
 లామెను బూజింతురు. కమల మఱుఁగుననున్నచో
 నామె గానమాకర్ణించి జనులామెను ప్రశంసించుదురు.
 అయిన నేమి? ఇందిర పాడక విడువదు. అందఱు
 యెదుట నామె యేదేని పాడుచునే యుండును.
 వినువారికి విసుగెత్తినను, ఇది త్యాగయ్య కృతి
 యనియు, ఇది వెంకటేశ్వరుని కీర్తన మనియును
 వర్ణించుచుఁ బాడుచుండును. కమలకున్న యన
 కాశ మంతయు నామె యలంకారమునకే
 చాలదు. నిమిష నిమిషమున కామె క్రొత్త
 క్రొత్త వేషము వేయుచుండును. నిలువుటద్దము
 నెదుట నిలుచుండి యామె గడియగడియకు వస్త్రాఁ

భవణములను మోయుచుండును. కాని యామె నెవ్వరును చూడవలె యన్న పుణ్యముగట్టుకొన్నవారు లేరు. అనభ్యాసమువలన నామె సంగీతము వసయుఁ దగ్గిపోయెను. ఇందిర గానమును మెచ్చుకొన్నవారును లేరు. నిరంతరమును సంగీతపరిశ్రమకుఁ జిక్కి యామె తలయందలి వేలనుగూడ నరకుఁగొనదు.

మనకు స్వభావసిద్ధమైన యభిరుచిని వదలి నచో సహజశక్తినిబోఁగొట్టుకొని యసమర్థులమగు పేకాక, యితరవిషయముల సశ్రద్ధఁ జూపుటంజేసి తగిన శౌరవమును సయితము గోలుపోయి ప్రపంచమున నయోగ్యుల మనిపించుకొందుము.

If men would be content to graft upon nature, and assist her operations, what mighty effects might we expect?

—ADDISION.

కుటుమీట

౧౭

నేడు నాకార్యస్థానమున కరిగినంత బల్లపై నాచిరునామాగల జాబొండు కానవచ్చెను. అది యొక చిత్రమైన లేఖ. అందలి యంశములపై

నాయభిప్రాయ మిచ్చుటకన్న దానినే చదువరుల
కర్పించుట యెక్కుడుహితమని తలంచుచున్నాడ.
అందిట్లు వ్రాయబడియుండెఁ—

“ఆర్యా! సాంఘిక గుణదోషములు విమర్శించుటయు, అగతికుల కాశ్రయమిచ్చుటయును దేవర నైజగుణములని చాలకాలముగ వినుటచే నేడీ విన్నపమును వ్రాసి తమ కింత తొందర గల్పింప సాహించితిమి.

మహాత్మా! మాజన్మభూమి యుత్తమాంగ దేశము. కుంతలసీమలో నేటికిని మాపెట్టినదే పేరు. మార్గవ కోమలత్వాది సుగుణములు మా వంశమున కుగ్గుపాలతోఁగూడవచ్చినవి. సౌందర్యమునకు ముల్లోకములలోను మాపెట్టినదే భిక్ష. దోషైకదృష్టిగల కవులు గొండలు మాయెడఁ గౌటిల్యమును గోరంత కొండంత వర్ణించిరి కాని, దానిచే నితరుల కెవరికి నెట్టియిక్కట్టునుం గల్గియిటుండ మాకును మముఁ జోషించువారికింగూడ నది సౌందర్యాతిశయమునే గూర్చుటంజేసి యది గుణముగ నే సమర్థింపఁగలము.

కాననే తరతరములనుండియు మీపూర్వులు స్త్రీలనక పురుషులనక, సర్వులును మమ్ము విశేషముగ గౌరవించుచుండిరి. మా మాటయన్న

తలతో నడచుచుండిరి సదా స్నేహమునఁ
 బోషించిరి. పూలతోఁ బూజించిరి. వారినుండి
 మాపడసిన మన్ననలకై వారిని మేమెంత కొని
 యాడిననుఁ దీరదు ఎన్నికష్టములు వారనుభవింప
 నలసి వచ్చిననేమి, మాకేమాత్రమును చిక్కులు
 రానీక వారు జాగరూకతతో మెలంగుచుండిరి.
 వారు నిరాహారులైనపుడు సయితము మాకు సదా
 హారముల కేకొఱఁతయు రాదు. సఖీరత పరి
 వృతయై ప్రాసాదమున యువరాజ్యభోగము లను
 భవించు దినములలో మల్లెలు సంపెగలతో మమ్మ
 లంకరించుట పోనిండు, పతిమాత్ర సహాయయై
 ప్రభుత్వభోగములఁ బాసి ప్రవాసకష్టముల నను
 భవించుచు దండకారణ్య సీమలలోఁ దిరుగువేళ
 గూడ, జానకి కళివిపూవులో, గోరంట కుసుమ
 ములో, గోదావరిలోని తామరములో తెచ్చియైన
 మాకర్పించుచుండెనేకాని మాయెడ నిరాదరము
 చూపినది కాదు. సవతియెడ మత్సరమూని సత్య
 భామ పతిపై నలిగి పన్నాగము తెన్నియో పన్ని
 కడకు మహేంద్రుని యుపవనమునుండి పారిజాత
 వృక్షమునే పెకలించి తెచ్చి పెరటితోటలో
 నాటింపఁజేయుట మాకైకదా? అంతయేల? మా
 ప్రసంగములేకున్నచో భారతకథయునునిస్సారమే!

నీచబుద్ధి దుస్ససేనుడు ద్రావిది నవమానించి
 మమ్ము వట్టి నిష్కరుణుడై సభకీడ్చి గాసివెట్టిన
 కారణమున నాప్రచండమానిని పాంచాలి మాకై
 దీక్షవహించి యెన్నియోపాల్లకోర్చి పట్టువట్టి తుద
 కానీచుడు భీమసేనునకుం జిక్కి నిర్హతపాతముం
 బోలు సతని ఘోరగదావాతిపాలయి నేలఁగూలి
 నపు డా పాపి హృదయమందలి రక్తధారలచే మా
 కవభృదస్నానము గావించి పగసాధించిన క్షణ
 మునుదలంచిన మావంశము వారందఱును నేడు
 గూడ మహోత్సవమున నిక్కకమానరు. కాని
 యివన్నియు దేవరయెఱుంగని యంశములు కావు.

కాల మొక్కతీరుగ నుండరాదుకాబోలు!
 ప్రాచీనౌన్నత్యమహిమ యెంతయైన నేమి! రాను
 రాను కాలమునకుం జిక్కి మా యోగ్యత తెల్ల
 పారసాగెను. అకారణముగ మాపై గొందరకు
 ద్వేషబుద్ధి యొదవెను. మహమ్మదీయులు జైనలు
 మున్నగువారు మతముపేరుపెట్టి మమ్మునిర్దయతో
 ఖండింప మొదలిడిరి. ఎవరు నిరాదరించిన నే-
 నూయె, మా యార్యసంతతియైన మమ్ము చేవిడు
 వదుగదాయని కొండను బలె నమ్ముకొని కొంతలో
 గొంత నెమ్మది పఱచుకొని కాలము గడపుచుం
 టిమి. కాని—మహాశయా! క్షమింతురుగాక!

క్రిమక్రిమముగ మాదురదృష్టఫలమెట్టిదో—వారికి
 సయితము మేము భారమైతిమి. సాశ్చాత్య నాగ
 రకతా ప్రవాహవీచికలు ప్రసరించుకొలది మీ
 వారికి మాపయి నసూయ బలపడుచువచ్చినది.
 పులినిజూచి నక్క వాతలువేయించుకొనునీతి నొక
 నిని జూచి యొకఁడు—అందున నిప్పటియువకులు—
 మాపైఁ గత్తిఁగట్టనేల? శత్రువులపైఁ గత్తిమాట
 నేర్చిన మహనీయుల వంశమం దవతరించియా వీ
 రిపుడు మముఁబోటి యనదలగుఱించి సీమకత్తుల
 సానదీయఁదిపురుట! జన్మావధిగ తమ్మాశ్రయించి
 వెన్నంటియున్న మమ్ము కరుణాలేశమునులేక కట
 కటా! హాక దక్షిణతోడ నంగారకగ్రహమువాతఁ
 దోచి మొదలంట ఖండించి, చుట్టచుట్టకొని
 కసవుకుప్పలతోఁబడి పొర్లిపొర్లి మేము దుఃఖించు
 చుండఁజూచి యానందించుటకు వీరిహృదయములు
 హృదయములో? గండశిలలో? పోనిండు. మా
 బ్రతుకేగాలిఁ బోయినఁ బోవుఁగాక! మమ్ముగాద
 న్నమానె, బోలెడు గొఱియత్రుప్పుడు కుళ్ళాయి
 పేరున నెత్తి నెత్తుకొనుట యలంకారమా, వికా
 రమా? ఆర్యా! మీనవనాగరకుల చదువున కిది
 మాత్రమా పరిణామము? నెత్తి నెత్తువారున్నచో
 ప్రపంచమంతయేని మోయంగలమని విట్టవీగు

చున్న యాయన్నలకు మేమాభారము? గోష్ఠా
దమాత్ర ప్రదేశమునకు మేము తగమా?

ఇక నాగరక తరుణీమణులును మమ్ము
పెక్కుచిక్కులం బెట్టుచున్నవారు. మునుపటి
సాగసులన్నియును మూలబడినవీ. వారి కొప్పు
లిపుడు మెప్పులుకావు. తొల్లిటికాలమున నెందు
లకుఁ గొఱమాలిన జడలని వీరి యాశయము.
కొన్నినాళ్ళు మమ్ములఁ గట్టిగా బిగియఁబట్టి
లాగిలాగి పురివెట్టిరి. కొంతకాలము చిత్రవిచిత్ర
ముగ విరచికట్టి బాధించిరి. మొగ్గలతో నలంక
రించెదమను నెపమున నిలువెల్ల సూదులతోఁగట్టి
సూత్రములతో బిగియఁగట్టిరి అలంకారవ్యాజ
మున మోయలేని భారమును మోయించిరి. తా-
ము ముగ్గినదే గంగకాకున్న నిట్టివా యలంకార
ములు? మా సహజ సౌందర్యపు తత్త్వమెఱిగి
ప్రపంచమున నదిమాసిపోకుండ చిత్రపటములలో
నైన నిలిపినందుకై రాజా రవివర్మ మాకెంతయు
నందనీయుడు.

ఇవన్నియు నెటులో యోచ్యుకొని యిన్ని
నాళ్ళు గడపితిమి. కాని ముందున్నది ముసళ్ళ
పండుగ. నననాగరకత స్త్రీలలో వ్యాపించుకొలఁది
మాకుఁ గట్టములు రెట్టింపగుచు వచ్చినవి. సువా

నన పేరున సారాయములలో మమ్ము ముంచుచున్నవారు. ఇంతియకాదు. స్వేచ్ఛగఁ బెరుగఁజేసిన మమ్మపుడపుడు కత్తిరించునాచారము ప్రాకంభమయ్యె. ఆర్యా! మాకేమో భయమగుచున్నది. ఇకఁ గొన్నినాళ్ళలో యీ నాగరకత సబ్బు రథముపై నెక్కి- సీమకత్తులు నూలుచు మాపై నిరగ్గళముగ దండయాత్ర వెడలఁగలదనియు అపుడు స్త్రీ పురుషులలో నెవరుగాని మా కభయమిచ్చి మమ్ము పోషించువారే యుండరనియు మాకు సూచనలు స్పష్టముగ గానవచ్చుచున్నవి. మురుపటి కవులు స్త్రీలనుమాత్రము వర్ణనలకై పూజోడులనిరిగాని యికమీఁదు పూలులేకున్న పీడవదలినది—స్త్రీలను పురుషులనుగూడ నాపేరునఁ బిలుచుకాలము రానున్నది కాఁబోలు?

మహాశయా! మ్లాగతి యెవరు విచారించువాడు? మీరయిన మాపైఁ గరుణించి సంఘమునకు హితము చెప్పరాదా?

ఇట్లు విన్నవించు,
కురులు.”

ప్రపంచయంత్రము.

౧౮

అనుదినమును మనము చిత్రవిచిత్రములగు
యంత్రములను జూచుచున్నారము. ఏ యంత్ర
మెంతదృఢమైన నేమి, చాలకాల మొక్కతీరుగఁ
బనిసేయదు. నడచి నడచి కీళ్ళరగిపోయి కొంత
కాలములో నిరుపయోగములగుటచేఁ గ్రొత్తకీళ్ళు
లమర్పవలసియుండును. అనుక్షణమును తదంగ
సంధులలో దుమ్ము ధూళి చేరుకతమునఁ గాలక్ర
మమున నవి చెడి తురిప్పువట్టి యంత్రము తనపని
తాఁ జేయనేరనిదగును. యజమానుఁ డదనెఱిఁగి
తగిన పనివాని నియమించి యందలి మాలిన్య
మును దొలఁగించి చెడినకీళ్ళను బుచ్చి గండెన వే-
యింపక తామసించెనా, యంత్రము గొంతకా-
మున నెందునకుం గొఱమాలినదగును.

“ఇరసునఁ గండెన పెట్టక,

పరమేశ్వరు బండియైనఁ బొరదు”

కదా?

మన ప్రపంచముగూడ నొక గొప్పయ-
ంత్రము. సృష్టికర్తయధీనమున నిరంతరమును విను!
విరామములేక పనిసేయు యంత్రరాజు మిది! కా-
ననే, దీనికి నయిత మపుడపుడు ‘మరమ్మతు’కా

అసియుండును. కాలక్రమమున సంఘమధ్యమున
నీచులు గొండలుచేరి ధర్మమునకు మార్గము సుక
రముకాకుండ జేయుదురు. ఆకారణమున సంఘ
మర్యాదలన్నియుఁ గ్రామ క్రమముగ తుప్పు
పట్టును. నీతిపద్ధతులన్నియు బిగువులు సెడి కీళ్ళు
తప్పను. అపుడీయంత్రము యజమానుని యుద్దే
శమునకు భంగముగా నడువ నారంభింపఁ గలదు.
అట్టివేళలలోఁ దగిన యధికారి యొకఁడు వేంచేసి
నలుసులఁ దొలగించి మరల బిగించి కందెనవేయ
కున్నచో గతియేమి?

ఇట్టి యధికారు లపుడపుడు వచ్చుచుం
దురు. చరిత్రలలో దృష్టాంతములు పెక్కులు
సూచనచ్చును. తొల్లి వైదికమతాచార విధులు
మలినములై పరమార్థతత్త్వము జనులకందరాని
పండయ్యె. అన్యములగు ననార్యాచారములచే
సంఘము కళదక్కి ష్టీణతనొంది మానవజాతి తు-
దకేన్యూనత నాపాదింపజాలిన దుర్జయముల
కలనాటుపడెను. దేవుని పేరునను, మతముపేరు
నను, మితిలేని జీవహింసలు జరుపబడుచువచ్చె.
దేవుఁడు లేకున్న నొక వేయి నమస్కారములు!
అతనికరుణ జేయబడు చుంజిన దురాచారముల
నాపుట యవశ్యకముగ నున్నవని. మహాత్ముఁడు

గౌతమ బుద్ధుఁ డుదయించి యాపని నెరవేర్చెను. భూతదయాగుణమును మరల నీయార్యభూమిలో నుజ్జీవింపఁ జేసెను.

కొన్ని వందల యేండ్లకాలములో మరల మన దేశమున కింకొక గొప్పకష్టము దాపరించెను. గౌతమ బుద్ధుని బోధనములలోని వాస్తవమును మరచిపోయి జనులు శుద్ధ నాస్తికులైరి. మత విషయమున నరాజకత్వ మేర్పడి శాఖ లనేకములు బయలు వెడలెను. ఈనాస్తిక వాదమున రుచి లేక యనాగరకు లనేకులు మరలఁ దమ మునుపటి పద్ధతుల శరణ మాశ్రయించుచువచ్చిరి. సంఘశక్తి పరిక్షీణత నొందుటయే ఫలమయ్యె. మతముపై పీరావేశమున నెంతపని కయినను జాలిన యన్య దేశీయులు గొంతకాలముననే యిచట నపార సేనతోఁ బ్రత్యక్షము కా నుండిరి. ఒక దేవుని నమ్ముకొని యొక మతమునం దభినివేశము గల్గిన జనసంఘ మాతరుణమున లేనిచో నేటి కీ దేశమున నార్య సంతతియే వేరు మాసి యుండును. కాననే శంకరాచార్యుఁ డుదయించి యాస్తిక మతమును బోధించి సమయమును గాపాడఁ గలిగెను.

కాని జ్ఞాన ప్రధానమయిన శంకరమతము సామాన్య జనులలోఁ జాల కాల మైకమత్యమును

నెలకొల్పఁజాలినది కాదు. క్షణ క్షణమును శత్రువుల దండయాత్రలచే హైందవ జాతీయతకే లోపము గలుగనున్న యాకాలమున సంఘీభావము చాలనవసరముగఁ దోచెను. రామానుజాదులు మత సంస్కర్త లుద్భవించి సర్వ సులభమగు వైష్ణవ మత ముపదేశించి మరల సంఘ శక్తిని నిలిపిరి. వీరి యుపదేశముల విలువను మహమ్మదీయ సామ్రాజ్యపు ఓంత్య దినములను వర్ణించిన చారిత్ర్యకారులు బాగుగ నెఱుంగుదురు.

ఇట్టి మహనీయు లవతరించుట మత సంస్కారమునకు మాత్రమేకాదు. తొల్లి గ్రీసు దేశపురాజులు చాల బలవంతులై యితర దేశముల నెల్ల నాక్రమింపఁ గోరిరి. అలెగ్జాండరు చక్రవర్తి యపార సేనతోడ నీదేశముం జొచ్చెను. అప్పటి కాలమున గ్రీసు దేశమునందలి జనులసీతి మిగుల శోచనీయ మగు నీచదశలో నుండినది. వారి భారత భూమిని జయించి యిందు శాశ్వత సామ్రాజ్యమును నెలకొల్పి యుండిరా, వారి దుర్నీతి బీజము లిచట నాటుకొని నేటికి మౌక్తులై యూడలు వారి యుండును. ఆ యాపద నుండి మన దేశము నుద్ధరించుటకై చాణిక్యుడును చంద్రగుప్త చక్రవర్తియు జనింపవలసి యుండె.

ఇక, ఔరంగజేబు కాలము నాటి మన దేశపుస్థితి యొకించుక స్మరింతము. మహత్తరమగు మతాభి మానము గల్గి యన్యమతాసహిష్ణులగు మహమ్మదీయులు భారత దేశమున పాలకపదవి నధిస్థించి యుండిరి. ఆర్య మతము లన్నియుఁ దమ సనాతన ధర్మములఁ దురుష్కుల పాలు గావించి పేరు పెంపులేకుండ నణఁగిపోవ సిద్ధముగ నుండినవి. దేవాలయము లన్నియు మసీదులుగ మాఱిపోవ సాగెను. భారత మహిళల మానము లెల్ల బజారున విక్రియింపఁబడు చుండె. వేళ మీరక శూర శిరోరత్నము శివాజీ యవతరించి పొంగి పొరలి యార్భటించుచు వచ్చుచున్న మహమ్మదీయ మతప్రవాహమునకు జెలియలి కట్టయై నిలువంబడి దేశమునుమతమును జాతీయతను సయితము నిలువంబెట్ట గలిగెను.

మఱియు, ఆంధ్రభాషాయోషామణి యన దయై యున్నపుడు-ఆంధ్రు లాశ్రయ విహీనులై చెల్లాచెదలై యున్నపుడు-ఆంధ్రభూమి సరివారి కన్నులలోఁ జొకగఁ బరిణమించు స్థితి దాపరించి నపుడు-జనించి, భాషతోడ జనులను దేశమును సముద్ధరించి మానము గాపాడి పేరు నిలువబెట్టిన యా మహామహుఁడు విజయనగరచక్రవర్తి మూరు

రాయర గండ్రు కూడ నిట్టి మహనీయులలో
నొక్కఁడు.

ఇట్టివారినే మనవా రవతార పురుషు
లనుట; భగవదంశ సంజాతులని పూజించుట
క్రైస్తువు, మహమ్మదు మున్నగు వారును దేశాం-
తరములలో నిట్టి కార్యములకే యుదయ మందిరి.

ప్రపంచమున ధర్మలోపము సంభవించిన
వేళ నిట్టివారిని సృష్టి కర్తపంపి సంఘమును మరలఁ
జక్క చేయించు చుండును. అట్లుకాక, “కా
నున్నది కాక మాన”దని యూరక చూచుచుండె
నేని యాసోమరి సృష్టి కర్తకన్న కలిపురుషుఁడే
మేలగునుగదా? అట్టి సంఘము కన్న వేఱు నరక
లోక మేల? శ్రీ కృష్ణభగవానుని వాక్యము లివి
స్మరింపుడు:—

“యదా యదా హి ధర్మస్య

స్తాని ర్భవతి భారత

అభ్యుత్థాన మధర్మస్య

తదా త్మానం సృజామ్యహం”

—భగవద్గీత.

సదయని తథ

౧౯

సర్మదానది యొడ్డున విలాసధామ మను
నగరమునందు సదయుడను బేరుగల మైశ్వర్య
నంతుఁ డొకఁడుండెను. పేరుంబట్టి యాతఁడట్టి
వాడయ్యెనో, కాక యాతనిగుణముల దివ్యదృష్టి
నూహించి పెద్ద లాపే రతని కిడిరో చెప్పలేనుకాని
స్వభావముచేతనే సదయుడు మిగుల దయాళువు.
బంధు మిత్రులనేగాక జన సామాన్యమును గూడ
నతఁడు బాల ప్రేమించుచుండెను. అతనిచే మంచి
వాడని యనిపించుకొనని వాడును, అతనిని చెడ్డ
యనినవాడును లోకముననే యటిది.

అతని యశాదార్యము వర్జనకు మించినది.
ద్రవ్యము సంతయు నతఁడు పేదసాదల నుద్ధరిం-
చుట యందును స్నేహితుల సంతోషింపజేయుట
యందునే వినియోగించెను. పాత్రతా పాత్రతల
విచారము లేక యెడతెగని ప్రవాహమువలె
నతని యీవి ప్రవహించుచుండెను. అతిథి పుడ్ర
సోపేతమగు భోజనములేక వెళ్ళుటలేదు; అర్థి
రిక్తహస్తముల వెనుక కెన్నఁడును దిరిగి పోలేదు.
కవులును భాగవతులును బహుమతిఁగొనక వెడల
లేదు. లేదన్నమాటఁ లేనే లేదు. విందులు

జరుగని దినమే లేదు. బంధువుల రాక పోకలకు నిరామము లేదు. అతని యిల్లొక గొప్ప సత్రమై యుండెను. ఉన్న యెడల రాజ్యములఁ గూడ నతడు దానమిచ్చు వాడే. వీడు వాడనక యా బాల చండాలము సదయుని యాదరమున బా-
త్రులైన వారే. అతనినందఱును ప్రేమించిరి; పొగడిరి; అతని కార్యముల నాసక్తితోఁ జేసిరి.

గొప్పయింటి తరుణ వయస్కులు గొందఱు ధనమంతయు విచ్చల విడిగా పాడుచేసి యప్పుల పాలై తీర్చు నుపాయముఁ గానక చెఱునాల యందుండఁగా సదయుఁడు వారియ్యవలసిన మొ-
త్తము నిచ్చి వారి చెఱవిడిపించెను. వారెప్పుడు నీతని విడచి యుండలేదు. పొరుగింటి యాతఁ డొకఁడు గొప్పయింటి కూతు నొక దానిని వరించి, యామె తండ్రి యెదువేలుంకవ, చెమ్మని నందున నిరాశఁజెంది యుండఁగా, సదయుఁడాతని కా సొమ్ముసఁగి వివాహముగావించెను. స్తోత్ర ప్రియులగు నీచు లాతని చుట్టుఁజేరి యాతని ధన మెల్ల నపహరించిరి. కాని,

“కలి మేమి యెల్ల కాలము

కుల గిరులా కదల కుండ”?

సదయుఁ డచిరకాలముననే దరిదుఁడ-

య్యెను. అప్పులవారి నిక్కచ్చి చెప్పరానిదయ్యె. ధనమున్న హితులకే యిచ్చితని కాని, దుష్టులకిచ్చి పాడు చేయలేదనియు, తనవలన నంత వేలొందిన మిత్రులు గొప్పకాలమునఁ దనకు సాయపడరా యనియు, నంతమాత్రము కృతజ్ఞత తనచెలికాండ్రకు లేదాయనియు నతఁడు చాల నమ్మియుండెను. కాని యెవరు తన్నొక్క నిముసమేని పాసి యుండఁజాల మని దుఃఖము నభినయించుచుండిరో యట్టి నఖిల లాభఁడున్న వీధివైనఁ బోవుటకు మానుకొనిరి. ఆ యీవి నెవ్వరు స్తోత్రము సేయుచుండిరో వారే, “ఇతఁడెంత తెలివిమాలినవాఁడు, అంత దుర్వ్యయము మంచిదేనా?” యని తెగడపాగిరి.

మనుష్యుల తత్త్వ మాతని కప్పుడు బాగుగ బోధపడినది. తానిదివఱకు స్వప్నమునఁ గూడఁదలఁచి యెఱుఁగని వేనవేలు లోపములు మనుష్యునియం దున్నవని యతఁడు కనుగొనియెను. మనుష్యుల సంఘము మీఁదనే యతనికి రోత పుట్టెను. మనుష్యుని వంటి కృతఘ్ను జంతు వీ ప్రపంచముననే యుండదని యాతని తలంపు. అతని దృష్టి యెచ్చట ప్రసరించినను కృతఘ్నుల, ద్రోహము, మాయదారితనము, అసత్యము, స్వా-

భారత్యము దప్ప వేటు గానవచ్చుటే లేదు.

నీచాతి నీచమగు మనుష్య మృగమునకు నివాస యోగ్యములగు పట్టణము లందుండ రాజనియెంచి సదయుడు, విలాసభామమును విడచి యొక్కఁడు నొక్కఁ ఘోర కాంతారముఁ జేరెను. అచటి పక్షులు మృగములు నతనికి స్వాగత మిచ్చినట్లుండె. అందలి పచ్చికయు, రమ్యములగు ఫలపుష్పములచే నిండిన తరు లతాదులును, జల జలమని నిర్మలోదకముల ప్రవహించు సెలయేళ్ళును జూచి యతని మనసు చల్లబడియెను. మానవ హృదయముల కన్న నచటి గండశిలలు కోమలములని తోచెను. స్తుతి పాఠకుల ప్రసంగములకన్న సింహ శార్దూలాదుల గర్జారవములు మధురములయ్యె. మిత్రుల ప్రశంసా వాక్యములలో నున్నంత విషము పాముల కోరలలోఁగూడ నతనికి గానవచ్చినదికాదు. క్రమముగ మనుజుని వేషము గూడ నాతనికిఁ గిట్టలేదు. నీచుడఁగు మనుష్యునిఁ దలఁపునకుఁ దెచ్చునని, మనుష్య ద్వేష మాతనిని వస్త్రములను విప్పివైచి దిగంబరుఁడుగాఁ దిరుగు నట్లు చేసినది.

చలి కాలము వచ్చెను. సదయుడు శాంతముతో చలి బాధను సహించె మనుజులవలె

ననత్యములు చెప్పక యీచలిగాలి యధారస్థితినె-
 తనకుఁ జెప్పుచున్నదని యతఁడు సంతోషించెను.
 కృతఘ్నత కోటకున్నంత పక్షను చలి పంటకి
 లేదని యాతనితలంపు. పక్షములును మధుర
 ములునగు నానావిధ ఫలములఁ దినుచు నిర్మలము-
 లును శీతలములు నగు ఝరవారి నీరువట్టార్చు
 కొనుచు, విశాలములును ప్రశాంతములునగు గిరి
 కందరముల విశ్రమించుచు పత్ర పుష్పఫల భరిత
 ములగు దట్టంపు మౌకుల నీడల నీమానవ శరీర
 మును బాపుమని సర్వేశ్వరుఁ బ్రార్థించుచు నా-
 తఁడీ యరణ్యమున గొన్నిదినములు నిశ్చల చి-
 త్తుండై యుండెను. సకల దుర్గుణములకును మూల
 కందమగు మనుష్య కీటము భూమినుండి తొలగింప
 వలెననుట దప్ప యాతనికి వేరు కోరికయే లేదు.
 అతఁడీశ్వరుని బ్రార్థించిన దిదియే.

సదయుఁ డొకనాఁడు కాంతార మధ్యమున
 నున్న తటాక తీరమున నిలుచుండి చుట్టునుం-
 జూచెను. క్రూర మనుష్య మృగము లేనందున
 నాయడవి సహజ సౌందర్య సంపదచే గడురంజిల్లు-
 చుండె. మావి చిగుళ్ళ గులిపున నుండి కోయిల
 “కూహూ”గానమున ప్రపంచమును సంమోహి-
 తము జేయుచుండెను. చేరువ నిసుక తిన్నెపై

నొక నెమలి రంగులపురి విప్పి రమ్యముగ నర్తన
మొనరించుచుండె. సెలయేటి తరంగములు మృదు
మధుర స్వరములతో మృదంగము వాయించెను.
తటాకమున జలపక్షులు తెక్కలల్లార్చుచు కర
తాళ ధ్వనులు చేసినవి. పచ్చికపై పారణసేయు
జింకలును పొదలలో నరనిద్రలోనున్న పులులును
హాయిగ నీగానము ననుభవించుచుండెను. తరు
లతాదులు పేక్షకులకు ఫలపుష్పముల నుపాయన
మర్పించుచుండె! అకటా! స్వార్థపరమగు మానవ
ప్రపంచమున నీయానంద మెందుండి వచ్చును!
సదయుడు చూచి చూచి యుప్పొంగెను. కో-
యిలగనో, జింకగనో, తన కపుడు జన్మమబ్బినచో
నెంత సంతసించి యుండునో.

భగవంతునిచే సృష్టింపఁబడిన జీవరాసు
లన్నిటిలో మానవుడే యెందునకుఁ గొఱమాలిన
నిరర్థక జంతువు. అడవిలోని క్రూర జంతువులు
గూడ తమ కాహారమయిన మృగములఁ దప్ప
నితర మృగముల జోలికిఁబోవు. తుద్రీజంతువు-
లును తమ భోక్తను దప్ప యితర మృగములను
ద్వేషింపవు. మనజుడన్ననో స్వభావము చేతనే
సర్వజంతువులను ద్వేషించును. ఆనంద మయమగు
నీప్రపంచమున నానందము లేనివాడు మానవుఁ

దొక్కడే! ఈదుర్గుణముల కలవాటుపడని మానవులలోకమే లేదా? భగవంతుని సృష్టి కిది యనాధ్యమా? నిజముగ నట్లే కాబోల?

ఇట్లు తలపోసి తలపోసి “ఛీ! ఈ సీచ దేహమును భరింపజాల! సర్వేశ్వరా! మంచి లోకమున నన్ను సృజింపఁ జాలనిచో నాకు మానవ దేహమేవలదు. కీట జన్మమైన నిమ్మ!” అని యుచ్చైస్వరమున నాడి, దభాలున నాతటాకమున దూకి మునిగిపోయెను.

నిజమరసినచో మనలో సదయు లనేకులులేక పోలేదు వీరే తనకుసర్వస్వమని నమ్ముకొనియున్న దారపుత్రాదుల కృతఘ్నత వలననో, మిత్రుల మోసము గారణముగనో, సుఖనాశము సంభవించి నప్పుడు - అశా భంగ మావహిల్లి నపుడు - ఉత్సాహ శక్తి యడుగంటి నపుడు - ఆనంద కళ యంత రించి నపుడు - మనజునికి చుట్టునున్న ప్రపంచము పై ద్వేష మొదపు టేమియరుదు? “అనాశ్వాసిత దుఃఖితే సర్వ మసహ్యమనా నెఱుంగవే?” యను నానుడిఁ బరికింపుడు.

కాని సదయుని స్థితి యేమయినదియు కనుగొండము. చదువరులు గొంత కాలము వేచి యుందురు గాత!

నాంకవీరస్వప్నము. (1)

౨౦

ఒకొకప్పుడు నే నేదే నొక విషయముం
గూర్చి ధ్యాన నిమగ్నుడై యుండుట వాడుక.
అప్పుడు నాకీ ఒహిః ప్రపంచము పై జ్ఞానము
తప్పి యుండును. నాయంత రాత్రి యెందెందో
చరించు చున్నట్లును, ఏవేవో వింత వింత విషయ
ములు నాకు గోచరించు చున్నట్లును, నా కప్పుడు
భావాను భవము గలుగును. కొన్ని వేళల నట్టి
ధ్యానముద్రల యందలి యనుభవములచే సా-
మాన్యముగ నిర్ణయింపరాని యనే కాంక్షముల
నిదమిథ్యమని నిర్ణయింపఁ గలుగుటయు నా యను
భవము లోనిది.

కడచిన సరస్వతీ పూజా దినమున నాకీట్టి
యనుభవ మొండు కలిగెను. తోడనే నా మిత్రు
లకు దాని నెఱిగింప నుంకించితిఁగాని దేవరహస్య
మని తోచి యిందుకజంకితిని. నాపట్ల నిది కేవల
స్వార్థ పరతయని నా మనుసు నాచెవి నిల్లుగట్టు
కొని పోరుచు వచ్చినందున నేటి కీ రహస్యము
లోకోప కారార్థమై వెలువరింపఁ గల భాగ్యము
నా కబ్బినది. చదువరులు క్షమింతురు గాక!

నాటి సాయంత్రమున నాగదిలో నే

నొంటరిగఁ గూర్చుండి యుంటిని. ముందు బల్లపై
 సరస్వతీ చిత్ర పటముండెను. నేనా మూర్తిని
 తదేక ధ్యానమునఁ జూచుచుండు నంతఁ గొన్ని
 క్షణములలో నా కన్నులు మూతలు పడినవి.
 ఈ భౌతిక ప్రపంచము తెర మఱుగైనది. నూ-
 తన నాటక మొకటి యారంభమయ్యెను. ఒకటి
 వెనుక నొకటిగఁ గొన్ని చిత్ర విచిత్రములగు
 రంగము లగుపడి నేత్ర పర్వము గావించినవి.
 వింత యేమన, ఆనాటకమునఁ బ్రేక్షకుఁడు మా-
 త్రము కాక నేనుగూడ నొక పాత్రముగాఁ బరిణ-
 మించితిని. ఈ విచిత్ర నాటకమునకు నటీ సూత్ర
 ధారులు మాత్రము నాకగుపడిన వారు కారనుట
 నా యభాగలంపు ఫలము. ఆహా! మందార కుసుమ
 వాసనలచే గుమాళించు కల్ప వృక్షముల పూఁ
 దోట యొక రంగము. రాజహంస విహారములచేఁ
 గనుల పండువు గావించు కనక కల్హార కదంబు
 పరిశోభితమగు మానస సరోవర పుణ్యతీర మొక
 రంగము. కర్ణ పేయములగు మహర్షి సామ-
 గానములకుఁ ప్రతి ధ్వను లిచ్చు శారికా కీరరాజ
 ములచే శోభితమగు దివ్య వనభూమి మఱి యొక
 రంగము. వీని వర్ణనల కిపు డదనుకాదు. సర్వ
 మును దివ్యము, నమూల్యము, ననిర్వాచ్యము,

నతి మనోహరమనుట చాలును.

కొన్ని క్షణములలో నేనెట్లో యొక
మహార్థ భవనంపు శాలలో నుంటిని. కట్టెదుట-
నా యదృష్టఫల మేమి చెప్ప—శ్వేత పద్మాసన
మున, కోటి చంద్రప్రభా భాసమానయు,
నవరత్నమయ వీణాదండ పరిశోభిత పాణిపంకే
రుహయు, ననిర్వాచ్య దివ్య మంగళ విగ్రహయు
నగు దేవి యొకర్తు దృష్టిగోచర మయ్యెను.
ఒక ప్రక్కన వేదఘోషలు సలుపుచు, దెగ
బారెడు తెల్లని గడ్డముల నిమురుకొనుచున్న
వయోవృద్ధులు వినిర్మల బ్రహ్మతేజో విరాజితులు
కొందఱు దర్శనముల నాసీనులై యుండిరి.
వేటొకప్రక్కన సాహిత్య ప్రసంగములు గావిం-
చుచు దేదీప్యమాన విగ్రహములును నభినవ
తారుణ్య కళా భూషితములు నగు దివ్యమూర్తులు
కొందఱు రత్నాసనముల నలంకరించి యుండిరి.

కంతుని సతిని దినంతుగొట్టఁజాలు తరుణీ
మణులు కొందఱు దేవి పురోభాగమున రాలగ
గించు గానకళతోడ నభినయించు చుండిరి. ఆవల
కోట్లకొలదిగ నంజలిబద్ధులై దివ్యపురుషులు
నిలిచి దేవికి నానావిధోపచారములు సలుపు
చుండిరి.

ఆ మహాభవనరాజపుఁ బ్రకాశము, ఆదివ్య
వ్యక్తి యనుభావ విశేషము, ఆసభాసదుల తేజః
పుంజము, ఆ దివ్యసుందరుల యమూల్యాలంకార-
శోభ, అన్నియు నొకమారుగ నాకన్నుల మిఱు
మిట్లు గొలుపుటంజేసి దిగ్భ్రాంతుడనై నిమిలిత
నేత్రుడనైతిని. నా దేహము పులకితమై స్తబ్ధ
మయ్యెను.

కొన్ని నిమేషములకుఁగాని నాకుఁ గన్నులఁ
దెరచు శక్తిరాలేదు. ఆలో నొక్కింత చింతించి
నాయున్నరంగము సత్యలోకమనియు, నా దివ్య
మంగళమూర్తి వాణి యనియు నిర్ధరించుకొనఁ
జాలితిని. కన్నుల విచ్చితిఁగాని యానంద బాష్ప
ప్రవాహవేగమున నా కేమియు గానవచ్చినదికాదు.
భాగ్యము పండెనని యాదేవివైపు చేదోయి
జోడించి, సాష్టాంగ ప్రణామ మాచరించి, వినయ
వినమితోత్త మాంగుడనై నిలుచునంతలో నిరవధి
క కరుణారాశియగు నాదేవి మాతృవాత్సల్యముట్టి
పడ “వత్సా” యని కనుసైగచే ననుచేరఁబిలిచి
దీవించెను. హర్షోత్ఫుల్ల లోచనుడనై యామాతృ
మూర్తి యలంకారము ననిమేషదృష్టితోఁ గనుం
గొనుచు నట్లనిలిచి నిర్విణ్ణుడనైతిని. నాటి
దృశ్యము నేటికిని నాకనులఁ గట్టినట్లున్నది.

మానిషాద ప్రతిష్ఠాంత్య
 మగమశ్శాశ్వతీ సుమాః
 యత్కౌంచ మిధునాదేక
 మవధీః కామమోహితం

అను శ్రీమద్రామాయణకావ్య మూల
 శ్లోకము వాగ్దేవి నెన్నుదుట కస్తూరి తిలకముగఁ
 బ్రకాశించుటఁ జూచి యబ్బుర పడితిని. భాగవత
 సూక్తి ముత్యాల ముంగరగఁ గన్నట్టెను. మృచ్ఛ
 కటికా నాగానందములు తాటంకయుగమై
 తళతళ మెరయుచుండె. భాస నాటకములు కర్ణ
 పూరములుగఁ గానవచ్చినవి. అభిజ్ఞాన శాకుంత-
 లము నాయకమణిగాఁ గాళిదాస కావ్యత్రయము
 వాగ్దేవికి గంథాభరణముగ నొప్పుచుండినది.
 ఉత్తరరామచరిత్ర ముద్దుల ముక్తాహారముగఁ
 జూపట్టెను. రత్నావళి రత్నావళియే కిరాతార్జు
 నీయము కేయూరభావము వహించినది. భారత
 రామాయణ చంపులు ముత్యాల మురుగులు
 గను, శిశుపాలవధ నైషధకావ్యములు మణి
 కంకణములుగను విరాజిల్లు చుండెను. హంస
 సందేశము ముద్దుటుంగర మయ్యెను. దశకుమార
 చరితము తేలుకుకంచుకముగను, కాదంబరి కన-
 కాంబరముగను దేవిని సేవించుచుండినవి. వాసవ

దత్త బంగరు మొలనూలుగఁ గనుపట్టెను.

అమృతధారలొలుకు కనకకల్పారమై గీత-
గోవిందము దేవికరము నలంకరించెను. అనన్త
రాఘవము మణి మంజీరత్వమును ధరించియుండె.
ఆదేవి పాదసీమ నలంకరించియున్న భూషణములు
కోటికి మించియుండినవి. వానినిఁ బేర్కొన
శేషాహికై నను దరముకాదన్నచో నాయట్టివాని
మాటయేమి? ఇవికాక లక్ష్మలక్మలఁదిగ సొమ్ము-
లను బంగరు పశ్చేరములలో నిడుకొని మాత
కర్పింపఁగోరి యనేకులు కాంచియుండిరి. కాని దేవి
వారికడ కటాక్షించినది కాదని వారివిషణ్ణ
వదనములే చాటుచుండెను. ఈ వింతలన్నియుఁ
జూచిచూచి నే నెంత యుప్పొంగితినో, ఇప్పుడు
వ్రాయజాల.

దేవికిఁ జేరువనున్న యా వృద్ధులు నాతరు-
ణులు నెవరోయని యెఱుంగఁగోరి వారికడ తేరి
పారజూచునంతలో నాభావ మూహించిన వాగ్దేవి
కటాక్షమందలి యాజ్ఞానౌదలఁబూని యొకదివ్య
పురుషుఁడువచ్చి యాసభాస్తారుల పరిచయము
నొక్కింత నాకొసంగి నను ధన్యునిగావించెను. ఆ
వృద్ధులు వశిష్ట విశ్వమిత్రాది బ్రహ్మర్షులకిఁ
యెఱింగి వారి కంజలి యొసర్పిరిని. దేవిని

ఒరిచర్య సలుపుచున్నవారు దిక్పాలురనియు,
గానము నేయుచున్నవారు రంభా ద్యప్సరస
లనియు విని యానందించితిని. రెండవప్రక్కనున్న
దివ్యతరుణ మూర్తులు మహాకవులని యాపురుషు-
డు నాకెరిగించెను. వారిలో దేవికన్న నున్నతా
సనమున నాసీనుండై యున్న మహానీయుడు వల్లీక
భవుడట! అతని నాశ్రయించియున్న వ్యక్తి
పారాశర్యుడు. కాళిదాస కవితిలకుడు దేవికి
సమీపమున సమానాసనము నధిష్టించి యుండె.
దాపునఁ గూర్చుండి యతనిని సాసూయముగఁ
జూచుచున్నవాడు భవభూతి. వారికిఁ దరువాత
భాస, శూద్రక, శ్రీహర్ష, మాఘ, బాణ, దండి,
భారవి, సుబంధు, భోజ, జయదేవ, మురారి ప్రము
ఖులగు మహాకవులు యధార్హముగ పీఠముల నలం
కరించి యుండిరి.

ఇట్టి మహాను భావుల నిందఱ నొక్క
మాటుగ దర్శించుభాగ్యము నేకూరుట కెంతో
సంతసించితిని, గాని యంతలో నా హృదయమున
నొక విషాదము జనించెను. నా కంటఁ బడిన
దంతయు గీర్వాణవాఙ్మాలమే; గీర్వాణ కవిబృం
దమే. అంధ్రకావ్య మొక్కటేని, ఆంధ్రకవి
యొక్కడేని వాగ్దేవికడ కానరామి నాకెంతో

తలఁగొట్టినట్లయ్యెను. మన దేశముపై, మనభాషపై, మన కవులపై, భాషాసతికి వాత్సల్యము లేదా? ఆమెకిది పక్షపాతమా, కాక మనకిది యభాగ్యమా? లేక,

“దేశ భాషలందుఁ దెలుఁగు లెస్స”

యని విఠ్రవీగుచున్న మన కిది గర్వశాంతియా? నాకనుల నానందభాష్యము లొక్క ఊణమున శోకాశ్రువులుగ మాతెను.

అంతలో నా హృదయాంతరాళమునందలి యీభావము నెట్లు కనుగొనెనో కాని, వాద్దేవి “వత్సా! ర”మ్మని ననుఁ జేరఁబిలిచి “ఆంధ్రభాష నాప్రీతికిఁ బాత్రముకాదని నీవు శంకింపకుము. దేశభాషలలోనెల్ల నాయకమణియగు నాభాషయు తత్కవులను నాకు మిగులఁ గూర్చువారు. మరల నొకమారుచూడుము” అని యానతిచ్చి కరకలిత కల్పార మరందధారచే నాకనులఁ దుడిచెను.

కంతగతమైన యుత్తంతలో నేనును కనుల విచ్చి దేవిని చూచునంతలో, అయారే! ఏమి నా భాగ్యము! ఇంద్రజాలప్రభావమునంబలె సర్వమును మార్పుసెంది నాకపరిమితాశ్చర్య మొదవించె.

తరువాతి కథకై చదువరులు కొన్నాళ్ళు వేచియుందురు గాక.

సాంకేతిక సభ్యత్వము

౨౧

నేడు నాయప్పు తీర్పవలసియున్నది. క్షణ మాత్రమిట్లు ముకుళితనేత్రుడనై మరలఁ గనులఁ దెరచునంతలో దేవిమాహాత్మ్య విశేష మేమో కాని ఆమె యలంకారములన్నియు మార్పునంది యుండి నాకపరిమితాశ్చర్య మొడఁగూర్చెనంటిని. సత్యము.

ఉ॥ శ్రీయన గౌరినాబరగు చల్వకుఁ జిత్తము పల్ల వింప భాద్రాయతమూర్తియో హరిహరంబగు రూపముదాల్చి విష్ణురూపాయ నమశ్శివాయ యని పల్కెడి భక్తజనంబు వైదికాధ్యాయ తకిచ్చమెచ్చు పరతత్త్వము గొల్తునభీష్మసిద్ధి॥

అను పద్యరాజము వాగ్దేవి నెన్నుదుటఁ గమ్మని కస్తూరి తిలకముగఁ గాననయ్యెను. పార మెఱుంగని యానంద రసాతిరేకమునఁ గనుల బాష్పకణములురాలఁ గొంతతడ వట్లే స్తబ్దుడనై నిలిచి యనిమేషభావమున నావ్యక్తిం దిలకించితిని. ఆంధ్ర మహాభారతమునందలి యాదిపర్వము సూర్యవంకగను, నభాపర్వము సీమంతమణిగను, అరణ్య పర్వము చంద్రవంకగను దేవి శిరోభాగమున ధగ ధగ మెరయుచుండినవి. ఉద్యోగపర్వము కలికి

తురాయిగ నాంధ్ర పంచమవేదశేష మిపుడు మణి
కిరీటమై మెఱుఁగు లీనుచుండెను. హరివంశకావ్య
 ములు రెండును రవల తాటంకములై మిస మిస
 లాడుచుండినవి. భాగవతము స్వచ్ఛమై తళతళ
 లాడు నాసామణిగ మాఱియుండెను. భాస్క-
 రునికృతి కంఠాభరణ మయ్యెను. చవులదేఱు
 మంచి ముత్తయముల హారమై మన మనుచరిత్రము
 నిగనిగలాడు చుండెను. దాని జతనున్న సానలఁ
 దీఱిన జాతిరత్నముల హారము మన వసుచరిత్రమే.
 ఆముక్తమాల్యద రత్న కేయూరమై రాఘవపాండ
 వీయ హరిశ్చంద్రనలో పాఖ్యానములు మణికంక
 ణములై దేవిని సేవించినవి. జై మినిభారతము
 పచ్చల పతకమైనది. సొగసు కంచుకమై శృంగార
 నైషధమును, బంగరువ్రాతగల పట్టుపుట్టమై కళా
 పూర్ణోదయమును బ్రకాశించినవి. పారిజాతాప
 హరణము బంగరు ముద్దులుంగరమై యొప్పుచుం
 డెను. నిరంకుశోపాఖ్యాన, రామాభ్యుదయ,
 పాండురంగ మాహాత్మ్య, కాళహస్తి మాహాత్మ్య
 కవికర్ణరసాయన ప్రముఖ కృతులు పెక్కులు వింత
 వింత రకముల యాభరణముల రూపమును దాల్చి
 యుండినవి. తేనియ తేటలగు కూచిమంచి తిమ్మ-
 యమాటలు నూపురత్వమునుధరించి ఘలుఘల్లని

మెఱయు చుండెను. చేమకూరివాని యశ్శృతంపు పల్కులు పాదకటకములై పొలుపారియుండెను. ఇతఁ పాచీనకవు లర్పించినవియు, ఆధునిక కవు లలంకరించినవియు నగు నూర్లకొలఁది సొమ్ములు దేవి పాదపంకజముల నలరారుచుండెను. వాని నెల్లఁ బేర్కొనజూచుట కానిపని. దేవికంఠము నలంకరించున్న పారిజాతప్రసూనముల హారమును, రోజాపూవుల పేరును మనోహరములై యుండి నాకనులనాకరింపఁజాలియుండె.

అయ్యారే! నేటికిఁ గదా పండెను భాగ్యమని యుప్పొంగి కేల్తోయి మోడ్చి యుచ్చైస్వరంబున,

ఉ॥ అంబ నవాంబుజోజ్వల కరాంబుజ శారద
చంద్ర చంద్రికా! డంబర చారుమూర్తి, ప్రకట
స్ఫుటభూషణ రత్నదీపికా! చుంబిత దిగ్విభాగ
శృతిసూక్తి వివిక్తనిజప్రభావ, భా! వాంబర
వీధి విశ్రుత విహార, ననుం గృపఁ జూడు
భారతీ॥

అనుచు సాష్టాంగముగ మ్రొక్కులిడి కరవు దీఱ మాతను స్తుతించితిని.

కవి రాజుల యాసనములవంక దృష్టిమర
లించునంతలో నపుడు నాకన్నులఁ దనువుచుండిన

మహానీయులు మునుపటివారుగారని యెఱింగితిని. కాని వీరును స్ఫురద్రూపులు తరణమూర్తులు. అపూర్వ ప్రభా భాసమానులును. వీరెవరోకో యనుకొనుచుండునంతలో నొక మహాశయుడు లేచి “దేవీ! ఆనతి యయ్యెనేని నా మిత్రుని కీ మహాకవుల పరిచయ మిచ్చెద” ననుడు, దరహసిత వదనయై యాదేవి యంగీకారసూచకముగ నల్లన శిర మాడించె. అతఁడును ననుజేరవచ్చి రమ్మని నను వెంటఁగొనిపోవుచు నొక్కొక్కరుఁడుగ నా కవుల సభివర్ణింపసాగెను.

మున్ను వల్లీకభవుఁ డలంకరించియున్న పీఠ మున నిపుడు వాగనుశాసనుఁడు ప్రకాశించు చుండె. కాళిదాస కవిరా జధిష్ఠించి యుండిన గద్దెయ యిపుడు కవిబ్రహ్మతో సలరారుచుండెను. ఆ మహాపురుషుని చేరువనున్నవారు సర్వజ్ఞుఁడును, సాహిత్య రసపోషణ చక్రవర్తియు. ప్రక్కన శ్రీ రామనామ స్మరణనేయుచున్న మహాసుభావుఁడు బమ్మెరపోతన యట. అతని దాపున వెలుఁగు చున్నవాఁడు బౌస్కరుఁడు. తరువాత ననన్య సాధారణ తేజోవిరాజితుఁడగు నొక మహాశయునిఁ జూచి యితఁ డెవఁడోయని తలపోయుచుండు నంత-లో “ఇంతలు కన్నులుండియు”, నితని గురుతింప

నైతివే? ఇతఁడు మాదేవికి తాత, యని నామిత్రు
 డందిచ్చె. అల్లసాని పెద్దనయని యెఱింగి 'యాహా!' యని
 నేత్రపర్వముగ తుణ మతనిఁ గనుంగొని
 భక్తితో నమ్రుఁడనైతి. అతని దక్షిణభాగమునఁ
 జుక్కలలో శుకునివలె నొక వృక్తి మెఱయు
 చుండెను. ఆంధ్ర కర్ణాట రాజ్యలక్ష్మీతపఃఫల
 మగు సంగీతసాహిత్య సమరాంగణసార్వభౌముఁడు
 కృష్ణదేవరాయఁ డతఁడని వినఁగల్గుటకు నాహృద-
 య మెంతవెల్లివిరసెనో వాఁయిశక్తి నాకిపుడు
 లేదు. అతని నాశ్రయించి యున్నవారు నంది
 తిమ్మన, సూరకవి, రామకృష్ణుఁడు, ధూర్జటియు.
 ఆంధ్రకవితాపితామహుని వామభాగము నాశ్ర
 యించిన ధీరుఁడు సంగీత సాహిత్య కళానిధియగు
 మన రామరాఘవాక్షుఁడు. ఇతనిని సాసూ
 యముగఁ దిలకించుచున్నవాఁ డయ్యలరాజ కవి.
 అతని కావలఁ గూర్చుండి పెద్దనపై రూక్షేతుణ
 ప్రయోగము సేయుచున్న యొకనిఁ జూచి యెవఁ
 డీతఁ డనుకొనునంతలో "నితఁడు యతిని విటు
 నిగ, విటుని యతిగఁ జేయఁజాలినవాఁడ"ని నా
 మిత్రుఁడు పలికెను. సంకుసాల నృసింహుఁడాయని
 లోలోన నవ్వుకొంటిని. అతని ప్రక్కననున్న
 వాఁడు కందుకూరి రుద్రుఁడు. ఆవల నెడముగా

నున్న గభీరమూర్తి కవిసార్యభాముడట! వానిచే-
రువనున్నవారు పిల్లలమట్టి పినవీరనయు, రంగనాథ
కవియు. తరువాత నించుక దూరముగ కూచి
మంచి పండితుడును, చేమకూరకవియు నాసీను
లైరి. ఆవలనున్న యతఁడు క్షేత్రయయని నా
మిత్రుఁ డానతిచ్చెను, “ఇతఁడు కవియని మా
వారనుకొనరే? ఏకృతి రచించెనో?” యని నేనడు
గునంతలో నామిత్రుఁడు “తెలివియొకరిసొమ్మా?”
యని నవ్వెను. చేరువ నాసీనుఁడుగనున్న యొక
మహాశయుఁడు, “ఎందరోమహానుభావులు” అనియె.
ఇతఁడు త్యాగరాజు కాబోలు ననుకొని సంత
సించితిని.

ఇంకను నెందఱనో కవులను నామిత్రుఁడు
నా కెఱింగించెగాని వారి వివరములు వ్రాయు
నలవికాదు.

అల్లంతదూరమున నిలుచుండి యొక మహా
శయుఁడు చేతి పశ్చేరమునందలి రమ్యములగు జాతి
సుమముల దేవిపాదముల నర్పించుచుండె. ఇతఁ
డెవ్వఁడని యడుగ నతఁ డర్పించిన పుష్పములఁ
జూడుమని నానఖుఁడు పలికెను. దేవి దక్షిణ
పాదము పైబడిన సుమమున చిత్రనళీయమనియు
వామపాదముపైబడిన సుమమున విషాద సారంగ

ధర మనియు నామము లుండుటఁజూచి “వహవ్యా!
మన యాంధ్రనాటక పితామహుఁడు సుమీ!”
యని పొంగితిని. అతని చేతి పల్లెరములో నింకను
రమారమి ముప్పది సుమము లుండెనని నమ్మెద.
మనోహరములగు భావగీతము లను మల్లికాప్రసూ
నము లెందుండియోవచ్చి యపుడపుడు దేవిపాద
ములపైఁ బడుచుండెడివి. మన దేశమునందలి
కవులు వ్రాసి పంపుచున్న భావ గీతిక లవియని
తెలిసికొంటిని.

పట్టుపుట్టముల మేలిమినుంగులు మూసిన
బంగరు పల్లెరములఁ బట్టి బారులుతీరి పలువు
రల్లంతదూరమున నిలిచి యుండిరి. “అమూల్య
ములగు పలురకముల తాలసామ్ముల దేవికై ని
వచ్చితిమి, కాని యామె మావైపున కేనిచూడదే?
మాకర్మమేమి?” అని వారిలో నొకఁడు విషణ్ణ
వదనమున గొణగుకొను చుండెను. వీరుకాక
గోనెసంచులలోఁ గానుకలు మోసికొని గుంపులు
గుంపులుగ శాలలోఁ బ్రవేశింపఁగోరి వేత్రధారుల
చేతిబెత్తముల వ్రేటులపై తము గమనింపక యహ
మహామికతో పచ్చుచున్న జనస్తోమమును ద్వార
పాలు రర్థచంద్ర ప్రయోగమున బహూకరించు
చుండిరి.

“మీ జర్మనీ గిల్టుసాములు, మాజిపాను
గాజుపెంకులు, మాదేవి మోయలేదు. వలదు,
వలదు, పొండు, పొండు,” అని చేయాడించుచు
సభాస్థారులు కొందరు గద్దించుచుండుట చూచి
నాకేమో పాపమనిపించినది. ఈ బాధల పడ
నిచ్చలేనివారు కొందఱు బహిష్కారలోనుండియే
గంపలలోని పూవులను మొగ్గలను దోసిళ్ళతో
లోనికిఁ జల్లుచుండిరి. వానిలో చాలవఱకు నిర్గం
ధములు. ఇవి నవలల తోటలోనివఱ! వానిలో
నేయొకటో రెండో తక్క తక్కినవన్నియు నందే
పోవులుపోవులుగఁ బడి వాడువారుచుండినవి.

ఈవిచిత్ర దృశ్యమును చూచుచుండునంత
నా హృదయాంతరాళమున నొక యూహ వొడ
మెను. కవులయొక్కయుఁ గావ్యములయొక్కయుఁ
దారతమ్య విషయమున మనవారి కనేకసంశయ
ములు గలవు కదా! వాగనుశాసనుఁ డలంకరించు
నాటిదాఁక భారతీదేవికి భూషణములే లేవా?
సోమ శంభుదాసు లర్పించిన కానుకలలో నెద్ది
వాగ్దేవికిఁ బ్రియతరము? మణి కేయూర మర్పిం
చిన కళాదుఁ డాంధ్రభోజుఁడా అల్లసానివాఁడా?
మనవారు తగవులాడి తలలు పగులఁగొట్టు కొను
చున్న యిట్టి సమస్యల కుత్తరములఁ బడయుట

కింతకన్న మంచియదనేది?

అంతలో నాసభలో గొప్పగడబిడ బయలు
దేరెను. సభ్యులెల్ల దిగ్గునలేచి నిలచి జయ జయ
ధ్వానములు సలుపసాగిరి. మహారులు వేద
ఘోషలతోడ గంధర్వుల గానధోరణి వీతెంచెను.
వేత్రిధారుల పరాకులు చెవులు సెలవోపుచుండ
నా సభాంతరాళమునఁ జతురాననుండు ప్రత్యక్ష
మయ్యె!

అదటుననుండు కారణమున నులికిపడు
నంతలో నాగదిలో బల్లపైని మునుపటి సరస్వతీ
చిత్రపట మొకటితప్ప యితర దృశ్యమంతయు
మాయమయ్యెను. పూజకై వలయు పరికరము
లతో నామిత్రులు కొందరు గదిలోని కరుదెంచి
యుండిరి. క్షణమాత్రము భ్రాంతుడనై యుంటిని.

అహా! నాభావస్వప్న మింత యకాలమున
నంతరింపకుండిన యెడల నాంధ్ర లోకమునకు నే
నెన్నో సారస్వత రహస్యముల నెఱిగింపఁగలిగి
యుందును కదా?

దీపావళి.

౨౨

ప్రపంచమున నెందఱు కూర్చులుండలేదు?
ఎందఱులోకకంటకులుదియమంది జనులకు మిత్రలేని
బాధ లొనరింపలేదు? దురాచార పరాయణులగు
రాక్షసరాజు లెందఱు జగమును హింసింపలేదు?
పత్రివతల మానభంగము గావించి యేకర్మమెఱుఁ
గని శిశువుల నయితము లక్షలకొలది మారిమనగి
నట్లు హతా హతముజేసి భరతమాత కనులకు నీరు
దెచ్చిన నీచాతి నీచులు మన ప్రాచీన చరిత్రలో
నెందఱు గానరారు? కాని యిదేమి కర్మమో
నరకాసురునిపై మాత్రము మనవారికిఁ జెప్పరాని
చలము గలదు! వానిపై నన్నచో మనవారు కాలు
ద్రవ్వి జగడమునకు వెళ్ళుదురు.

రావణుడెలా? హిరణ్యాక్షహిరణ్యకశిపు
లుండరా? సుందోప సుందులు సజ్జనులా? కంసుడు
లోకమిత్రుడా? వీరిలో నొకరి జోలికయిన మన
వారు పోరే! వీరికి తేరకుఁ జిక్కినవాఁడెల్ల గ్రహము
చాలని నరకాసురుడే! ఆబాలవృద్ధముగ నందఱకు
నరకునిపై దండయాత్రయన్న పండుగ! ఎనిమిది
దినములుగ నీ యుద్ధమునకై సన్నాహమే! ప్రతి
మనుజుఁడును బాణసంచా సిద్ధముగ నుంచుకొనును;

చతుర్దశి రాకకై యత్యుత్కంఠతో నెదురుచూ-
చును; మునుముందుగఁ దానే నరకాసురుని జంపి
ఖ్యాతివడయ నెంచును.

మొన్న రాత్రి మూడుగంటల వేళ బీదలు
ధనికులు బాలురు వృద్ధులు, నందరు తమ తమ
యిండ్లలో దీపములు వెలిగించుకొని కాచియుండిరి.
అభ్యంగనములాడి కృత కౌతుక మంగళ్లు నరకుఁ
డే నిమిష మేమూలనుండి వచ్చునోయని యస్త్రపా
ణులై యెల్లవారు నెదురుచూచు చుండిరి. నరకాసు
రుఁడిపుడు రాకుండినచో బాగుండునని తలఁచితిని.
కాని బ్రహ్మవ్రాతము చెప్పించుకొన నెవనితరము?
నరకుఁడు విధిలేక రానేవచ్చెను. అబ్బా! ఏమిచెప్ప
నాయుత్తరంగ మహిమ! క్షణమున నూర్లకొలది—
వేలకొలది—లక్షల కొలది—కోట్లకొలది, బాణము
లొక్క పెట్టున నాకసమున నాట్యమాడ సాగెను.
ఆ కోలాహలము వర్షనాతీతము! నేను ముందు నేను
ముందను ధ్వనులు; పట్టు, విడువు, కాల్పుమను వీర
ఘోషలు; హా, హూ, యను నాశ్చర్యారావములు;
అయ్యో, తగిలెను. పొమ్ము, అను నార్తరవము
లును లోకమునిండెను. దిశలు చెవుడు పడియె.
బాణాగ్నులు జగమెల్ల నిండుకొనియె.

అందరును బాణముల విడుచువారే! అందరు
 నభిమంత్రించు వారే! అందరు సస్త్రవిద్యాపటిమ
 చూపువారే. ఆ బాణము లసామాన్యములు. చక్ర
 బాణము, ఆకాశబాణము, సక్షత్రీబాణము, చంద్ర
 బాణము, తారామండలము, పూలబాణము,
 మొగ్గల బాణము, లవంగబాణము, శొంఠిబాణము,
 పాముబాణము, తేలుబాణము, జల్లెడ బాణము,
 పొరక బాణము-ఎన్నియని వాకొననగును? అన్ని-
 యు మహాస్త్రములు; అన్ని యును భయంకరములు;
 అన్నియు నగ్నిముఖములు; పూర్వకాలపు హ్రో-
 త్తాదులవైన నుపసంహరింపవచ్చుఁగాని, ప్రయో-
 గించినమీఁద నివి యుపసంహరించుట కానిపని.
 తమ కడ్లునిల్చినచో నుపసంహర్తనే యివి చుట్టు
 ముట్టుకొని యాహుతి గొనఁగలవు. ఇన్నిటికీఁజిక్కి
 నరకాసురుఁ డింకను జీవముతో నుండునా? కాలి
 భస్మమగునుగాక.

నరకాసురుఁడును సమర్థుడే! అస్త్రవిద్యా
 పారంగతుడే. శ్రీకృష్ణునంతవానిగూడ నెదిర్చిన
 ధీరుడే. సర్వ బాణములనును బ్రతి క్రియ లెఱిగిన
 వాడే. కానియిప్పటి మనబాణవిద్య వాని యా-
 చార్యుఁడెఱింగినది కాదు. కాన నీబాణాన్ని
 కతఁడు ప్రతిక్రియ సేయఁజాలఁడయ్యె. అతని యవ

స్థనాకే కర్మమగు చుండెను. వారుణాస్త్రము
నించుక యభిమంత్రించి విడిచి యున్నంత సీ
బాణములన్నియుఁ దమ తమ యజమానులెంత
మంత్రించినను వినక పెంట్రికుక్కలవలెఁ దోకల
ముడుచుకొని 'ధుప్పు ధుప్పు'మని యందే పొగ
రాచుచుఁ బడియుండును. కాని, నరకాసురున
కినూతన రహస్యము దెలిసినది కాదు, పాపము.

ఇందొక్క విశేషము. నరకాసురుఁడు
నామమాత్రా వశిష్టుఁ డయినఁగూడ మావీరులు
యుద్ధమును జాలించినవారు కారు. తమ తమ
కడనున్న బాణములు ముగియుదాఁక వారు శస్త్ర
సన్యాసము గైకొనలేదు. వీరిలోనొకఁడైన గర్జుని
వలె నర్థరథుఁడు గలఁడా! ఆహా ఇట్టివీరులు
లభించి యుండినచో దుర్యోధనునకు రాజ్యము
పోవుచుండెనా?

షగవారిమాట యటుండ, నాఁడు స్త్రీలు
గూడ నరకాసురునిపైఁ బగ దీర్చుకొనిరి. తమ సత్య
భామ నాఁడద్భుత పౌరుషము నెఱపి నరకునితో
యుద్ధముచేసెనని వారు చాల గర్వించుచుండిరి.
ఒక యింట నొకనాగరికతరుణుఁడు సర్వాలంకార
భూషితుఁడై సవిలాసముగ నిలిచి బాణప్రయోగము
గావించు చుండెను. అతనియర్ధాంగి యంతలో

వచ్చి “మాసత్యభామ నాడు యుద్ధము చేసినట్లు! నేనును నేడుకొన్ని బాణముల విడుతును. తెండు” అని పతినడిగెను. “సరి సత్యభామ వంటిదానవా పొమ్ము” అని యతడు నిరాదరముసూప నా మానిని రోషమున “ఎట్టికృష్ణున కట్టి సత్యభామ” యనుచు లలాత్కరముగ రెండు బాణముల లాగి కొని ప్రయోగము చేసియేపోయెను. ఈ సత్యా కృష్ణసంవాదమువిని దూరమునఁ బక పక నెవరో నవ్విరి. బాణాగ్నిచే దగ్ధుడగుచున్న నరకా సురుడే యను కొంటిని.

ఈ దిక్కుమాలిన నరకాసురుని యవస్థను గూర్చియే చింతించుచు నాడు రాత్రి శయ్యచేరి తిని. జాగ్రదవస్థ తప్పియు దప్పక మున్న నాకనుల నొక స్వప్నము గోచరించెను. నేనొక యుద్ధ భూమిలో నుంటిని. రణము శాంతించి యుండి నందున వీరు లందఱు దమ్మ నివాసముల కరిగి యుండిరి. రంగమంతయు భస్మరాసులచే ఘోర ముగఁ గన్పట్టు చుండెను, అందొకచో నొక భస్మరాశిలో సర్వాంగముల బొబ్బ లెగసియుండ బాధపడుచు దాహమని నోరు తెరిచుచున్నవాని నొక్కని గంటిని. చేరువఁజని నీరిచ్చి “అన్నా ఎవడవీవు?” అంటిని. అతఁడిట్లనియె.

“హిందూ దేశవాసుల బాణ విద్యా విహారమునకుం జిక్కిన పాపి నరకాసురుడ నేను. అన్నా! ఏమి నాగ్రహచారము! నాపై ననే వీరికింత చలమేల? నీవేమీ తలంతువోకాని, మీవారి యజ్ఞత నాకేమియు సరిపడలేదు. ఎన్నడో చచ్చి స్వర్గాననున్న నన్నేలఁ బట్టి తెచ్చి యిట్లు కల్పవలయు. వీరికివేరుపనిపాటలులేవా? ధనమును మితిలేక వెచ్చించి బాణములగొని తమ ధనుర్విద్య నంతయు నాపయింబెట్టి తగులఁ బెట్టినచో వీరికేమి ఫలము? నాకై పాడుచేసిన ద్రవ్యమున సగబాలు తో నూరూర నుంచి గ్రంథాలయము లగునే? ఇట్టి ధనమంతయు బోగొచ్చేసినచో నొకగొప్ప జాతీయ కళాశాల యేర్పడదా? దేశముబాగుపడదా? ఏమి మౌఢ్యమిది! ఆ బాణములైనతమంతజేసికొను శక్తి వీరిలేకదే? ఏ జపానుతల్లియో, ఏచీనా సోదరుడో, తయారుచేసి వీరికి భిక్ష మివ్వవలసి యుండుటకైన వీరు సిగ్గుపడరుగదా! వీరికిబుద్ధి వచ్చుదాఁక నేనిట్లు ప్రతివర్షము ననుభవింప వలెననుట నాకుశాపము. నాయరణ్యురోదనము వినువారెవ్వరు. నాజన్మ భూమి యెన్నడు బాగుపడగలదో? అన్నా పోయి వచ్చెద! వచ్చునేట జూచెదగాక.”

అంతలో నాకసమునుండి విమానమురాగా
నందు గూర్చుండి యతఁడంతర్ధాన మందెను.
తేనును మేల్కొండిని.